

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Urszula Pustówka

Ukládání trestů v polské a české právní úpravě

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5.9.2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 252 465 znaků včetně mezer.

Urszula Pustówka

V Praze dne 7.9.2021

Srdečně děkuji JUDr. Jaromírovi Hořákovi, Ph.D., za jeho cenné připomínky, rady a čas věnovaný mé práci, jakož i za to, že přispěl k vytvoření mého kladného vztahu k trestnímu právu prostřednictvím jeho zajímavých a poučných seminářů.

Obsah

Ukládání trestů v polské a české právní úpravě.....	1
Obsah.....	3
Úvod.....	7
1 Systém trestních sankcí v České republice a v Polsku.....	9
1.1 Tresty a trestní prostředky	9
1.2 Ochranná opatření a zabezpečující prostředky.....	16
1.2.1 Ochranná opatření	16
1.2.2 Zabezpečující prostředky	17
2 Peněžitý trest v České republice vs. grzywna v Polsku.....	19
2.1 Peněžitý trest	19
2.1.1 Ukládání peněžitého trestu	20
2.1.2 Výměra peněžitého trestu	21
2.1.3 Peněžitý trest a právnické osoby	23
2.1.4 Přeměna peněžitého trestu ve světle novely trestního zákoníku z podzimu roku 2020.....	23
2.1.5 Vývoj v ukládání peněžitého trestu	26
2.2 Grzywna	28
2.2.1 Ukládání grzywny	29
2.2.2 Výměra grzywny	30
2.2.3 Grzywna a právnické osoby	33
2.2.4 Přeměna grzywny	33
2.2.5 Vývoj v ukládání grzywny	34
2.3 Komparace české a polské právní úpravy	35
2.3.1 Ukládání a výměra peněžitého trestu a grzywny.....	35
2.3.2 Peněžitý trest a grzywna ve vztahu k právnickým osobám.....	36
2.3.3 Přeměna peněžitého trestu a grzywny	37
2.3.4 Srovnání vývoje v ukládání peněžitého trestu a trestu grzywny	38
2.4 Inspirace	39
3 Obecně prospěšné práce v České republice vs. kara ograniczenia wolności v Polsku..	41
3.1 Obecně prospěšné práce	41
3.1.1 Vývoj v ukládání trestu obecně prospěšných prací v kontextu vývoje jeho právní úpravy.....	43
3.2 Kara ograniczenia wolności	46
3.2.1 Společné uložení trestu omezení svobody s trestem odnětí svobody.....	47
3.2.2 Vývoj v ukládání trestu omezení svobody v kontextu vývoje jeho právní úpravy ...	48
3.3 Komparace české a polské právní úpravy	51
3.3.1 Srovnání vývoje v ukládání trestu obecně prospěšných prací a trestu omezení svobody	52

3.4	Inspirace	53
4	Trest odnětí svobody v České republice vs. kara pozbawienia wolności v Polsku	55
4.1	Trest odnětí svobody	55
4.1.1	Typy trestu odnětí svobody	57
4.1.2	Význam trestní sazby trestu odnětí svobody	58
4.1.3	Ukládání a výměra trestu odnětí svobody	58
4.1.4	Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody	59
4.1.5	Ukládání trestu odnětí svobody pachatelů trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny	60
4.1.6	Výjimečný trest	60
4.1.7	Mimořádné snížení trestu odnětí svobody	60
4.1.8	Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	61
4.1.9	Výkon trestu odnětí svobody	62
4.1.10	Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	63
4.1.11	Přeměna trestu odnětí svobody na trest domácího vězení	64
4.1.12	Vývoj v ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody ve světle indexu české vězeňské populace	65
4.2	Kara pozbawienia wolności	71
4.2.1	Ukládání a výměra polského trestu odnětí svobody	72
4.2.2	Mimořádné zprísňení trestu	73
4.2.3	„Kara łączna“ aneb ukládání trestů za sbíhající se trestné činy v Polsku	73
4.2.4	Mimořádné zmírnění trestu	74
4.2.5	Výkon polského trestu odnětí svobody	75
4.2.6	Systém elektronického dozoru	76
4.2.7	Probační prostředky	77
4.2.8	Polský institut podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody	77
4.2.9	Polský institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	80
4.2.10	Vývoj v ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody ve světle indexu polské vězeňské populace	81
4.3	Komparace české a polské právní úpravy	85
4.3.1	Systém trestu odnětí svobody	85
4.3.2	Výměra trestu odnětí svobody	85
4.3.3	Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody v České republice vs. mimořádné zprísňení trestu v Polsku	86
4.3.4	Mimořádné snížení trestu odnětí svobody v České republice vs. mimořádné zmírnění trestu v Polsku	87
4.3.5	Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody	87
4.3.6	Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody	88
4.3.7	Výkon trestu odnětí svobody	89
4.3.8	Srovnání stavu vězeňské populace v obou státech	90
4.3.9	Grafické znázornění vývoje v ukládání podmíněného a nepodmíněného trestu odnětí svobody v obou státech	92
4.4	Inspirace	93
5	Výjimečný trest v České republice vs. 25 lat pozbawienia wolności a dożywotnie pozbawienie wolności v Polsku	95
5.1	Výjimečný trest	95

5.1.1	Předpoklady pro uložení výjimečného trestu	96
5.1.2	Výjimečný trest a mladiství.....	97
5.1.3	Výkon výjimečného trestu a podmíněné propuštění	97
5.2	Kara 25 lat pozbawienia wolności.....	98
5.2.1	Ukládání a výměra trestu odnětí svobody na 25 let	98
5.2.2	Trest odnětí svobody na 25 let a mladiství.....	99
5.2.3	Výkon trestu odnětí svobody na 25 let a podmíněné propuštění	100
5.3	Dożywotnie pozbawienie wolności	100
5.3.1	Výkon trestu odnětí svobody na doživotí a podmíněné propuštění	101
5.3.2	Povaha polského trestu odnětí svobody na doživotí podle judikatury	102
5.4	Komparace české a polské právní úpravy nejpřísnějších trestů	102
5.4.1	Podmíněné propuštění z výkonu nejpřísnějších trestů	103
5.4.2	Možnost zpřísnění podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu nejpřísnějších trestů.....	103
5.4.3	Ukládání nejpřísnějších trestů mladistvým	104
5.4.4	Zahlazení odsouzení k nejpřísnějším trestům	104
5.4.5	Vývoj v ukládání nejpřísnějších trestů	105
5.5	Inspirace	107
Závěr.....		109
Seznam zkratk a vysvětlivek.....		113
Slovník nejdůležitějších pojmů		113
Seznam použitých zdrojů.....		114
Abstrakt.....		118
Klíčová slova: tresty; srovnání českého a polského práva; peněžitý trest, obecně prospěšné práce, trest odnětí svobody, výjimečný trest.....		118
Abstract		119
Klíčová slova v anglickém jazyce: punishments; comparison of Czech and Polish legislation; fine, community work, imprisonment, exceptional sentence.....		119

Úvod

Tresty jsou a vždy byly důležitým nástrojem udržování veřejného pořádku, současně však představují významné zásahy do lidských životů a mohou navždy ovlivnit lidské osudy. Je tedy nezbytné, aby zákonodárce postupoval při tvorbě právní úpravy trestů velmi citlivě a soudci velice pečlivě zvažovali uložení toho kterého trestu včetně jeho výměry. Zkoumání struktury trestů a rozdílů v přístupech v právních úpravách jednotlivých států je poté důležitým vodítkem pro vývoj právní úpravy včetně jejích případných změn. Slouží jednak porozumění mechanismů působení jednotlivých trestů na pachatele, jakož i inspiraci pro zákonodárce při přijímání jednotlivých řešení. Ve své práci provádím komparaci druhů trestů ve dvou středoevropských sousedících státech – České a Polské republice, tyto dva státy navzdory jejich geografické blízkosti v právní úpravě trestů k mnohému přistupují odlišně.

Cílem mé práce je prostřednictvím srovnání české a polské právní úpravy trestů, jakož i druhů trestů nejčastěji ukládaných soudy v obou státech, nalézt inspiraci a podněty k úvahám *de lege ferenda* pro další vývoj české právní úpravy trestů. Pro získání poznatků využívám metodu komparace, dedukce a syntézy.

V rámci polského trestního práva mají postavení trestů pouze 4 instituty, neznamená to však, že polské trestní právo nezná žádné jiné reakce na spáchání trestného činu. V polském právním řádu totiž, kromě ekvivalentů českých ochranných opatření, působí také zvláštní druh sankce s názvem „srodek karny“, v překladu „trestní prostředek“¹. Mnoho českých trestů je tudíž v Polsku upraveno v rámci těchto trestních prostředků.

Ve své práci provádím rozbor čtyř druhů trestů, které mají jak v české, tak v polské úpravě právní postavení trestů. Jedná se o peněžitý trest, trest obecně prospěšných prací, trest odnětí svobody a výjimečný trest spolu s jejich polskými ekvivalenty. Takový výběr trestů považuji za logický, neboť instituty s odpovídajícím právním postavením v obou právních řádech jsou vhodným východiskem pro provedení srovnání a čerpání vzájemné inspirace mezi oběma právními úpravami.

Práce je členěna do pěti částí. V první části stručně přibližuji systémy trestních sankcí v České republice a v Polsku za účelem zařazení do kontextu následně analyzovaných druhů trestů. Dále je každá z částí věnována jednomu druhu trestu a jeho úpravě v České republice a v Polsku. Jednotlivé části jsou strukturovány tak, že na začátku každé části vždy uvádím výklad k právní úpravě daného trestu v České republice, poté k jeho právní úpravě v Polsku, následně provádím komparaci těchto úprav a na konci každé části uvádím inspirace a závěry, ke kterým

¹ Dále jen překlad „trestní prostředek“, více k tomu to institutu v kapitole 1.1.

jsem prostřednictvím komparace dospěla. V každé části jsou také obsažena statistická data znázorněna v grafech, vyjadřující vývoj v ukládání konkrétního trestu v obou zemích v jednotlivých letech.

1 Systém trestních sankcí v České republice a v Polsku

Na začátku práce považuji za důležité přiblížit strukturu systémů trestních sankcí v České republice a v Polsku. S ohledem na skutečnost, že v následujících částech podrobně rozebírám vybrané tresty, je vymezení jejich místa v rámci systému trestních sankcí v obou státech důležité za účelem vnímání těchto trestů jakožto součásti celého systému, nikoliv pouze jakožto vytržených z kontextu institutů.

V České republice se trestní sankce dělí na tresty a ochranná opatření.² V Polsku může být následkem zakázaného jednání³ pachatele trest, trestní prostředek nebo zabezpečující prostředek⁴.

1.1 Tresty a trestní prostředky

Ve světle českého trestního práva Tlapák Navrátilová vymezuje pojem trestu tak, že je „*prostředkem státního donucení, který stát užívá k ochraně zájmů chráněných trestním zákonem, ochraně společnosti před trestnými činy a jejich pachateli. Jedná se o újmu na svobodě, majetkových nebo jiných právech odsouzeného, kterou může pachateli trestného činu uložit jen soud*“⁵.

Wróbel a Zoll⁶ trest definují jako „*osobní újmu způsobenou státním orgánem zmocněným k tomu ústavou pachateli trestného činu jakožto projev odsouzení jeho chování*“⁷. Takovým ústavně zmocněným orgánem jsou v Polsku pouze soudy. Trest má být přitom osobní újmu, má tedy přímo zasahovat do práv a svobod trestané osoby a negativní dopady vztahující se na třetí osoby jsou pouze jeho nezamýšleným vedlejším účinkem.⁸

² § 36 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“)

³ Czyn zabroniony, v překladu „zakázané jednání“ představuje pojem pod který spadá polský ekvivalent přečinu a zločinu, ale také „wykroczenie“ v překladu „přestupek“, které je zbytkovou kategorií ve vztahu k přečinu a zločinu. Kodeks karny podobně jako Trestní zákoník dělí trestné činy na zločiny a přečiny, avšak definuje je odlišným způsobem – zločinem je zakázané jednání, za něž hrozí trest odnětí svobody přesahující 3 roky nebo přísnější trest a přečinem je zakázané jednání, za něž hrozí peněžitý trest přesahující 30 denních sazeb nebo přesahující 5000 zlotých anebo trest omezení svobody a trest odnětí svobody přesahující 1 měsíc, přičemž zločin je možné spáchat pouze úmyslně a přečin je možné spáchat také neúmyslně, stanoví – li tak zákon. (definováno v čl. 7 Kodeksu karného). Kodeks karny navíc počítá s dalším druhem zakázaného jednání, který není ani zločinem ani přečinem, nýbrž přestupkem a odlišuje se od těchto dvou trestných činů tím, že jeho sankce nedosahuje výše uvedených limitů.

⁴ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw [cit. 19.8.2021]. Dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>

⁵ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 385. ISBN: 978-80-7502-236-3.

⁶ Zdroj má dva autory, mezi nimiž není rozlišeno autorství konkrétních částí textu, proto autory uvádím vždy společně

⁷ Vlastní překlad

⁸ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 32. ISBN: 978-83-240-3045-3-32.

Trestní zákoník uvádí druhy trestů v ustanovení § 52, podle něhož:

(1) Za spáchané trestné činy může soud uložit tresty

- a) odnětí svobody,*
- b) domácí vězení,*
- c) obecně prospěšné práce,*
- d) propadnutí majetku,*
- e) peněžitý trest,*
- f) propadnutí věci,*
- g) zákaz činnosti,*
- h) zákaz držení a chovu zvířat,*
- i) zákaz pobytu,*
- j) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- k) ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání,*
- l) ztrátu vojenské hodnosti,*
- m) vyhoštění.*

(2) Trestem odnětí svobody se rozumí, nestanoví-li trestní zákon jinak,

- a) nepodmíněný trest odnětí svobody,*
- b) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody,*
- c) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem.*

(3) Zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest (§ 54).

Oproti tomu podle článku⁹ 32 polského Kodeksu karného jsou tresty:

- 1) peněžitý trest,*
- 2) omezení svobody,*
- 3) odnětí svobody,*
- 4) odnětí svobody na 25 let,*
- 5) odnětí svobody na doživotí¹⁰.*

⁹ V Polsku se zákony, jež mají povahu kodexů, člení na „artykuły“, v překladu články; paragrafy označené znakem § (nahrazující naše odstavce); a dále „punkty“, tedy v předkladu body. V ostatních zákonech je namísto paragrafů používán tzv. „ustęp“.

¹⁰ Pro přehlednější srovnání na tomto místě uvádím pouze české překlady polských trestů.

Již na první pohled je zjevné, že výčet trestů obsažený článku 32 Kodeksu karného¹¹ je ve srovnání s výčtem obsaženým v ustanovení § 52 trestního zákoníku kusý, je tomu tak, poněvadž některé z trestů nacházejících se v § 52 českého trestního zákoníku jsou v polském Kodeksu karném upraveny v rámci tzv. „środków karnych“, jež lze do češtiny přeložit jako „trestní prostředky“¹². Jedná se o institut, jenž nemá svou obdobu v českém právním řádu.

Trestní prostředky představují určité doplňující sankce, které jsou taktéž jako tresty následkem zakázaného jednání. V dřívějších polských kodifikacích byly přímo označovány jako „dodatečné tresty“, což vystihovalo dobře jejich podstatu, jelikož byly ukládány především vedle trestů, coby hlavních následků trestného činu. Kodeks karný na jedné straně nepovažuje trestní prostředky za tresty, na straně druhé taktéž jako tresty, představují trestní prostředky následek negativního chování, kterým je způsobená pachateli újma. Někdy újma způsobena trestním prostředkem dokonce převyšuje tu vyplývající z trestu.¹³

V současnosti lze trestní prostředky samostatně uložit např. v případě upuštění od potrestání podle článku 59 a v případě mimořádného zmírnění trestu podle článku 60 Kodeksu karného. Jinak jsou trestní prostředky ukládány zpravidla vedle trestů nebo spolu se zabezpečujícími¹⁴ či probačními prostředky^{15,16}

Pokud se jedná o povahu trestního prostředku, nachází se mezi trestem a zabezpečujícím prostředkem, neboť je zároveň represivní, jakož i zabezpečuje společnost před nežádoucím chováním pachatele.¹⁷

Podle článku 39 Kodeksu karného jsou trestními prostředky:

- 1) *ztráta veřejných práv;*
- 2) *zákaz výkonu určité funkce, určitého povolání nebo určité hospodářské činnosti;*
- 2a) *zákaz výkonu činnosti spojené s výchovou, léčbou, vzděláváním nezletilých nebo péči o ně;*

¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., poz. 553), dále jen „Kodeks karný“

¹² dále jen překlad „trestní prostředky“

¹³ BOJARSKI, T. SZEWCZYK, M. BŁACHNIO-PARZYCH, A. cit. STEFAŃSKI, R. Art. 39. In: STEFAŃSKI, R. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020 [cit. 27.4.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

¹⁴ Překlad institutu „środkii zabezpieczające“, více k tomuto institutu v bodě 1.2.2.

¹⁵ Překlad institutu „środkii probacyjne“ více k tomuto institutu v bodě 4.2.7.

¹⁶ ZIÓŁKOWSKA, A. art. 39 In: LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 3. vydání. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

¹⁷ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw [cit. 19.8.2021]. Dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>

- 2b) zákaz pobytu v určitých prostředích nebo místech, kontaktu s určitými osobami, přibližování se k určitým osobám nebo opouštění stanoveného místa pobytu bez souhlasu soudu;
- 2c) zákaz vstupu na hromadné akce;
- 2d) zákaz vstupu do heren a zákaz účasti na hazardních hrách;
- 2e) povinnost dočasně opustit prostory obývané společně s poškozeným;
- 3) zákaz řízení motorových vozidel;
- 4) zrušeno [propadnutí (věci, závodu, majetku)];
- 5) zrušeno [povinnost k náhradě škody nebo k poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu];
- 6) zrušeno [nawiazka];
- 7) peněžité plnění;
- 8) uveřejnění rozsudku.

Zákonem ze dne 20. února 2015 byl systém trestních prostředků v Kodeksu kárném zásadně změněn. Do roku 2015 byly v rámci trestních prostředků v článku 39 upraveny také propadnutí věci/závodu/majetku a kompenzační prostředky – povinnost k náhradě škody způsobené trestným činem nebo k poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu a institut v polském právním řádu označován jako „nawiazka”¹⁸. Nyní jsou tyto prostředky upraveny samostatně v článcích 44 až 47 Kodeksu kárného, ve zvláštním díle s názvem „Propadnutí [věci/závodu/majetku]”¹⁹ a kompenzační prostředky“ (díl Va).²⁰

Mezi tresty, které se vyskytují v obou právních úpravách, přičemž jak trestní zákoník, tak Kodeks karný je jako tresty označují, patří peněžité trest, obecně prospěšné práce, trest odnětí svobody a výjimečný trest (byť tento trestní zákoník považuje za zvláštní typ trestu odnětí svobody a Kodeks karný ho dělí na 2 samostatné druhy trestu). Výše jsou uvedeny české názvy těchto trestů, nicméně v polské právní úpravě se nacházejí jejich ekvivalenty. Rozdíl mezi úpravou jednotlivých trestů v České republice a v Polsku dále podrobně rozebírám v jednotlivých částech práce.

¹⁸ Jedná se o represivně – odškodňovací právní prostředek, ukládaný obvykle vedle hlavního trestu, spočívající v povinnosti zaplatit stanovenou peněžní částku poškozenému nebo určité organizaci. Viz WYSZOMIRSKA, A. Nawiazka. *Gazeta prawna* [online]. 2009 [cit. 31. 1. 2021]. Dostupné z: <https://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/artykuly/334537,nawiazka.html>

¹⁹ V Polsku je tento institut označen pouze jako „przepadek”.

²⁰ STEFAŃSKI, R. Art. 39. In: STEFAŃSKI, R. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020 [cit. 27.4.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

Ač se druhy českých a polských trestů (a trestních prostředků) v značném rozsahu překrývají, existují určité druhy trestů, které se vyskytují pouze v české či pouze v polské právní úpravě. Dále některé z trestů, jež jsou v českém trestním zákoníku upraveny jako samostatný druh trestu, nejsou v polském Kodeksu karném vymezeny samostatně, leč jsou zahrnuty pod jiný institut trestního práva, a analogicky naopak.

Tresty vyskytujícími se pouze v české právní úpravě jsou zákaz držení a chovu zvířat a vyhoštění. V polské právní úpravě se bude jednat zejména o trestní prostředky, a to uveřejnění rozsudku, zákaz vstupu do heren a zákaz účasti na hazardních hrách, povinnost dočasně opustit prostory obývané společně s poškozeným a peněžité plnění.

Pokud se jedná o institut uveřejnění rozsudku, který je v rámci polského právního řádu upraven jakožto samostatný druh trestního prostředku, české trestní právo sice zná tento institut, avšak pouze ve vztahu k právníkům osobám a trestní zákoník s ním nepočítá, neboť je upraven pouze v rámci systému trestů ZTOPO (§ 15 odst. 1 písm. i).²¹

Trestní zákoník, coby trest neupravuje ani zákaz vstupu do heren a zákaz účasti na hazardních hrách, které jsou v polském Kodeksu karném vymezeny jako samostatný trestní prostředek. Podle českého trestního práva lze podobnou povinnost uložit pouze jako předběžné opatření podle § 88k trestního řádu nebo jako přiměřenou povinnost/omezení podle § 48 odst. 4 písm. g) trestního zákoníku. Taktéž je tomu s polským trestním prostředkem spočívajícím v povinnosti dočasně opustit prostory obývané společně s poškozeným, kterou je možné podle české trestní úpravy uložit pouze jako předběžné opatření nebo přiměřenou povinnost/omezení.

Zvláštním druhem trestního prostředku je tzv. peněžité plnění, které spočívá v poukázání určité peněžní částky Fondu pomoci poškozeným a postpenitenciární pomoci, přičemž výše tohoto plnění nesmí přesáhnout 60 000 zlotých. Tento trestní prostředek je ukládán např. v případě upuštění od potrestání nebo podmíněného zastavení trestního stíhání, kdy slouží hlavně tomu, aby pachatel pocítil určitou újmu za situace, kdy by jinak došlo nejvýše k jeho morálnímu odsouzení²².

Pokud se jedná o tresty, které mají podle trestního zákoníku postavení samostatného trestu, avšak v Kodeksu karném jsou zahrnuty pod jiný trest nebo institut, takovými jsou zejména obecně prospěšné práce, domácí vězení, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání jakož i ztráta vojenské hodnosti, propadnutí věci a propadnutí majetku.

²¹ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen „ZTOPO“)

²² STEFAŃSKI, R. art. 43(a). In: FILAR, M. a kol. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 5. vydání. Warszawa: WKP, 2016 [cit. 28.4.2021]. Dostupné z: www.lex.pl.

Naopak Kodeks karný jako samostatné druhy trestů vymezuje trest odnětí svobody na 25 let a trest odnětí svobody na doživotí a dále jako samostatné trestní prostředky uvádí zákaz výkonu určité funkce, určitého povolání nebo určité hospodářské činnosti; zákaz výkonu činnosti spojené s výchovou, léčbou, vzděláváním nezletilých nebo péči o ně a zákaz řízení motorových vozidel. Tyto tresty a trestní prostředky přitom podle trestního zákoníku nemají postavení samostatného druhu trestu a jsou pouze součástí některého z nich.

Český trest obecně prospěšných prací je v Kodeksu karném upraven jakožto jeden z obsahových prvků komplexnějšího trestu omezení svobody²³. Srovnání těchto dvou trestů dále provádím v části třetí této práce.

Odlíšné postavení v rámci polského trestního práva má rovněž český trest domácího vězení, neboť Kodeks karný ho jako samostatný druh trestu nepředpokládá. Určitou alternativou k němu je možnost výkonu trestu odnětí svobody v systému elektronického dozoru (tedy v domácnosti odsouzeného nebo v jiném místě určeném soudem), která je v rámci polského právního řádu zakotvena v zákoně Kodeks karný wykonawczy²⁴, samostatném právním předpisu, jenž komplexně upravuje trestní řízení vykonávací v Polsku. Takový způsob výkonu trestu může povolit soud na návrh některého z účastníků řízení v případě, že jsou splněny další podmínky článku 431a Kodeksu karného. Toto řešení bylo znovuzavedeno do polské právní úpravy dne 15. dubna 2016 po téměř roční pauze^{25, 26}.

České tresty ztráty čestných titulů nebo vyznamenání a ztráty vojenské hodnosti jsou v Polsku zahrnuty pod trestní prostředek s názvem „pozbawienie praw publicznych“, v překladu ztráta veřejných práv. Tento institut zahrnuje ztrátu aktivního a pasivního volebního práva do orgánů veřejné moci, orgánů profesní nebo ekonomické samosprávy, ztrátu práva být součástí justičního systému a plnit jiné funkce v orgánech a institucích státu, jakož i územní nebo profesní samosprávy a dále ztrátu vojenské hodnosti a ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání.

Spolu s uložením tohoto trestního prostředku dojde ke ztrátě všech výše uvedených práv. Soud si tedy nemůže vybrat, že uloží ztrátu pouze některých z nich.²⁷ Vzhledem k rozsahu výše uvedených práv, do nichž bude spolu s uložením tohoto trestního prostředku zasaženo, je tento trestní prostředek velmi přísný a může být podle Kodeksu karného uložen pouze v případě odsouzení k trestu odnětí svobody přesahujícího 3 roky, a to za trestný čin spáchaný se zvlášť

²³ K tomuto trestu omezení svobody podrobně v části 3. této práce

²⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r., poz. 557), dále jen „KKW“

²⁵ POSTULSKI, K. Zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego *Prokuratura i prawo* [online]. Warszawa: Prokuratura Krajowa, 2017, č. 1, s. 2 [cit. 4.2.2021], Dostupné z: <https://legalis.pl>.

²⁶ K výkonu trestu odnětí svobody v rámci elektronického dozoru viz bod 4.2.6.

²⁷ GIEZEK, J. a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. [online]. Warszawa: WKP, 2021 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

zavrženíhodnou pohnutkou. Současně se ukládá na omezenou dobu, která činí od 1 roku do 10 let.²⁸ Trestní zákoník pro uložení trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání, jakož i ztráty vojenské hodnosti stanoví podobnou podmínku, neboť tyto tresty mohou být uloženy pouze pachateli odsouzenému za spáchání úmyslného trestného činu ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky, a to k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce nejméně dvou let.

Jak již bylo zmíněno výše, polská alternativa k trestům propadnutí věci a majetku, jež jsou v trestním zákoníku upraveny jakožto dva samostatné druhy trestů, se ode dne 20. února 2015 nachází ve zvláštním dílu Kodeksu karného. Polská alternativa k těmto trestům tedy v současnosti není systematicky řazena ani mezi trestní prostředky ani mezi tresty.

Pokud se jedná o samostatné druhy trestů v Kodeksu karném, jež jsou naopak v trestním zákoníku pouze jedním z prvků určitého trestu, takovými jsou podle výčtu trestů v článku 32 Kodeksu karného trest odnětí svobody na 25 let a trest odnětí svobody na doživotí. V trestním zákoníku jsou tyto tresty, byť trest odnětí svobody na 25 let v trochu modifikované podobě (jako odnětí svobody nad dvacet do třiceti let), zahrnuty pod tzv. výjimečný trest, který je podle § 52 odst. 3 trestního zákoníku považován za zvláštní typ trestu odnětí svobody.

Český trest zákazu činnosti je potom v rámci trestních prostředků v článku 39 Kodeksu karného rozdělen na více dílčích zákazů představujících samostatné druhy trestních prostředků, a to na zákaz výkonu určité funkce, určitého povolání nebo určité hospodářské činnosti (čl. 39 odst. 2), zákaz řízení motorových vozidel (čl. 39 odst. 3) a dále specifický druh zákazu činnosti, a sice zákaz výkonu činnosti spojené s výchovou, léčbou, vzděláváním nezletilých nebo péčí o ně (čl. 39 odst. 2a), jenž byl jakožto trestní prostředek zaveden do Kodeksu karného 27. července 2005 za účelem předcházení trestné činnosti pedofilů a zpřísnění jejího postihu²⁹.

Nakonec, některé z institutů, jež jsou v českém trestním zákoníku upraveny v postavení samostatných trestů, jsou v polském Kodeksu karném zakotveny jakožto samostatné trestní prostředky. Takovým trestem je zejména český trest zákazu vstupu na hromadné akce, jemuž odpovídá polský trestní prostředek zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, jakož i český trest zákazu pobytu, jenž je však v Kodeksu karném upraven v trochu jiné podobě, jakožto trestní prostředek spočívající v zákazu pobytu v určitých prostředích nebo místech, kontaktu s určitými osobami, přibližování se k určitým osobám nebo opouštění stanoveného místa pobytu bez souhlasu soudu.

²⁸ Článek 43 Kodeksu karného

²⁹ STEFAŃSKI, R. Art. 39. In: STEFAŃSKI, R. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020 [cit. 27.4.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

1.2 Ochranná opatření a zabezpečující prostředky

1.2.1 Ochranná opatření

Druhým typem trestní sankce předpokládané trestním zákoníkem je vedle trestu ochranné opatření. Mezi znaky ochranného opatření podle Šámala patří, že je následkem trestného činu nebo činu jinak trestného, je ukládáno soudem coby prostředek státního donucení a současně je státní mocí vynutitelné, chrání zájmy společnosti, má dosáhnout účelu trestního zákona a pro osoby, kterým je uloženo, představuje újmu, která však není účelem ochranného opatření, nýbrž nevyhnutelným účinkem, který ho doprovází.³⁰

Ochranná opatření se od trestů odlišují zejména jejich preventivní povahou, z níž vyplývá, že nemají způsobovat morální odsouzení osoby, které jsou uložena. Dalším rozdílem je, že újma, kterou způsobují není jejich cílem, nýbrž pouze jejich průvodním jevem. Mohou být vedle trestného činu uloženy i za čin jinak trestný a ve vztahu k trestům stejné povahy jsou subsidiární. Navíc jsou ukládány podle zákona účinného v době, kdy se o ochranném opatření rozhoduje.³¹

Ustanovení § 98 trestního zákoníku rozlišuje 5 druhů ochranných opatření. Jsou nimi ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova.

Ochranná výchova je oproti ostatním ochranným opatřením zahrnutým v Kodeksu kárném, jako jediná upravena v zákoně ZSVM³². Ochranná opatření lze rozdělit do dvou skupin, z nichž do první skupiny náleží ochranná opatření zasahující do osobní svobody a do druhé skupiny ta dotýkající se majetku.³³

Ochranné léčení spočívá v terapii nebo léčbě směřující k tomu, aby pachatel nepředstavoval pro společnost nebezpečí na svobodě a aby došlo ke snížení pravděpodobnosti, že bude pokračovat v páchání trestné činnosti. Ochranné léčení se dělí na protialkoholní, protitoxikomanické, psychiatrické a sexuologické, přičemž ho lze vykonávat v ambulantní nebo ústavní formě.³⁴

³⁰ ŠÁMAL, P. § 98 Druhy ochranných opatření. In: ŠÁMAL, P. a kol., *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 15.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 1150. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

³¹ HERANOVÁ, S. Ochranná opatření. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 462-463. ISBN: 978-80-7502-236-3.

³² Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „ZSVM“)

³³ HERANOVÁ, S. Ochranná opatření. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 464. ISBN: 978-80-7502-236-3.

³⁴ *Ibidem*, s. 465.

Podstata zabezpečovací detence je stejná jako podstata ochranného léčení v ústavní formě. Zabezpečovací detence je však doprovázena vyšší úrovní zabezpečení a je vykonávána ve speciálních ústavech pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou. Oproti ochrannému léčení je tady ještě více podtrhován účel spočívající v ochraně společnosti před nebezpečnými osobami.³⁵

Ochranná výchova je ochranným opatřením uplatňovaným ve vztahu k mladistvým, přičemž představuje prostředek pro řešení závažných problémů s výchovou mladistvého (např. v případě, že zcela chybí výchovné prostředí), když zlé výchovné podmínky spoluzavinily spáchání provinění mladistvým.^{36 37}

Výše uvedena ochranná opatření patří do skupiny opatření zasahujících do osobní svobody, k ochranným opatřením dotýkajícím se majetku dále náleží zabránění věci a zabránění části majetku.

Zabránění věci spočívá v tom, že určitá konkrétní věc připadá státu, zatímco v rámci institutu zabránění části majetku může být zabráněn majetkový prospěch získaný trestným činem, jakož i majetek, jenž pouze pravděpodobně z trestné činnosti pochází.³⁸

1.2.2 Zabezpečující prostředky

„Środki zabezpieczające“, v překladu zabezpečující prostředky, jsou v Polsku spolu s tresty a trestními prostředky uplatňovány ve vztahu k pachatelům v důsledku jejich zakázaného jednání. Jejich účelem je ochrana společnosti před nebezpečím porušení právního řádu, jehož zdrojem jsou pachatelé. Zabezpečující prostředky jsou přitom využívány ve vztahu ke zvláštním kategoriím těchto pachatelů. Takovými pachateli mohou být ti, které nelze potrestat z důvodu nepřičetnosti, ti, u nichž hrozí, že ačkoliv byli potrestáni, budou nadále páchat trestnou činnost a ti, které nebylo možné dostatečně přísně potrestat z jiného důvodu a je potřeba je izolovat nebo vůči nim použít preventivní nástroje.³⁹ Uložení zabezpečujících prostředků je v Polsku vždy podmíněno spácháním zakázaného jednání⁴⁰, za něž hrozí trest.

³⁵ Ibidem, s. 468.

³⁶ Viz § 22 ZSVM

³⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., ŽATECKÁ, E. § 22. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2017 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: www.aspi.cz.

³⁸ Podrobně k těmto institutům HERANOVÁ, S. Ochranná opatření. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 471-476. ISBN: 978-80-7502-236-3

³⁹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw [cit. 19.8.2021]. Dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>

⁴⁰ Czyn zabroniony, v překladu „zakázané jednání“ představuje pojem, pod který spadá polský ekvivalent přečinu a zločinu, ale také „wykroczenie“, v překladu „přestupek“, které je zbytkovou kategorií ve vztahu k přečinu a zločinu. Kodeks karny podobně jako Trestní zákoník dělí trestné činy na zločiny a přečiny, avšak definuje je jiným způsobem – zločinem je zakázané jednání, za něž hrozí trest odnětí svobody přesahující 3 roky nebo

Zabezpečující prostředky se dělí na prostředky izolačně léčebné nebo správní povahy. Cílem izolačně léčebných prostředků je působení na pachatele za účelem eliminace nebezpečí, které představuje pro právní řád. Budou tedy zpravidla spočívat v časově omezené léčbě, terapii nebo omezení pachatelova pohybu. Správní prostředky záleží v uložení pachateli určitých zákazů nebo příkazů nebo odebrání oprávnění a mají zabránit pachateli v opětovném spáchání trestného činu.⁴¹

Podle článku 93a Kodeksu karného jsou zabezpečujícími prostředky elektronická kontrola místa pobytu, terapie, terapie závislosti a pobyt v psychiatrické léčebně. K tomu navíc zákon umožňuje jakožto zabezpečující prostředek uložit některé z trestních prostředků, a to zákaz výkonu určité funkce, určitého povolání nebo určité hospodářské činnosti; zákaz výkonu činnosti spojené s výchovou, léčbou, vzděláváním nezletilých nebo péči o ně; zákaz pobytu v určitých prostředích nebo místech, kontaktu s určitými osobami, přibližování se k určitým osobám nebo zákaz opouštění stanoveného místa pobytu bez souhlasu soudu; zákaz vstupu na hromadné akce; zákaz vstupu do heren a zákaz účasti na hazardních hrách; povinnost dočasně opustit prostory obývané společně s poškozeným; zákaz řízení motorových vozidel. Takto uložené zákazy a povinnosti nebudou představovat trestní prostředky, nýbrž zabezpečující prostředky, jež trestním prostředkům odpovídají pouze jejich obsahem. Budou totiž plnit pouze preventivní funkci, a nikoliv funkci represivní.⁴²

přísnější trest a přečinem je zakázané jednání, za něž hrozí peněžitý trest přesahující 30 denních sazeb nebo přesahující 5000 zlotých anebo trest omezení svobody a trest odnětí svobody přesahující 1 měsíc, přičemž zločin je možné spáchat pouze úmyslně a přečin je možné spáchat také neúmyslně, stanoví – li tak zákon. (definováno v čl. 7 Kodeksu karného). Kodeks karný navíc počítá s dalším zakázaným jednáním, které není ani zločinem ani přečinem, nýbrž přestupkem a odlišuje se od těchto dvou trestných činů tím, že jeho sankce nedosahuje výše uvedených limitů.

⁴¹ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna. 3. wydání*. Kraków: Znak, 2014. s. 547. ISBN: 978-83-240-3045-3-32.

⁴² LIPÍŃSKI, K. art. 93a. In: GIEZEK, J. a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. [online]. Warszawa: WKP, 2021 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

2 Peněžítý trest v České republice vs. grzywna v Polsku

2.1 Peněžítý trest

Peněžítý trest představuje významnou alternativu zejména ke krátkodobému trestu odnětí svobody⁴³. Účelem peněžitého trestu je postihnout pachatele majetku, ať už toho získaného trestnou činností nebo toho získaného legálně⁴⁴. Vzhledem k majetkovému charakteru peněžitého trestu je účelným především u pachatelů, kteří se dopustili trestného činu majetkové povahy, a to zejména se záměrem získat neoprávněný majetkový prospěch nebo porušit nedotknutelnost cizího majetku. Peněžítý trest tudíž představuje vhodnou sankci za trestné činy proti majetku, hospodářské, proti pořádku ve věcech veřejných a obecně nebezpečné.⁴⁵ Výše uvedené však neplatí bezvýjimečně a tento trest má uplatnění i u trestných činů nemajetkové povahy.

Účinnost peněžitého trestu a jeho smysl spočívá v tom, že zaplacením peněžní částky dojde ke snížení životního standardu jednotlivce, což tento pociťuje jako újmu⁴⁶. Obzvláště v dnešní době konzumně smýšlející společnosti tento institut nabírá na významu a jeho efektivita se zvyšuje, neboť pro členy takové společnosti je zaplacení peněžní částky velmi citelné, současně již mnoho lidí netrpí existenčními problémy, zaplacení peněžitého trestu tak u nich nezpůsobí neschopnost uživit sebe nebo svou rodinu. Peněžítý trest tak představuje velmi účelný institut, kdy navíc oproti jiným trestům (např. trestu odnětí svobody) příliš nezatěžuje státní rozpočet a daňové poplatníky, ba naopak může být pro státní rozpočet příjmem⁴⁷.

Peněžítý trest má obdobné výhody jako jiné alternativní tresty, a to zejména, že nejsou přetrhávány sociální a rodinné vazby pachatele vynětím ze sociálního prostředí, jak je tomu v případě trestu odnětí svobody, a že není třeba řešit problémy s jeho začleňováním do

⁴³ PÚRY, F. § 67 Peněžítý trest. In: ŠÁMAL, P. a kol., *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 29.6.2021]. Edice velké komentáře. s. 884. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>; DRAŠTÍK, A. § 67 Peněžítý trest. In: Drašík, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 29.6.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁴⁴ DRAŠTÍK, A. § 67 Peněžítý trest. In: Drašík, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 29.6.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

⁴⁵ PÚRY, F. § 67 Peněžítý trest. In: ŠÁMAL P. a kol., *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 17.5.2021]. Edice velké komentáře. s. 884. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

⁴⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb.“)

⁴⁷ Podle zákona č. 59/2017 Sb. o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů je peněžítý trest poukázován na zvláštní účet zřízený Ministerstvem spravedlnosti, přičemž peněžní prostředky z tohoto účtu jsou určeny „k uspokojení majetkových nároků oprávněných osob, jejichž majetkové nároky vznikly v důsledku spáchání trestného činu, pro Probační a mediační službu na poskytování pomoci obětem trestných činů“ a zbývající část těchto prostředků do státního rozpočtu.

společnosti po propuštění z výkonu trestu. Výhodu příznačnou pro peněžitý trest navíc představuje, že je možné jeho výkon rozložit do delšího časového úseku⁴⁸ a dále výše zmiňována skutečnost, že tento trest nezatěžuje státní rozpočet.

Mezi negativa peněžitého trestu patří, že dopadá nejen na pachatele, ale rovněž na jeho okolí, zejména na osoby, vůči nimž má pachatel vyživovací povinnost nebo závazky⁴⁹. Mj. proto se v trestním řádu, coby „pojistka“ pro tyto osoby, nachází ustanovení zakotvující, že od peněžitého trestu má být upuštěno, byla-li by ohrožena výživa/výchova osoby, o kterou je pachatel podle zákona povinen pečovat.

Negativum dále představuje, že citelnost peněžitého trestu jako sankce je relativní⁵⁰. Může se tak stát, že peněžitý trest ve výši 20 000 Kč majetná osoba téměř nepocítí, a naopak pro nemajetnou osobu bude takový trest prakticky likvidační. Často se tak stává, že aktuální majetkové poměry konkrétního pachatele uložení peněžitého trestu neumožňují. S tímto problémem se částečně vypořádává současná koncepce výpočtu peněžitého trestu pomocí denních sazeb, kdy je výše denní sazby stanovena s ohledem na majetkové a osobní poměry pachatele, přičemž soud vychází zpravidla „z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den“ (§ 68 odst. 3).

2.1.1 Ukládání peněžitého trestu

V ustanovení § 67 trestní zákoník předpokládá 3 situace, kdy může být uložen peněžitý trest:

- 1) podle § 67 odst. 1 „*jestliže pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch*“
- 2) podle § 67 odst. 2 písm. a) v případě, že „*trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje*“ – jedná se tedy o situaci, kdy je peněžitý trest trestním zákonem výslovně předpokládán ve zvláštní části u konkrétního trestného činu
- 3) a podle § 67 odst. 2 písm. b) v případě, že ho „*ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá*“.

Trestní zákoník tedy nelimituje využití tohoto trestu pouze na postih majetkových trestných činů a v § 67 odst. 2 uvádí, za jakých podmínek může být tento trest uložen, nepředstavuje-li sankci za úmyslný trestný čin, kterým pachatel „*získal nebo se snažil získat majetkový prospěch*“.

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb.

⁴⁹ PŮRY, F. § 67 Peněžitý trest. In: ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 31.6.2021]. Edice velké komentáře. s. 884. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

⁵⁰ Ibidem.

Na rozdíl od ustanovení § 67 odst. 1 a ustanovení § 67 odst. 2 písm. a), podle § 67 odst. 2 písm. b) není možné uložit peněžitý trest spolu s nepodmíněným trestem odnětí svobody, na druhou stranu toto ustanovení nevylučuje jeho uložení vedle trestu odnětí svobody podmíněně odloženého.⁵¹

Peněžitý trest může být uložen jako trest hlavní i vedlejší. Jako samostatný trest může být podle § 67 odst. 3 trestního zákoníku uložen „*jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a osobě a poměrům pachatele uložení jiného trestu není třeba.*“⁵² Podle § 53 odst. 1 trestního zákoníku peněžitý trest nelze uložit vedle trestu propadnutí majetku.

Podle Šámala by měl být peněžitý trest coby vedlejší trest vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody ukládán v případě závažné majetkové a hospodářské trestné činnosti, naopak coby hlavní trest je vhodný u trestné činnosti méně závažné, a to ať už je ukládán spolu s dalšími vedlejšími tresty nebo jako samostatný trest. Zdůrazňuje přitom význam ukládání tohoto trestu samostatně jakožto sankce za méně závažné trestné činy u osob doposud netrestaných, kdy peněžitý trest představuje opravdovou alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody a kdy podmíněný trest odnětí svobody často na pachatele jako opravdový trest nepůsobí.⁵³

Vodítka pro uložení peněžitého trestu trestní zákoník stanoví také v obecných ustanoveních o ukládání trestů, a to v ustanovení § 39 odst. 8., podle něhož má soud v případě, že pachatel „*získal nebo snažil se získat trestným činem majetkový prospěch*“, tuto skutečnost zohlednit při ukládání trestu a s přihlédnutím k výši takového majetkového prospěchu pachateli uložit trest postihující ho na majetku (nebrání-li tomu jeho majetkové nebo osobní poměry), přičemž má zejména zvážit uložení peněžitého trestu; a dále rovněž v ustanovení § 55 odst. 2, v němž trestní zákoník obecně zakotvuje subsidiaritu nepodmíněného trestu odnětí svobody pro méně závažné trestné činy (ty u nichž horní hranice trestní sazby nepřevyšuje 5 let). Toto ustanovení má tedy vést soudy k častějšímu využívání alternativních trestů včetně peněžitého trestu.

2.1.2 Výměra peněžitého trestu

Peněžitý trest je v České republice vyměřován pomocí denních sazeb, tento systém byl zaveden až současným trestním zákoníkem s účinností k 1.1.2010. Podle předchůdce trestního zákoníku – zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon byl pro peněžitý trest stanoven rozsah, v rámci něhož měl soud určit jeho výměru (podle poslední verze tohoto zákona 2 000 Kč až 5 000 000

⁵¹ Ibidem.

⁵² ŠÁMAL, P. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor* [online].

ATLAS consulting spol. s r.o., 2018 [cit. 2.7.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>

⁵³ Ibidem.

Kč), a to s přihlédnutím k osobním a majetkovým poměrům pachatele⁵⁴, zákon však pro výpočet výměry peněžitého trestu neuváděl žádná další konkrétní pravidla. Nevýhodu tohoto systému tak představovala skutečnost, že oproti systému denních sazeb nebylo možné přizpůsobit výměru peněžitého trestu k majetkovým poměrům pachatele tak, aby to působilo zcela transparentně a spravedlivě.

Spolu s novým trestním zákoníkem z roku 2009 byl tedy zaveden systém denních sazeb, jenž v rámci Evropy nebyl novinkou, neboť již delší dobu úspěšně fungoval v některých evropských státech, jako např. Dánsko, Finsko, Německo nebo Švédsko, a dokonce i v některých státech Latinské Ameriky⁵⁵. Tento systém pochází ze skandinávských států, z nichž např. ve Finsku funguje již od roku 1921, ve Švédsku od roku 1931 a v Dánsku od roku 1939⁵⁶.

Podle současné právní úpravy má výměra peněžitého trestu dvě složky, pomocí nichž je vypočítávána, a sice počet denních sazeb a jejich výši. Počet denních sazeb je stanoven podle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu a činí nejméně 20 a nejvíce 730 denních sazeb. Výše denní sazby je určována s ohledem na osobní a majetkové poměry pachatele a zákon pro ni stanoví rozsah 100 Kč až 50 000 Kč. Součin počtu denních sazeb a jejich výše poté tvoří celkovou výši trestu. Nejnižší uložený peněžitý trest tak může činit 2000 Kč a ten nejvyšší 36 500 000 Kč. Při ukládání peněžitého trestu musí být dále dodrženo následující omezení: „*Dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody*“. Soud může dovolit pachateli, s ohledem na jeho majetkové a osobní poměry, aby peněžitý trest platil v přiměřených měsíčních splátkách.⁵⁷

Výměra peněžitého trestu by podle Šámala měla být úměrná k majetkovému prospěchu získanému pachatelem, nemusí se mu však zcela rovnat (např. výše peněžitého trestu nemusí být stejná jako pachatelův majetkový prospěch).⁵⁸

Současný koncept vyměřování umožňuje individualizaci peněžitého trestu, poněvadž je flexibilní a je s to adekvátně reagovat na konkrétní trestný čin a pachatele. Zároveň tím, že je

⁵⁴ § 53 a § 54 zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon (dále jen „Trestní zákon“)

⁵⁵ POLITOWICZ, K. A. Problem wykonania kary łącznej grzywny (w świetle uchwały Sądu Najwyższego), *Państwo i Prawo* [online]. Wolters Kluwer, 2014, č. 3, s. 70-78 [cit. 8.7.2021]. Dostupné z: www.lex.pl.

⁵⁶ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 514. ISBN: 978-83-8107-687-6.

⁵⁷ § 68 trestního zákoníku

⁵⁸ ŠÁMAL, P. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor* [online]. ATLAS consulting spol. s r.o., 2018 [cit. 30.6.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>

způsob výpočtu pevně dán zákonem a soudce svůj postup při výpočtu uvádí v odůvodnění rozsudku, je uložení tohoto trestu transparentní a možnost soudu jednat svévolně je omezena.⁵⁹

2.1.3 Peněžitý trest a právnické osoby

Důležitou roli hraje peněžitý trest u právnických osob. Na rozdíl od fyzických osob, je podle § 18 odst. 1 ZTOPO právnickým osobám možné peněžitý trest uložit za jakýkoliv trestný čin, nejsou tedy vyžadovány podmínky uvedené v § 67 trestního zákoníku (např. snaha získat majetkový prospěch). Peněžitý trest tak u právnických osob představuje univerzální sankci.

Výměra peněžitého trestu u právnických osob se stanovuje stejným způsobem jako u fyzických osob, tedy pomocí denních sazeb. ZTOPO však upravuje odlišně rozmezí pro výši jednotlivé denní sazby, a to na 1000 Kč až 2 000 000 Kč. Rozsah počtu denních sazeb se řídí trestním zákoníkem a zůstává stejný jako u fyzických osob (20-730). Nejnižší peněžitý trest uložený právnické osobě tak může činit 20 000 Kč, naopak ten nejvyšší 1 460 000 000 Kč.

Ve srovnání s fyzickými osobami tedy právnické osobě může být uložen značně vyšší trest, což vyplývá z rozdílných majetkových poměrů právnických osob oproti fyzickým osobám. Stejně jako u fyzických osob při určování denní sazby i u právnických osob soud zohlední majetkové poměry konkrétní právnické osoby a při stanovení počtu denních sazeb zase závažnost spáchaného trestného činu.⁶⁰

2.1.4 Přeměna peněžitého trestu ve světle novely trestního zákoníku z podzimu roku 2020

Na podzim roku 2020 došlo k důležitým změnám peněžitého trestu v důsledku novely trestního zákoníku provedené zákonem č. 333/2020 Sb.⁶¹ Jak uvádí důvodová zpráva k tomuto zákonu, cílem novely bylo mj. zvýšit počet ukládaných peněžitých trestů⁶².

Peněžitý trest bylo možné až do 1.10. 2020 kromě trestu odnětí svobody přeměnit na domácí vězení nebo obecně prospěšné práce. Vedle peněžitého trestu byl přitom vždy stanoven náhradní trest odnětí svobody, jenž mohl být uplatněn v případě, že peněžitý trest nebyl řádně vykonán. Tato úprava byla změněna novelou provedenou zákonem č. 333/2020 Sb. a nyní zákon dovoluje peněžitý trest přeměnit pouze na trest odnětí svobody. Institut náhradního trestu odnětí svobody byl výše uvedenou novelou zrušen a způsob přeměny byl zakotven v § 69 odst. 2 trestního zákoníku tak, že: „*každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě se*

⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb.

⁶⁰ PŮRY, F. Peněžitý trest. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018 [cit. 5.7.2021]. s. 410-423. ISBN 978-80-7400-592-3. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

⁶¹ Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále jen „zákon č. 333/2020 Sb.“)

⁶² Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb.

počítá za dva dny odnětí svobody“. Dále byl touto novelou stanoven limit pro počet uložených denních sazeb tak, že: *„dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody*“. Novela také rozšířila případy, kdy spolu s vykonáním peněžitého trestu dojde k zahlazení odsouzení.

Přeměna na obecně prospěšné práce a domácí vězení byla kritizována z několika důvodů. Podle Šámala byla zaprvé pachateli považována za výhodnější než zaplacení peněžitého trestu⁶³, z čehož plyne, že neplnila svůj účel – kterým by měla být motivace pachatele k zaplacení peněžitého trestu pod hrozbou horší sankce.

Zadruhé podle Šámala v praxi docházelo k situacím, kdy pachatelé tuto přeměnu ignorovali a nevykonávali ani jim uložené alternativní tresty, přičemž teprve hrozba nadcházející přeměny na trest odnětí svobody pro ně nakonec byla dostatečnou motivací, aby uhradili peněžitý trest. Další problém představovala skutečnost, že toto ustanovení nebylo vykládáno jednoznačně a nebylo jasné, zda je možné přeměnit peněžitý trest přímo na trest odnětí svobody, aniž by nejdříve byl přeměněn na některý z alternativních trestů.⁶⁴

Může se jevit, že spolu se zrušením mezistupně v podobě obecně prospěšných prací a domácího vězení dojde ke zpřísnění institutu peněžitého trestu z důvodu bezprostřední hrozby přeměny na trest odnětí svobody, zákon však stanoví, že tato přeměna může nastat až ve chvíli, když je zřejmé, *„že by vymáhání peněžitého trestu mohlo být zmařeno nebo by bylo bezvýsledné*“. Trestní řád⁶⁵ navíc v § 342a ukládá předsedovi senátu povinnost rozhodnout o upuštění od výkonu peněžitého trestu nebo jeho zbytku v případě, že *„odsouzený se v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným peněžitý trest zaplatit, nebo by výkonem peněžitého trestu byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat*“.⁶⁶

Trestní zákoník dále v § 68 odst. 6 uvádí, že *„peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný*“. Na druhou stranu trestní řád v § 344a umožňuje soudu, popř. v přípravném řízení státnímu zástupci, zajistit část majetku obviněného, lze-li uložení peněžitého trestu očekávat. Trestní předpisy tedy obsahují nástroje, které zajišťují, aby institut přeměny na trest odnětí svobody příliš tvrdě nedopadal na pachatele, přičemž přeměna i podle nové právní úpravy stanoví subsidiární postup oproti vymáhání a upuštění od výkonu peněžitého trestu.

⁶³ ŠÁMAL, P. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor* [online].

ATLAS consulting spol. s r.o., 2018 [cit. 15.6.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>

⁶⁴ Ibidem.

⁶⁵ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“)

⁶⁶ ŠČERBA, F. Změny trestního zákoníku provedené novelou č. 333/2020 Sb. a jejich důsledky. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2020, č. 4, s. 187 [cit. 1.7.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

Ščerba za problematický považoval také institut náhradního trestu odnětí svobody, poněvadž trestní zákoník nijak neupravoval vztah mezi délkou náhradního trestu odnětí svobody a počtem denních sazeb uloženého peněžitého trestu. Mohlo se tak stát, že pachatel, kterému byl uložen přísnější peněžitý trest (více denních sazeb), po přeměně vykonával kratší trest odnětí svobody než pachatel, jemuž byl uložen méně přísný peněžitý trest (nižší počet denních sazeb).

Přikláním se tak k závěru Ščerby, podle něhož nový systém přeměny na trest odnětí svobody na základě zákonem stanovených pravidel, v souladu s nimiž délka sekundárního trestu odnětí svobody závisí na přísnosti uloženého peněžitého trestu, lze hodnotit pozitivně zejména z hlediska spravedlnosti, právní jistoty a transparentnosti. Mezi tresty uloženými pachatelům by tak neměly vznikat nedůvodné rozdíly, neboť přeměna peněžitého trestu na trest odnětí svobody bude pro všechny z nich probíhat podle stejného přepočtu (každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě se počítá za dva dny odnětí svobody).

S novou úpravou přeměny na trest odnětí svobody souvisí také nově zakotvený limit pro počet denních sazeb znějící následovně: *„Dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody“* (pokud je ukládán trestním příkazem nesmí podle § 314e odst. 5 trestního řádu přesáhnout 1 rok). Tento limit se vztahuje jak na nepodmíněný trest odnětí svobody, tak na trest odnětí svobody podmíněně odložený. Výše uvedená úprava brání tomu, aby pachatel v důsledku přeměny na trest odnětí svobody vykonával přísnější trest odnětí svobody, než jaký zákon předpokládá pro jím spáchaný trestný čin, přičemž vychází z pravidla, podle něhož se při přeměně nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě počítá za dva dny odnětí svobody. K maximálnímu počtu denních sazeb lze tedy dojít tak, že se od horní hranice trestní sazby vyjádřené ve dnech odečte délka případného trestu odnětí svobody ve dnech a výsledek se vydělí dvěma.

Ke změnám v souvislosti s peněžitým trestem došlo také v institutu zahlazení odsouzení. Novela přinesla rozšíření zahlazení odsouzení vykonáním peněžitého trestu (případně rozhodnutím o upuštění od jeho výkonu) podle § 69 odst. 3 trestního zákoníku rovněž na pachatele, kteří spáchali úmyslný přečin nebo zločin, nejedná-li se o zvlášť závažný zločin (u mladistvých dojde k zahlazení i u zvlášť závažných zločinů – § 35 odst. 4 ZSVM). Podle předchozí úpravy se přitom takové zahlazení vztahovalo pouze na pachatele, kteří spáchali nedbalostní přečin.⁶⁷ V případě, že je vedle peněžitého trestu uložen některý jiný trest, je však

⁶⁷ Ibidem.

k zahazení odsouzení nutné nadále splnit rovněž podmínky vztahující se k němu⁶⁸. Toto rozšíření má podle Ščerby působit motivačně na pachatele za účelem co nejrychlejšího a řádného splnění trestu, přičemž jeho dosah bude o to větší, že za poslední léta dochází k nárůstu podílu ukládaných peněžitých trestů⁶⁹.

2.1.5 Vývoj v ukládání peněžitého trestu

Peněžitý trest je v některých evropských státech velmi populární, např. v Německu je tento trest ukládán více než 80 % odsouzeným, ve Finsku více než 50 % odsouzeným, v Maďarsku téměř 50 %, ve Francii a Švýcarsku přibližně 30 %. V Polsku podíl ukládaných peněžitých trestů v posledních letech přesahuje 30 %⁷⁰. Za těmito státy Česká republika nadále zaostává, ač v posledních letech i zde podíl ukládaných peněžitých trestů významně vzrostl. Nízké ukládání peněžitých trestů v České republice dlouhodobě představuje důležité téma⁷¹. Od roku 2016 Nejvyšší soud a Nejvyšší státní zastupitelství započaly aktivity za účelem zvýšení podílu ukládaných peněžitých trestů, jakožto alternativy nebo doplňující sankce k trestu odnětí svobody, a tato snaha v posledních letech nese ovoce. K tématu peněžitého trestu NSZ a NS mj. v roce 2017 společně uspořádaly 4 odborné semináře⁷² a současně byla zahájena diskuze s odborníky na trestní právo. Na základě výše uvedených aktivit byl vypracován Návrh legislativních změn právní úpravy peněžitého trestu a jeho výkonu⁷³ a v roce 2020 byla zákonem č. 333/2020 Sb. provedena novela Trestního zákoníku. Toto úsilí záhy přineslo výsledky, když již v roce 2017 podíl uložených peněžitých trestů stoupl na 15,4 %, a od té doby se tento podíl každoročně zvyšuje, v roce 2020 dosáhl dokonce až 21,7 %. Oproti letem 2013–2015, kdy se podíl ukládaných peněžitých trestů pohyboval kolem 5 % se tedy jedná o významné navýšení.⁷⁴

⁶⁸ PÚRY, F. § 69 Náhradní trest odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 2.7.2021]. Edice velké komentáře. s. 902. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

⁶⁹ ŠČERBA, F. Změny trestního zákoníku provedené novelou č. 333/2020 Sb. a jejich důsledky. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2020, č. 4, s. 187 [cit. 1.7.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

⁷⁰ Ministerstwo Sprawiedliwości. *Statystyka sądowa, prawomocne osądzenia osób dorosłych 2014-2018* [online]. Warszawa: Departament Strategii i Funduszy Europejskich, 2020 [cit. 1.7.2021]. Edice IV. Dostupné z: www.ms.gov.pl

⁷¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb.

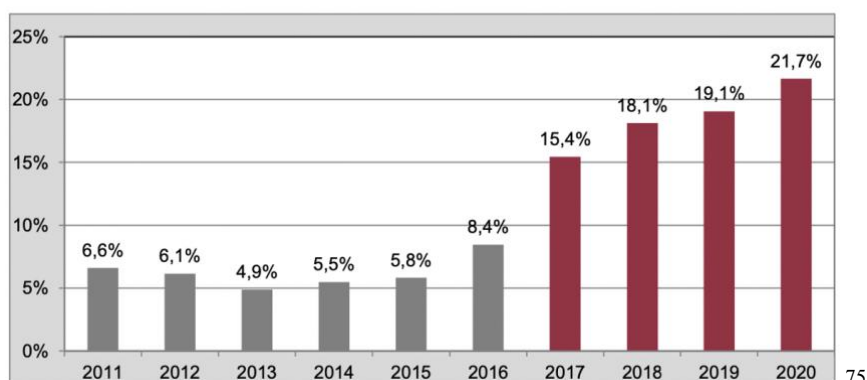
⁷² MALÝ, P. *Rok 2020 pohledem státního zastupitelství: covidová pandemie snížila kriminalitu, přinesla i nové typy deliktů*. Nejvyšší státní zastupitelství, 2021 [cit. 1.7.2021]. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/rok-2020-pohledem-statniho-zastupitelstvi-covidova-pandemie-snizila-kriminalitu-prinesla-i-nove-typy-deliktu/>

⁷³ ŠÁMAL, P. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor* [online]. ATLAS consulting spol. s r.o., 2018 [cit. 29.6.2021]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>

⁷³ Ibidem.

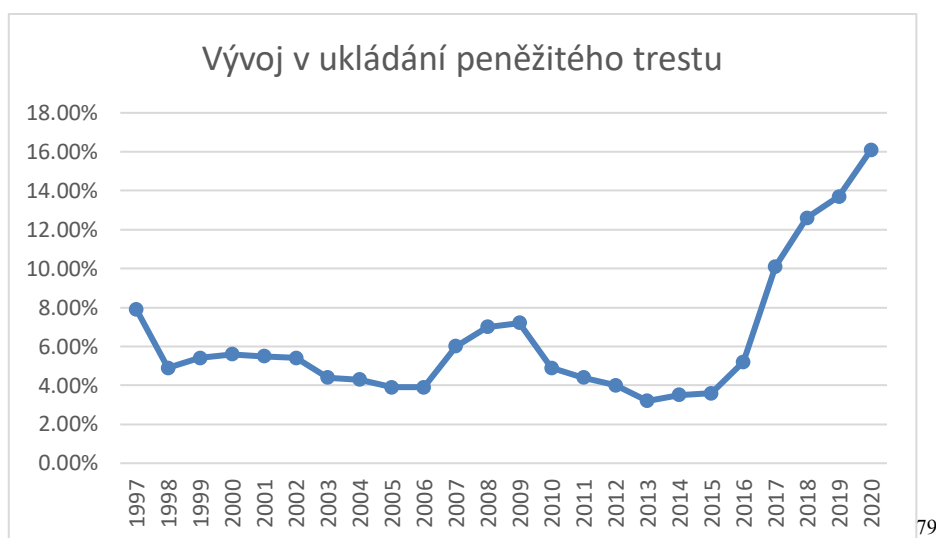
⁷⁴ Statistika vycházejí z dokumentu „Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2020“. Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/06/Zpráva_o_činnosti_SZ_za_rok_2020_textová_část.pdf

Podíl uložených peněžitých trestů k odsouzeným osobám v ČR v letech 2011–2020

Z důvodové zprávy k výše uvedené novele trestního zákoníku⁷⁶ vyplývá, že není-li peněžitý trest ukládán jako samostatný trest, je nejčastěji ukládán coby sankce za trestný čin ohrožení pod vlivem návykové látky (§ 274 trestního zákoníku), a to spolu se zákazem řízení motorových vozidel (trest zákazu činnosti), nebo případně s podmíněně odloženým trestem odnětí svobody.⁷⁷

Pro srovnání níže přikládám vlastní graf zpracovaný na základě dat Ministerstva spravedlnosti, vyjadřující poměr pravomocně uložených peněžitých trestů⁷⁸ jakožto hlavní sankce ke všem odsouzeným v jednotlivých letech. Tato data potvrzují výše uvedený rostoucí trend v ukládání peněžitých trestů.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Zákon č. 333/2020 Sb.

⁷⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb.

⁷⁸ Včetně trestních opatření

⁷⁹ Vlastní zpracování tabulky a grafu na základě dat ze *Statistické ročenky kriminality. Rok 2016*. Ministerstvo spravedlnosti ČR; *Statistické ročenky České republiky 2020*. Český statistický úřad; a statistických listů

	Odsouzené osoby celkem	Peněžitý trest	
1997	59 777	4 703	7,9 %
1998	54 083	2 634	4,9 %
1999	62 594	3 370	5,4 %
2000	63 211	3 571	5,6 %
2001	60 182	3 324	5,5 %
2002	65 098	3 500	5,4 %
2003	66 131	2 941	4,4 %
2004	68 443	2 913	4,3 %
2005	67 561	2 663	3,9 %
2006	69 445	2 678	3,9 %
2007	75 728	4 552	6,0 %
2008	75 761	5 307	7,0 %
2009	73 787	5 280	7,2 %
2010	70 651	3 462	4,9 %
2011	70 160	3 078	4,4 %
2012	71 471	2 847	4,0 %
2013	77 976	2 491	3,2 %
2014	72 825	2 569	3,5 %
2015	65 569	2 343	3,6 %
2016	61 423	3 192	5,2 %
2017	55 705	5 647	10,1 %
2018	54 448	6 847	12,6 %
2019	55 594	7 597	13,7 %
2020	48 558	7 821	16,1 %

2.2 Grzywna

Ekvivalentem peněžitého trestu v Polsku je tzv. grzywna⁸⁰. Název „grzywna“ historicky vychází dob, kdy staří Slované své peněžitě tresty platili v peněžních jednotkách o názvu „grzywna“, dnes se tento název používá pro polský peněžitý trest.⁸¹

Stejně jako je tomu u peněžitého trestu, účinnost grzywny spočívá ve snížení pachatelova majetku. Ve výčtu trestů v článku 32 Kodeksu karného je grzywna uvedena hned na prvním místě, což má poukazovat na to, že představuje ten nejjemnější z trestů a že by měla být oproti ostatním přísnějším trestům ukládána přednostně.

Grzywna má obdobné výhody jako jsou ty uvedené výše u českého peněžitého trestu. Stejně je tomu s negativy tohoto trestu. Wróbel a Zoll k tomu navíc coby negativum uvádějí obtížnost ověření zdroje peněz, z nichž je grzywna zaplacená. Není-li grzywna zaplacená z vlastních finančních zdrojů pachatele, snižuje se její účinnost a citelnost jakožto sankce. V polském Kodeksu wykroczeń⁸² v článku 57 proto dokonce existuje přestupek, jehož skutková

s názvem *Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů*, vyhotovených Ministerstvem spravedlnosti pro jednotlivá léta, dostupných ze stránky <https://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>

⁸⁰ V tomto případě dále užívám originální polský název trestu, poněvadž je jednoduchý a zajímavý

⁸¹ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 513. ISBN: 978-83-8107-687-6.

⁸² Ustawa z dnia 20 maja 1971 r., Kodeks wykroczeń (Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114)

podstata mj. zahrnuje zaplacení grzywny za pachatele nebo poskytnutí pachateli peněz na zaplacení grzywny, přičemž stanoví výjimku pro osoby pachateli blízké. Tímto způsobem se zákonodárce snaží zajistit, aby citelnost trestu směřovala vůči pachateli.⁸³

2.2.1 Ukládání grzywny

Grzywnu lze uložit jako samostatný trest i jako trest vedlejší.

Jako samostatný trest může být grzywna uložena: 1) v případě, že ji zákon u daného trestného činu uvádí 2) jako alternativa k trestu odnětí svobody, jenž by nepřesahoval 1 rok, za splnění dalších podmínek článku 37a Kodeksu karného 3) v případě mimořádného snížení trestu podle článku 60 § 6 bodů 3 a 4 Kodeksu karného 4) podle článku 75a § 1 Kodeksu karného namísto nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody.

Jako vedlejší trest může být grzywna uložena ve dvou případech: 1) podle článku 33 § 2 Kodeksu karného vedle trestu odnětí svobody v případě, že pachatel spáchal trestný čin za účelem získání majetkového prospěchu nebo když takový prospěch získal 2) za podmínek uvedených v článku 71 Kodeksu karného spolu s podmíněně odloženým trestem odnětí svobody.⁸⁴

Do 20.2.2015 bylo možné výkon trestu grzywny podmíněně odložit. V české právní úpravě taková alternativa nadále existuje, ač pouze ve vztahu k mladistvým v rámci institutu peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu (§ 28 a násl. ZSVM). Ve vztahu k dospělým pachatelům to trestní zákoník nepředpokládá. V Polsku tato možnost byla zrušena zákonem ze dne 20.02.2015 a nyní již zákon takové podmíněné odložení neumožňuje.⁸⁵

Do 30.6.2015 byl soud podle článku 58 § 2 Kodeksu karného povinen trest grzywny neuložit, bylo-li z majetkových poměrů pachatele zřejmé, že grzywnu nezaplatí a vymáhání bude neúspěšné (tedy podobné ustanovení jako § 68 odst. 6 Trestního zákoníku, podle něhož „*peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný*“). Nicméně toto ustanovení bylo v Polsku považováno za zdroj problému při ukládání grzywny a za jeden z hlavních důvodů, proč grzywna není ukládána ve větším rozsahu, bylo tedy novelou Kodeksu karného zrušeno s účinností ke dni 1.7.2015. Problémy údajně představovalo obtížné zjišťování majetkových poměrů pachatele, kdy se pachatelé často snažili skrývat své příjmy nebo nepřiznávat část majetku. V případě, že se soud rozhodl pro tento trest, pojilo se to pro něj s dlouhým a namáhavým šetřením majetkových poměrů pachatele, které zdržovalo řízení. Podle důvodové

⁸³ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 427. ISBN: 978-83-240-3045-3.

⁸⁴ MOZGAWA, M. Art. 33. In: MOZGAWA, M. a kol. *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany* [online]. Lex, 2021 [cit. 6.7.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

⁸⁵ Ibidem.

zprávy k výše uvedené novele je cílem, aby grzywna představovala nejčastěji ukládaný trest, a to cílově až v hranicích 60 % všech uložených trestů, 20 % by měl potom tvořit trest omezení svobody a posledních 20 % trest odnětí svobody (včetně podmíněného odsouzení). Warylewski to považuje za příliš ambiciózní a nereálné, přičemž poukazuje na strukturu uložených trestů z roku 2011, kdy trest odnětí svobody představoval 67 %, grzywna 23 % a trest omezení svobody 11 %.⁸⁶

Na druhé straně polská právní úprava i nadále počítá se situací, kdy se pachatel dostane do tíživé majetkové situace a v KKW zakotvuje ustanovení, podle nichž je možné grzywnu rozložit na splátky nebo případně od ní upustit. Podle článku 49 KKW je možné rozložit grzywnu na splátky v případě, že by okamžité uhrazení grzywny způsobilo pachateli nebo jeho rodině příliš závažné následky, a to na dobu kratší než 1 rok, přičemž v případech zvláštního zřetele hodných je možné grzywnu rozložit až na 3 roky.

Polská právní úprava v článku 51 KKW obsahuje také možnost upuštění od peněžitého trestu, a to buď částečně nebo ve výjimečných případech i v celém rozsahu, avšak pouze za předpokladu že pachatel nezaplátil grzywnu z důvodů nezávislých na jeho vůli a výkon tohoto trestu jiným způsobem je nemožný nebo neúčelný.

2.2.2 Výměra grzywny

Pokud se jedná o způsob výměry grzywny v Polsku sice dominuje systém denních sazeb, situace je však komplikovaná a nadále je rovněž uplatňován tzv. „system kwotowy“ (dále jen volný překlad „pokutový systém“).

Pokutový systém⁸⁷ „*spočívá v uložení pachateli grzywny v určité peněžní částce v rámci mezi stanovených trestním zákonem*“⁸⁸. Výhoda takového způsobu výměry trestu je jeho srozumitelnost, jakož i jednodušší ukládání grzywny pro soudce. Velikou nevýhodu však představuje, že tento systém dostatečně nezohledňuje majetkové poměry pachatele. Za správné se podle tohoto systému považuje, že ve dvou obdobných případech spáchání trestného činu je dvěma pachatelům uložena grzywna ve stejné výši, ač jeden pachatel může být majetný a druhý nemajetný. Může tak nastat situace, že majetný pachatel takový trest téměř nepocítí, naopak pro nemajetného bude velice přísný. Kdyby jim na druhou stranu byla uložena grzywna v rozdílné výši, mohlo by to být vnímáno jako nespravedlivé.⁸⁹

⁸⁶ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Cześć ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 515. ISBN: 978-83-8107-687-6.

⁸⁷ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

⁸⁸ Vlastní překlad

⁸⁹ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Cześć ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 428-429. ISBN: 978 – 83 – 240- 3045- 3

Oproti tomu vyměřování podle systému denních sazeb je složeno z dvou fází. V první fázi soud určí počet denních sazeb podle závažnosti trestného činu. V obdobných případech spáchání trestného činu by tento počet měl být stejný. V druhé fázi soud určuje jednotlivé denní sazby, přičemž zohledňuje majetkové poměry pachatele. V obdobných dvou případech spáchání trestného činu majetným a nemajetným pachatelem tak soud dokáže vyrovnat citelnost trestu tak, aby pro oba tyto pachatele byla srovnatelná.⁹⁰

Wróbel, Zoll a další autoři v systému denních sazeb zdůrazňují význam dvou oddělených fází vyměřování grzywny. Dvoufázovost vyměřování vyplývá také z článku 33 § 1 Kodeksu karného upravujícího ukládání grzywny. Podle Wróbla a Zolla posloupnost fází musí být zachována, neboť pouze tak může být dosaženo toho, aby byl grzywnou vyjádřen stupeň závažnosti trestného činu a současně vyrovnána citelnost trestu mezi pachateli. Tito autoři tedy považují za nepřípustné, aby byl např. počet denních sazeb přizpůsobován k výši jednotlivé denní sazby.⁹¹ Warylewski v tomto smyslu zase podtrhuje, že „*okolnosti zohledňované při rozhodování o počtu denních sazeb by neměly ovlivňovat výši jednotlivé denní sazby a naopak*“⁹².

Faktický postup vyměřování grzywny probíhá následovně.

V první fázi soud stanoví počet denních sazeb, který činí 10-540. Kodeks karný předpokládá několik výjimek, kdy maximální počet denních sazeb může být vyšší. Je tomu tak v případě ukládání kumulativního trestu⁹³ a v případě mimořádného zprísnění trestu, kdy počet denních sazeb může být navýšen až na 810, a dále u některých skutkových podstat ve zvláštní části Kodeksu karného, kdy horní hranice činí až 3000 denních sazeb⁹⁴ (podle čl. 309 Kodeksu karného se jedná zejména o některé hospodářské trestné činy a podle čl. 277b o trestné činy spojené s vystavováním faktur). Soud se při určování počtu denních sazeb řídí obecnými zásadami vyměřování trestů podle článku 53 § 1 Kodeksu karného, tedy zohledňuje stupeň společenské škodlivosti činu, zábranný a výchovný účinek jaký má trest mít vůči pachateli a potřeby generální prevence. Tato fáze vyměřování trestu rozhoduje o přísnosti grzywny.⁹⁵

V druhé fázi soud určuje výši denní sazby, která činí nejméně 10 zlotých a nejvíce 2000 zlotých. Při určování výše denní sazby soud zohledňuje osobní a majetkové poměry pachatele.

⁹⁰ Ibidem, s. 429.

⁹¹ Ibidem.

⁹² Vlastní překlad. WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 515. ISBN: 978-83-8107-687-6.

⁹³ Volný překlad institutu s názvem „kara łączna“, více k tomuto institutu v bodě 4.2.3. této práce

⁹⁴ MOZGAWA, M. Art. 33. In: MOZGAWA, M. a kol. *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany* [online]. Lex, 2021 [cit. 6.7.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

⁹⁵ KONARSKA-WRZOSEK, V. art. 33. In: LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz [online]*. 3. vydání. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 7.7.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

Z výše uvedeného vyplývá, že nejnižší grzywna může činit 100 zlotych a ta nejvyšší 1 080 000 zlotych (případně podle některých ustanovení zvláštní části může činit až 6 000 000 zlotych)⁹⁶. V přepočtu na české koruny by tak podle dnešního kurzu nejnižší možná grzywna činila 558 Kč a ta nejvyšší 6 026 128 Kč (případně grzywna podle některých ustanovení zvláštní části 33 509 792 Kč)⁹⁷.

Z judikatury přitom vyplývá, že je žádoucí, aby soud kromě počtu a výše denních sazeb v rozsudku uvedl také celou částku grzywny, tedy součin jejich počtu a výše. Je to důležité jednak kvůli srozumitelnosti rozsudku a jednak pro zajištění jeho hladkého výkonu včetně označení výše platby.⁹⁸⁹⁹

Kodeks karný měl pokutový systém¹⁰⁰ opustit a v plném rozsahu zavést systém denních sazeb. Zákonodárce však v tomto nebyl důsledný a tento záměr se podařilo uskutečnit jen částečně, současně tedy sice převládá systém denních sazeb, spolu s ním ale funguje rovněž pokutové vyměrování. Zdroj problému představuje, že v polském systému jsou skutkové podstaty některých trestných činů upraveny ve zvláštních předpisech mimo Kodeks karný, a právě u nich se objevuje pokutový systém¹⁰¹ výměry grzywny.¹⁰²

Podle článku 11 zákona ze dne 6. června 1997 - Przepisy wprowadzające Kodeks karný¹⁰³ (Zákon obsahující ustanovení uvádějící Kodeks karný), mají být sice grzywny předpokládané ve zvláštních zákonech vyměřovány podle pravidel obsažených v Kodeksu karném (tedy podle systému denních sazeb), toto se však nevztahuje na případy, kdy zvláštní zákon vymezuje grzywnu „kwotowo“, tedy podle pokutového systému¹⁰⁴. V Polsku tak setrvává stav, kdy Kodeks karný sice vychází ze systému denních sazeb, zvláštní zákony však nadále obsahují grzywny vymezované podle pokutového systému¹⁰⁵, grzywny jsou tak soudy ukládány podle obou systému, což způsobuje komplikace.

⁹⁶ MOZGAWA, M. Art. 33. In: MOZGAWA, M. a kol. *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany* [online]. Lex, 2021 [cit. 6.7.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

⁹⁷ Přepočet podle kurzu ke dni 20.7.2021, kdy 1CZK = 0,1789PLN

⁹⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie ze dne 12.10.2000, II AKa 168/00

⁹⁹ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 517. ISBN: 978-83-8107-687-6.

¹⁰⁰ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

¹⁰¹ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

¹⁰² KONARSKA-WRZOSEK, V. art. 33. In: LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 3. vydání. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 7.7.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

¹⁰³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 554)

¹⁰⁴ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

¹⁰⁵ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

2.2.3 Grzywna a právnické osoby

Právnické osoby jsou v Polsku trestně odpovědné na základě zákona ze dne 28. října 2002 o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary.¹⁰⁶ Podle tohoto zákona jim lze rovněž uložit peněžitý trest, jenž se však nenazývá „grzywna“, nýbrž „kara pieniężna“, tedy v překladu jednoduše peněžitý trest. Podle článku 7 tohoto zákona může výše tohoto trestu činit 1 000 złotych až 5 000 000 złotych (tedy v přepočtu přibližně 5 568 Kč až 27 871 000 Kč¹⁰⁷), přičemž nesmí přesahovat 3 % příjmu dosaženého v účetním období, kdy byl trestný čin spáchán. Neuplatní se u nich tedy systém denních sazeb, nýbrž systém pokutový¹⁰⁸, když zákon pro uložení peněžitého trestu stanoví pouze jeho dolní a horní hranici.

2.2.4 Přeměna grzywny

Podobně jak je tomu v České republice může podle polské právní úpravy dojít k přeměně grzywny na trest odnětí svobody. Polská úprava navíc umožňuje přeměnu na tzv. „prace społecznie użyteczną“ (dále jen překlad „společensky prospěšná práce). Výkon trestu grzywny spolu s její přeměnou přitom nejsou upraveny v Kodeksu karném, nýbrž v zákoně KKW. Soud může podle čl. 45 § 1 KKW přeměnit grzywnu na společensky prospěšnou práci v případě, že je vymáhání grzywny neúspěšné nebo z okolností případu vyplývá, že by bylo neúspěšné, a to podle přepočtu, kdy se 10 denních sazeb rovná 1 měsíci práce¹⁰⁹. Taková přeměna je však možná pouze v případě, že grzywna nepřekračuje 120 denních sazeb. U přísnějších trestů skládajících se z více než 120 denních sazeb přichází v úvahu pouze přeměna na trest odnětí svobody. Společensky prospěšná práce se vyměřuje v měsících, přičemž se stanoví měsíční počet hodin práce, a to na 20-40 hodin. Článek 46 KKW poté uvádí, za jakých podmínek dojde k přeměně grzywny na trest odnětí svobody. Kromě výše uvedené podmínky neúspěšného vymáhání, musí jít o situaci, kdy pachatel nesouhlasí s přeměněným trestem společensky prospěšné práce, vyhýbá se jeho výkonu nebo je přeměna na společensky prospěšnou práci nemožná nebo neúčelná.

Přeměna na trest odnětí svobody probíhá podle následujícího přepočtu: 1 den odnětí svobody se rovná dvěma denním sazbám grzywny, současně nesmí přeměněný trest odnětí svobody přesáhnout 12 měsíců jakož i horní hranici trestní sazby daného trestného činu (případně 6 měsíců, když zákon u daného trestného činu trest odnětí svobody nepředpokládá).

¹⁰⁶ Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. 2002 Nr 197 poz. 1661)

¹⁰⁷ Přepočet podle kurzu ke dni 20.7.2021, kdy 1CZK = 0,1789PLN

¹⁰⁸ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

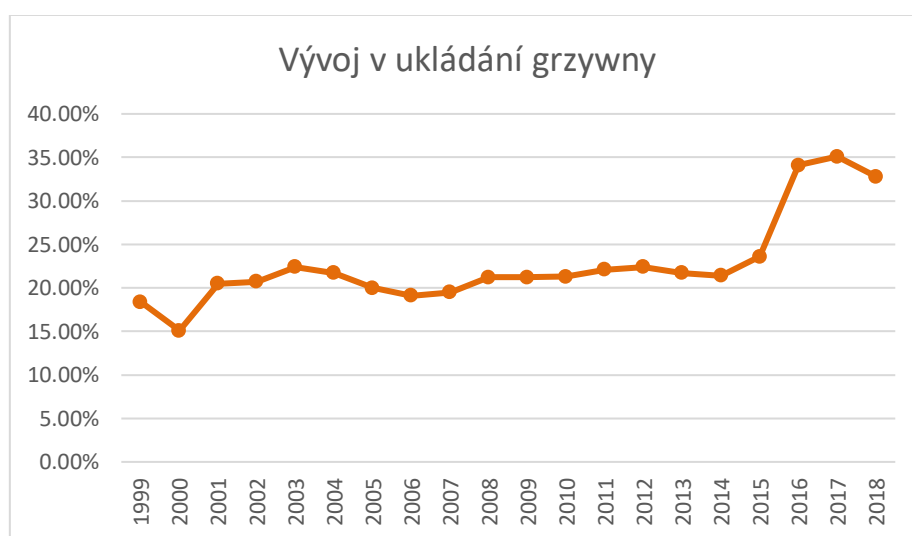
¹⁰⁹ Počet sazeb se zaokrouhlí nahoru tak, aby byl výsledně přeměněný trest v plných měsících.

Grzywna vyměřena podle pokutového systému¹¹⁰ může být stejně tak přeměněna na společensky prospěšnou práci a trest odnětí svobody. Zákon KKW pro ni však stanoví zvláštní limity a pravidla přepočtu. Na společensky prospěšnou práci lze přeměnit pouze pokutovou grzywnu o maximální výši 240 000 zlotých (v přepočtu 1 339 200 Kč), přičemž při přepočtu se jeden měsíc společensky prospěšné práce rovná grzywně ve výši do 20 000 zlotých (v přepočtu 111 600 Kč). Při přeměně na trest odnětí svobody se jeden den odnětí svobody rovná grzywně ve výši od 20 až 4000 zlotých (v přepočtu 111,6 Kč – 22 320 Kč)¹¹¹.

2.2.5 Vývoj v ukládání grzywny

Níže uvedená tabulka a graf zobrazují poměr všech pravomocně uložených trestů grzywny jakožto samostatných trestů ke všem odsouzeným v jednotlivých letech. Z těchto dat vyplývá, že zatímco od roku 2001 se podíl ukládaných grzywnen udržoval kolem 20 %, z roku 2015 na rok 2016 tento podíl skokově vzrostl, a to z 23,6 % na 34,1 %. Dle mého názoru tento nárůst souvisí se změnou v úpravě podmíněného odkladu trestu odnětí svobody v roce 2015, kdy byla zkrácena délka trestu odnětí svobody, který je možné podmíněně odložit, a to ze 2 let na 1 rok. To se projevilo poklesem v ukládání podmíněného odsouzení a nárůstem v ukládání alternativních trestů včetně trestu grzywny.¹¹²

V roce 2015 došlo rovněž ke zrušení omezení pro ukládání grzywny spočívajícího v zákazu uložit grzywnu v případě, že je zřejmé, že pachatel grzywnu nezaplatí a vymáhání bude neúspěšné. Tato změna v úpravě tedy rozšířila počet případů, v nichž je možné grzywnu uložit, což se taktéž mohlo projevit v její častějším ukládání.

¹¹⁰ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

¹¹¹ Přepočet podle kurzu ke dni 20.7.2021, kdy 1CZK = 0,1789PLN

¹¹² Viz graf v bodě 4.2.10.

	Odsouzené osoby celkem	Grzywna	
1999	207 607	38 209	18,4 %
2000	222 815	33 699	15,1 %
2001	315 013	64 475	20,5 %
2002	365 326	75 698	20,7 %
2003	415 933	93 274	22,4 %
2004	513 410	111 491	21,7 %
2005	504 281	100 968	20,0 %
2006	462 937	88 407	19,1 %
2007	426 377	82 988	19,5 %
2008	420 729	89 011	21,2 %
2009	415 272	88 236	21,2 %
2010	432 891	92 329	21,3 %
2011	423 464	93 571	22,1 %
2012	408 107	91 296	22,4 %
2013	353 208	76 759	21,7 %
2014	295 353	63 078	21,4 %
2015	260 034	61 461	23,6 %
2016	289 512	98 776	34,1 %
2017	241 436	84 721	35,1 %
2018	275 768	90 491	32,8 %

113 114

2.3 Komparace české a polské právní úpravy

Na první pohled jsou si koncepčně úprava českého peněžitého trestu a polské grzywny v trestních zákonících obou států podobné. Oba zákoníky vycházejí ze systémů vyměrování podle denních sazeb. Obě úpravy také předpokládají přeměnu peněžitého trestu na trest odnětí svobody v případě, že nebude řádně zaplacen. Po hlubším nahlédnutí do obou úprav lze však najít značné rozdíly.

2.3.1 Ukládání a výměra peněžitého trestu a grzywny

Pokud se jedná u ukládání peněžitého trestu, tak v obou státech je možné jej ukládat jako samostatný i jako vedlejší trest. Každý ze států si přitom podmínky tohoto ukládání vymezuje po svém, viz výše.

Polská úprava po změně z roku 2015 již dále neobsahuje ustanovení o tom, že soud grzywnu neuloží, je-li z majetkových poměrů pachatele zřejmé, že grzywnu nezaplatí a vymáhání bude neúspěšné, čímž se liší od české úpravy, která předpokládá, že „peněžitý trest soud neuloží, je-li zřejmé, že by byl nedobytný“. Obě úpravy však umožňují rozložení peněžitého trestu na splátky a upuštění od peněžitého trestu, ač každá z nich podmínky pro uplatnění těchto

¹¹³ Vlastní zpracování grafu a tabulky na základě dat z publikace: Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Strategii i Funduszy Europejskich. *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946-2018*. Warszawa 2020. Edice III. s. 134. Dostupné z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

¹¹⁴ Ve volně dostupných zdrojích chybí data za rok 2019 a 2020, proto jsem podala žádost o poskytnutí těchto informací k polskému Ministerstvu spravedlnosti. V odpovědi mi bylo sděleno, že tato data ještě nejsou zpracována a budou zpřístupněna až na přelomu 3. a 4. čtvrtletí tohoto roku.

institutů vymezuje trochu jinak, přičemž ta polská omezuje rozložení na splátky časově na 1 rok, případně 3 roky.

Co se týče vyměrování peněžitého trestu, hlavní rozdíl představuje, že v Polsku nadále existuje vyměrování podle pokutového systému¹¹⁵. Fungují tam tedy 2 systémy vedle sebe, a sice systém denních sazeb a pokutový systém¹¹⁶, což v praxi způsobuje problémy. V České republice bylo pokutové vyměrování v trestním právu zrušeno spolu s přijetím trestního zákoníku z roku 2009 a k dnešnímu dni jsou peněžité tresty vyměrovány pouze podle systému denních sazeb.

V obou státech je odlišně stanoven rozsah pro ukládání peněžitého trestu. Zatímco v Česku může nejnižší uložený trest činit 2000 Kč a ten nejvyšší 36 500 000 Kč, v Polsku by po přepočtu na české koruny nejnižší grzywna činila 558 Kč a ta nejvyšší 6 026 128 Kč (případně grzywna podle některých ustanovení zvláštní části Kodeksu karného 33 509 792 Kč)¹¹⁷. Je tak vidět významný rozdíl, kdy v Česku je možné uložit přibližně šestkrát vyšší peněžitý trest než v Polsku. I podle výjimek zakotvených u některých skutkových podstat ve zvláštní části Kodeksu karného, podle nichž je možné zvýšit počet denních sazeb až na 3000, polská grzywna dosahuje maximálně částky 33 509 792 Kč, což je méně než standardní český peněžitý trest, jenž může dosahovat až 36 500 000 Kč.

Na druhé straně trestní zákoník na rozdíl od Kodeksu karného neobsahuje výjimky, jež by v některých situacích navyšovaly maximální možný počet denních sazeb a peněžitý trest je ukládán vždy v jeho základních mezích 20-730 denních sazeb. Z tohoto rozpětí není možné se vychýlit, a to ani pod dolní ani nad horní hranici¹¹⁸. Nic to však nemění na skutečnosti, že ani polská grzywna uložená podle zvláštních ustanovení umožňujících, aby maximální počet denních sazeb dosahoval 810, nebo dokonce 3000, v současnosti nemůže převýšit peněžitý trest uložený podle základních ustanovení trestního zákoníku o ukládání peněžitého trestu.

2.3.2 Peněžitý trest a grzywna ve vztahu k právnickým osobám

Hlavním rozdílem u peněžitých trestů ukládaných právnickým osobám je, že v Česku se takové tresty ukládají podle systému denních sazeb a v Polsku podle pokutového systému¹¹⁹. V Česku může takový peněžitý trest činit nejméně 20 000 Kč a nejvíce 1 460 000 000 Kč, naopak v Polsku v přepočtu nejméně 5 568 Kč a nejvíce 27 871 000 Kč¹²⁰ a současně nesmí

¹¹⁵ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

¹¹⁶ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

¹¹⁷ Přepočet podle kurzu ke dni 20.7.2021, kdy 1CZK = 0,1789PLN

¹¹⁸ PŮRY, F. § 68 Výměra peněžitého trestu. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 18.7.2021]. Edice velké komentáře. s. 894. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

¹¹⁹ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

¹²⁰ Přepočet podle kurzu ke dni 20.7.2021, kdy 1CZK = 0,1789PLN

přesáhnout 3 % příjmu dosaženého v účetním období, kdy byl trestný čin spáchán. Česká právní úprava tak dává prostor pro mnohem větší rozpětí peněžitého trestu než ta polská, přičemž umožňuje uložení peněžitého trestu přibližně 52krát vyššího.

2.3.3 Přeměna peněžitého trestu a grzywny

Odlíšnosti lze najít také v systému přeměny peněžitého trestu. Zatímco v Česku po novele č. 333/2020 Sb. může být peněžitý trest přeměněn již pouze na trest odnětí svobody, polská právní úprava navíc umožňuje přeměnu na společensky prospěšnou práci.

Obě úpravy potom omezují maximální možnou délku přeměněného trestu odnětí svobody, každá to však činí jiným způsobem. Česká úprava omezuje případnou délku trestu omezení svobody již tím, že stanoví pravidlo pro ukládání peněžitého trestu, podle něhož *„dvojnásobek počtu denních sazeb nesmí ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody“*. Po přeměně, kdy se 1denní sazba počítá za 2 dny odnětí svobody, se tak nemůže stát, že by trest odnětí svobody přesahoval horní hranici trestní sazby daného trestného činu.

Polská úprava obsahuje v zásadě opačné pravidlo přepočtu na trest odnětí svobody, podle něhož se 1 den odnětí svobody rovná 2 denním sazbám peněžitého trestu. Toto pravidlo jakož i limity pro přeměnu jsou zakotveny v KKW, přičemž trest odnětí svobody nejenže nemůže přesáhnout horní hranici trestní sazby daného trestného činu, ale musí být také nižší než 12 měsíců (případně 6 měsíců, když zákon u daného trestného činu trest odnětí svobody nepředpokládá).

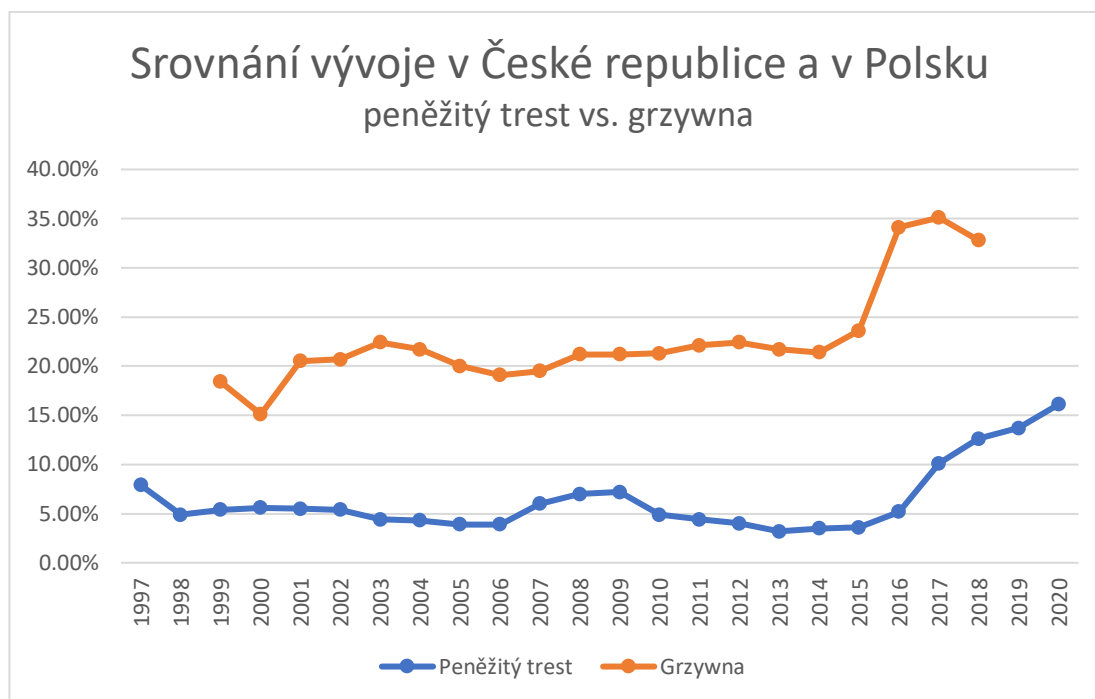
Jak vyplývá z výše uvedeného, česká úprava omezuje délku případného trestu odnětí svobody nepřímo už při ukládání peněžitého trestu tím, že stanoví limit pro maximální možný počet denních sazeb, naopak polská úprava to činí tak, že bezprostředně vymezuje limity pro jeho délku v KKW.

Polská úprava dále dovoluje mnohem kratší sekundární trest odnětí svobody než ta česká, v zákoně je totiž uvedeno, že může trvat nejdéle 12 měsíců. Oproti tomu v Česku se nejdelší možný přeměněný trest odnětí svobody odvíjí od maximálního počtu denních sazeb, může tedy činit až 4 léta ($730 \times 2 = 1460$ dní = 4 léta).

Lze konstatovat, že českému pachateli hrozí přísnější trest při nezaplacení grzywny, po novele č. 333/2020 Sb. navíc již neexistuje mezistupeň v podobě přeměny na obecně prospěšné práce nebo domácí vězení, tento by tak měl mít větší motivaci zaplatit grzywnu nežli polský pachatel, který kromě toho, že nejdelší jemu přeměněný trest odnětí svobody bude činit 12

měsíců, ještě často může počítat s přednostní přeměnou grzywny na společensky prospěšnou práci (u grzywen do 120 denních sazeb).

2.3.4 Srovnání vývoje v ukládání peněžitého trestu a trestu grzywny

121

Výše uvedený graf znázorňuje srovnání vývoje podílu ukládaných peněžitých trestů jakožto hlavní sankce a podílu samostatně ukládaných trestů grzywny v jednotlivých letech. Z grafu jednoznačně vyplývá, že v Polsku je dlouhodobě trest grzywny ukládán v mnohem větším rozsahu než v Česku. Ačkoliv u obou křivek v posledních letech pozorujeme rostoucí trend, nadále nelze srovnávat rozsah ukládání peněžitého trestu v České republice, jenž by v posledních letech významně vzrostl, stále nedosáhl ani hranice 20 %, s rozsahem ukládání trestu grzywny v Polsku, kde se podíl v ukládání grzywny dlouhodobě od roku 2001 pohyboval kolem hranice 20 % a v posledních letech dosáhl dokonce až 35 %.

¹²¹ Vlastní zpracování grafu na základě dat ze *Statistické ročenky kriminality. Rok 2016*. Ministerstvo spravedlnosti ČR; *Statistické ročenky České republiky 2020*. Český statistický úřad; a statistických listů s názvem *Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů*, vyhotovených Ministerstvem spravedlnosti pro jednotlivá léta, dostupných ze stránky <https://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html> a dat z publikace: Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Straregii i Funduszy Europejskich. *Pravomocne Skazania Osób Dorosłych w Latach 1946-2018*. Warszawa 2020. Edice III. s. 134. Dostupné z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

Komentář k chybějícím polským datům z roku 2019 a 2020 viz poznámka pod čarou č. 114.

2.4 Inspirace

Současnou úpravu peněžitého trestu v trestním zákoníku lze zejména s ohledem na poslední novelu č. 333/2020 Sb. hodnotit kladně. Po provedení komparace s polskou úpravou grzywny bych tak v této viděla více prostoru pro zdokonalování.

První problém spatřuji v tom, že v Polsku nadále nebyl sjednocen způsob ukládání grzywny, fungují tam tedy dva systémy – denních sazeb a pokutový¹²², což způsobuje komplikace. Bylo by tak žádoucí tuto situaci vyřešit a sjednotit ukládání jak podle Kodeksu karného, tak podle zvláštních trestních předpisů do systému denních sazeb.

K uvážení je dále rozsah pro výši denní sazby polské grzywny, jenž činí pouze 10 zlotých až 2000 zlotých (tudíž v přepočtu přibližně 55Kč – 11 144 Kč¹²³), z čehož vyplývá, že nejvyšší uložená grzywna může dosahovat v přepočtu pouze 6 026 128 Kč. Otázku tak představuje, zda je taková výše grzywny pro velmi majetné pachatele dostatečně citelná. Kodeks karný sice umožňuje ve výjimečných případech zvýšit počet denních sazeb z jeho základní horní hranice 540 (až na 3000), ten však vyjadřuje závažnost spáchaného činu a nezohledňuje majetkové poměry pachatele. Ačkoliv je pachatel mimořádně majetný, není možné vybočit z mezí pro výši denní sazby, které činí v přepočtu 55 Kč – 11 144 Kč.

Byť v souladu s výše uvedeným současnou úpravu českého peněžitého trestu hodnotím pozitivně, během procházení polské právní úpravy jsem dospěla ke dvěma drobným inspiracím.

Zaprvé, je dle mého názoru účelným řešením možnost v některých případech navýšit maximální počet denních sazeb ze základní horní hranice ve výši 540 (v případě kumulativního trestu¹²⁴ a mimořádného zpřísnění trestu na 810, u některých skutkových podstat až na 3000 denních sazeb). Ačkoliv je obecně podle české právní úpravy možné uložit mnohem vyšší peněžitý trest než v Polsku, navýšení maximálního počtu denních sazeb u některých skutkových podstat by umožňovalo adekvátně reagovat např. na hospodářské trestné činy, jejichž závažnost a rozsah způsobené škody jsou mimořádně vysoké. Inspirativní je rovněž možnost zvýšit maximální počet denních sazeb v rámci mimořádného zpřísnění peněžitého trestu.

Zadruhé, případný sekundární trest odnětí svobody podle české úpravy může dosahovat až 4 roky, což vyplývá z poměrně přísného pravidla přepočtu, podle něhož se 1 denní sazba počítá za 2 dny odnětí svobody. Je tak k zamyšlení, zda takto vypočtený sekundární trest odnětí svobody nebude příliš tvrdě dopadat na pachatele. České pravidlo přepočtu je ve srovnání s tím polským, podle něhož se 2 denní sazby počítají za 1 den odnětí svobody, mnohem přísnější,

¹²² Volný překlad pojmu „system kwotowy“

¹²³ Přepočet podle kurzu ke dni 20.7.2021, kdy 1CZK = 0,1789PLN

¹²⁴ Volný překlad institutu s názvem „kara łączna“, více k tomuto institutu v bodě 4.2.3.

v Polsku navíc existuje možnost přeměny na společensky prospěšnou práci. Otázkou tak zůstává, zda hrozba až čtyřletého trestu odnětí svobody není příliš tvrdá, za situace, kdy už navíc neexistuje možnost přeměny na obecně prospěšné práce nebo domácí vězení.

3 Obecně prospěšné práce v České republice vs. kara ograniczenia wolności v Polsku

3.1 Obecně prospěšné práce

Obecně prospěšné práce představují druh legální nucené práce, jsou tedy jednou z výjimek ze zákazu nucených prací stanoveného v článku 9 Listiny¹²⁵, coby jedné ze základních zásad demokratického právního státu, a to „*prací ukládanou osobám vykonávajícím jiný trest nahrazující trest odnětí svobody*“ (čl. 9 odst. 2 písm. a). Listiny). Podobně je výše uvedena výjimka ze zákazu nucených prací zakotvená např. v čl. 4 odst. 3 písm. a) Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Pachatel je tedy povinen trest obecně prospěšných prací, uložený mu jakožto sankce za spáchaný trestný čin, vykonat a strpět.¹²⁶

Druhovému vymezení a povahu obecně prospěšných prací stanoví ustanovení § 62 odst. 3 Trestního zákoníku, podle něhož trest obecně prospěšných prací spočívá v „*povinnosti odsouzeného provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí, nebo ve prospěch státních nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností. Práce nesmí sloužit výdělečným účelům odsouzeného.*“

Jedná se pouze o demonstrativní výčet možných druhů prací, přičemž lze přijmout závěr, že obecně prospěšné práce budou zpravidla záležet v pomocných pracích a dalších činnostech vykonávaných v obecném zájmu manuálně. Nelze však vyloučit, že v určitých případech v praxi se bude jednat rovněž o kvalifikované činnosti vyžadující odpovídající vzdělání.¹²⁷ Důležitý znak obecně prospěšných prací dále představuje, že jsou vykonávány osobně a nesmí sloužit k výdělečným účelům pachatele.

V souladu se zákonem může být trest obecně prospěšných prací uložen za přečin, a to rovněž jako samostatný trest (není – li vzhledem k okolnostem daného případu uložení jiného trestu třeba, viz § 62 odst. 1 trestního zákoníku). Podle § 62 odst. 2 trestního zákoníku však soud tento trest zpravidla neuloží pachateli, kterému byl v předcházejících třech letech takový trest přeměněn na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2. Podle § 53 trestního zákoníku může být

¹²⁵ Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky (dále jen „Listina“)

¹²⁶ DURDÍK, T. § 62 Obecně prospěšné práce. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 22.4.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹²⁷ Ibidem.

trest obecně prospěšných prací uložen i když to zákon ve zvláštní části u daného trestného činu nestanoví, a to jako samostatný trest nebo vedle jiného trestu, nicméně zákon vylučuje jeho uložení vedle trestu odnětí svobody (podmíněného i nepodmíněného) a trestu domácího vězení.¹²⁸ Trest obecně prospěšných prací je vyměřován v hodinách, přičemž může činit od 50 do 300 hodin.

Autoři se shodují na tom, že trest obecně prospěšných prací představuje významnou alternativu k trestu odnětí svobody, vyplývá to jednak ze skutečnosti, že za zákonem stanovených podmínek může být přeměněn na trest odnětí svobody (zejména v případě porušení povinností spojených s výkonem tohoto trestu, viz § 65 odst. 2 trestního zákoníku) jakož i z toho, že ho nelze uložit vedle trestu odnětí svobody.¹²⁹

Z hlediska přísnosti lze tento trest podle Purého považovat za přísnější než trest zákazu činnosti, avšak mírnější ve vztahu k trestu domácího vězení. Nelze však podle něho přijmout obecný závěr, že trest obecně prospěšných prací je mírnější rovněž ve vztahu k podmíněně odloženému trestu odnětí svobody, bude to záležet na okolnostech konkrétního případu, a sice konkrétní výměře toho kterého trestu a dopadech, jež uložený trest bude mít na odsouzeného.¹³⁰ K podobnému závěru co se týče vztahu trestu obecně prospěšných prací k podmíněně odloženému trestu odnětí svobody docházejí Tlapák Navrátilová a Durdík.¹³¹

Durdík trest obecně prospěšných prací považuje za důležitou alternativu zejména ke krátkodobým nepodmíněným trestům odnětí svobody, přičemž krátkodobým se podle něj rozumí trest odnětí svobody trvající několik měsíců a orientační hranice pro tyto účely činí deset měsíců. Této hranici se rovněž přibližuje ekvivalent maximální výměry trestu obecně prospěšných prací v případě, že by došlo k jeho přeměně na trest odnětí svobody podle § 65 odst. 2 písm. c) Trestního zákoníku. Durdík dále připouští možnost uložit trest obecně prospěšných prací v určitých případech i přestože by výměra alternativního trestu odnětí svobody převyšovala 10

¹²⁸ § 53, § 62 trestního zákoníku ve spojení s TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. Obecně prospěšné práce. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 415. ISBN: 978-80-7502-236-3

¹²⁹ PÚRY, F. § 62 Obecně prospěšné práce. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 4.4.2021]. Edice velké komentáře. s. 835. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>; JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 415. ISBN: 978-80-7502-236-3; DURDÍK, T. § 62 Obecně prospěšné práce. In: Draštík, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 22.4.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹³⁰ PÚRY, F. § 62 Obecně prospěšné práce. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 4.4.2021]. Edice velké komentáře. s. 835. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

¹³¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. Obecně prospěšné práce. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 414-415. ISBN: 978-80-7502-236-3; DURDÍK, T. § 62 Obecně prospěšné práce. In: Draštík, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 22.4.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

měsíců, avšak vylučuje uložení tohoto trestu v případech, v nichž by trest odnětí svobody převyšoval jeden rok.¹³²

Pokud se jedná o vztah tohoto trestu k trestu domácího vězení, bylo donedávna možné přeměnit trest obecně prospěšných prací vedle trestu odnětí svobody rovněž na trest domácího vězení, to se však změnilo spolu s novelou provedenou zákonem č. 333/2020 Sb., jenž nabyl účinnosti dne 1.10.2020, přičemž nyní je v případě neplnění povinností spojených s výkonem obecně prospěšných prací podle § 65 odst. 2 Trestního zákoníku přípustná přeměna pouze na trest odnětí svobody.

3.1.1 Vývoj v ukládání trestu obecně prospěšných prací v kontextu vývoje jeho právní úpravy

Obecně prospěšné práce byly do trestního zákona zakotveny novelou provedenou zákonem č. 152/1995 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1996.

Zavedení tohoto druhu trestu, jakožto alternativy k trestu odnětí svobody, posílilo prvky humanismu a restorativní justice v českém právním systému. Uložení trestu obecně prospěšných prací mimo jiné působí výchovně na pachatele, v odlišnosti od trestu odnětí svobody nedopadá negativně na rodinné příslušníky a nezpůsobuje rozvrat rodinných a sociálních vazeb, a dále zvyšuje šanci, že pachatel odčiní újmu, kterou způsobil, poněvadž je s to nadále vykonávat své zaměstnání.¹³³

Tento trest se poměrně rychle začal prosazovat v aplikační činnosti soudů a jeho podíl v roce 2001 činil již přibližně 15 %. V období mezi lety 1996–2001 však trest obecně prospěšných prací namísto toho, aby plnil jednu ze svých základních funkcí – nahrazování nepodmíněných trestů odnětí svobody, způsobil pouze snížení podílu uložených peněžitých trestů a podmíněných odsouzení, coby dalších alternativních trestů. Změna nastala v roce 2002, kdy oproti předchozímu roku došlo k nárůstu podílu trestu obecně prospěšných prací o 6 % a k téměř totožnému poklesu uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody, z čehož plyne, že od tohoto roku soudy začaly ukládat trest obecně prospěšných prací namísto nepodmíněného trestu odnětí svobody. Ščerba hlavní příčinu tohoto jevu spatřuje v tzv. velké novele trestního zákona a trestního řádu provedené zákonem č. 265/2001 Sb., kterou byla mj. změněna právní úprava trestního příkazu takovým způsobem, že nadále již nebylo možné trestním příkazem uložit nepodmíněný trest odnětí svobody, navíc byla také rozšířena možnost ukládání trestu obecně prospěšných prací. Jelikož je trestní příkaz soudci velmi často využívaným způsobem rozhodování, projevilo se to na struktuře ukládaných trestů tak, že soudci začali trestním

¹³² DURDÍK, T. § 62 Obecně prospěšné práce. In: Drašík, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 22.4.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹³³ Ibidem.

příkazem ukládat trest obecně prospěšných prací v případech, kdy by dříve uložili nepodmíněný trest odnětí svobody. Ščerba z výše uvedeného vyvozuje závěr, „že samotná existence a možnost využívání nového alternativního trestu nedokáže soudy odradit od ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody tak výrazně jako možné procesní komplikace a průtahy spojené k ukládáním tohoto trestu, např. v podobě nutnosti konat hlavní líčení.“ Mezi lety 2002-2007 poté došlo k mírnému poklesu podílu obecně prospěšných prací, a to přibližně o 5 %. Tento trend patrně souvisí se zkušenostmi nabytými soudci z předchozí praxe, z nichž vyplývá, že obecně prospěšně práce nejsou univerzálním trestem, který by byl vhodný pro každého pachatele, nýbrž je třeba vždy uvážit, zda existuje důvodný předpoklad, že budou pachatelem vykonány. Tyto poznatky se později promítly do podoby nového Trestního zákoníku, v němž byla omezena možnost opětovného uložení trestu obecně prospěšných prací, v případě že už v minulosti byl pachateli přeměněn na trest odnětí svobody a tyto změny následně způsobily další pokles v ukládání trestů obecně prospěšných prací.¹³⁴ Pokles související s přijetím nového trestního zákoníku je velmi zřetelně viditelný také na grafickém znázornění, kdy z roku 2009 na rok 2010 podíl ukládaných trestů obecně prospěšných prací klesl o 5,5 %. Od roku 2010 až doposud se podíl ukládaných trestů obecně prospěšných prací udržuje s malými výchyly kolem hranice 10 %.

¹³⁴ ŠČERBA, F. Využívání alternativních opatření v praxi, *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2013, č. 6, s. 138-142 [cit. 13.4.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

	Odsouzené osoby celkem	Trest obecně prospěšných prací	
1997	59 777	1 600	2,7 %
1998	54 083	1 776	3,3 %
1999	62 594	3 215	5,1 %
2000	63 211	7 084	11,2 %
2001	60 182	8 835	14,7 %
2002	65 098	13 424	20,6 %
2003	66 131	13 592	20,6 %
2004	68 443	13 031	19,0 %
2005	67 561	11 990	17,7 %
2006	69 445	11 787	17,0 %
2007	75 728	11 921	15,7 %
2008	75 761	11 193	14,8 %
2009	73 787	11 804	16,0 %
2010	70 651	7 420	10,5 %
2011	70 160	6 514	9,3 %
2012	71 471	8 094	11,3 %
2013	77 976	6 746	8,7 %
2014	72 825	7 962	10,9 %
2015	65 569	7 702	11,7 %
2016	61 423	7 143	11,6 %
2017	55 705	5 982	10,7 %
2018	54 448	5 555	10,2 %
2019	55 594	5 854	10,2 %
2020	48 558	5 403	11,1 %

Tabulka a graf vyjadřují poměr pravomocně uložených trestů obecně prospěšných prací jakožto hlavní sankce (včetně trestních opatření) ke všem odsouzeným osobám v jednotlivých letech.¹³⁵

¹³⁵ Vlastní zpracování tabulky a grafu na základě dat ze *Statistické ročenky kriminality. Rok 2016*. Ministerstvo spravedlnosti ČR; *Statistické ročenky České republiky 2020*. Český statistický úřad; a statistických listů s názvem *Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů*, vyhotovených Ministerstvem spravedlnosti pro jednotlivá léta, dostupných ze stránky <https://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>

3.2 Kara ograniczenia wolności

K českému trestu obecně prospěšných prací se v polském právním řádu nejvíce přibližuje „kara ograniczenia wolności“ v překladu trest omezení svobody, byť se tyto dva instituty v mnohém liší. Trest omezení svobody je komplexním institutem skládajícím se z více vzájemně provázaných prvků, flexibilně přizpůsobitelným k okolnostem konkrétního případu, přičemž od nabytí účinnosti Kodeksu karného prošel vývojem a byl několikrát měněn. Obecně prospěšné práce v kontextu polského trestu omezení svobody stanoví pouze jeden z jeho prvků, a to prvek relativně obligatorní (viz níže).

V zahraničních právních řádech prostředkem nejbližším trestu omezení svobody je tzv. *community service*, tedy práce ve prospěch společnosti, a to nejčastěji společností lokálních. Jedná se o práci, vykonávanou se souhlasem odsouzeného bezúplatně pro neziskové instituce¹³⁶.

Trest omezení svobody je současně v článku 34 Kodeksu karného zakotven následovně:

§ 1. Nestanovi – li zákon jinak, trvá trest omezení svobody 1 měsíc až 2 roky; vyměřuje se v měsících a letech.

§ 1a. Trest omezení svobody záleží v:

- 1) *povinnosti výkonu bezúplatné práce na obecně prospěšné účely s dohledem,*
- 2) *(zrušeno) [povinnosti setrvat v místě trvalého pobytu nebo v jiném určeném místě, za použití systému elektronického dozoru]*
- 3) *(zrušeno) [povinnostech uvedených v čl. 72 § 1 bod 4–7a]*
- 4) *srážení 10 % až 25 % z měsíční pracovní odměny na obecně prospěšný účel určený soudem.*

§ 1b. Povinnosti a srážky uvedené v § 1a se ukládá společně nebo zvlášť.

§ 2. V době výkonu trestu omezení svobody odsouzený:

- 1) *nemůže bez souhlasu soudu měnit místo trvalého pobytu;*
- 2) *(zrušeno)*
- 3) *má povinnost poskytovat vysvětlení ohledně průběhu výkonu trestu.*

§ 3. Spolu s trestem omezení svobody soud může odsouzenému uložit také zaplacení peněžitého plnění podle čl. 39 bodu 7 nebo povinnosti uvedené v čl. 72 bod 2-7a.¹³⁷

¹³⁶ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 519. ISBN 978-83-8107-687-6.

¹³⁷ vlastní překlad článku 34 Kodeksu karného

Obsahové prvky trestu omezení svobody se dělí na obligatorní (art. 34 § 2) a relativně obligatorní (art. 34 § 1a). Obligatorní prvky jsou takové, které platí ex lege a nemohou být měněny ani omezeny soudem, nemusí být tedy ani explicitně uvedeny v odsuzujícím rozsudku. Jsou nimi 1) zákaz změny místa trvalého pobytu bez souhlasu soudu a 2) povinnost poskytovat vysvětlení ohledně průběhu výkonu trestu. Povaha relativně obligatorních povinností spočívá v tom, že soud v rozsudku musí uložit alespoň jednu z nich, ale může také uložit obě společně. V současnosti (po změnách, jež nabyly účinnosti 15.4.2016) jsou nimi 1) povinnost výkonu bezúplatné práce na obecně prospěšné účely s dohledem a 2) srážení 10–25 % měsíční pracovní odměny na obecně prospěšný účel určený soudem. Relativně obligatorní prvky představují jádro trestu omezení svobody a úkolem prvků obligatorních je zajištění jejich správného výkonu.¹³⁸

Z hlediska přísnosti se trest omezení svobody v Polsku nachází uprostřed mezi peněžitým trestem a trestem odnětí svobody, přičemž má být podle zákonodárce ukládán za drobnou a středně závažnou trestnou činnost. Tento trest slouží jako alternativa ve vztahu k peněžitému trestu, podmíněnému trestu odnětí svobody, jakož i krátkodobému nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Oproti tomu poslednímu má trest omezení svobody bezpochyby řadu výhod, zejména nepůsobí demoralizaci odsouzeného z důvodu styku s kriminálním prostředím, nevede k desocializaci a stigmatizaci odsouzeného, má významný výchovný potenciál a pomáhá se odsouzenému integrovat do společnosti. Dále tato alternativa nemá oproti trestu odnětí svobody (a z tohoto hlediska rovněž oproti peněžitému trestu) tak citelný dopad na rodinu odsouzeného.¹³⁹ Trest omezení svobody je také podstatně finančně úspornější než trest odnětí svobody. Podle odhadu Ornowské, nákladům na jeden den výkonu trestu odnětí svobody odpovídají náklady na měsíc výkonu trestu omezení svobody¹⁴⁰.

3.2.1 Společné uložení trestu omezení svobody s trestem odnětí svobody

Zajímavé využití trestu omezení svobody je zakotveno v článku 37b Kodeksu karného. Toto ustanovení předpokládá společné uložení trestu omezení svobody s trestem odnětí svobody. Zákon stanoví, že výše uvedené tresty v této kombinaci lze uložit za každý přečin¹⁴¹ pro který zákon umožňuje uložení trestu odnětí svobody. Výměra trestu odnětí svobody v takovém případě závisí na horní hranici trestní sazby trestného činu spáchaného obviněným. V případě, že horní hranice trestní sazby nepřekračuje 10 let, soud může uložit trest odnětí svobody do 3 měsíců,

¹³⁸ GIĘTKOWSKI, R. Art. 34. Ograniczenie wolności. In: STEFAŃSKI, R. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020, s. 4 [cit. 27.4.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

¹³⁹ Ibidem, s. 3-4.

¹⁴⁰ ORNOWSKA, A. Kara ograniczenia wolności. Warszawa: 2013, s. 156 cit. GIĘTKOWSKI, R. Art. 34. Ograniczenie wolności. In: STEFAŃSKI, R. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020, s. 4 [cit. 28.4.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

¹⁴¹ K definici zločinu a přečinu v Polsku viz poznámka pod čarou č. 3

v opačném případě (překračuje – li 10 let) – do 6 měsíců. Zákon v současnosti výslovně vylučuje podmíněně odložení takového trestu odnětí svobody (s výjimkou případů mimořádného snížení trestu podle čl. 60 § 3 a § 4 Kodeksu karného). Ve vztahu k výměře trestu omezení svobody se uplatní obecné podmínky, tedy jeho maximální výměra jsou 2 roky.

Zpravidla je jako první vykonáván trest odnětí svobody, je to spojeno s funkcí výše uvedeného institutu. Zákonodárce předpokládá, že krátkodobý trest odnětí svobody vyvolá u pachatele efekt šoku a zároveň nepovede k jeho demoralizaci ve věznici, následný výkon trestu omezení svobody poté může napomáhat k jeho resocializaci.¹⁴²

Tento trest je určen pro středně závažné a závažné přečiny. Kontroverze panují kolem otázky, zda tento trest může být ukládán pouze u trestných činů, pro které zákon stanoví výlučně trest odnětí svobody nebo rovněž u takových, pro něž zákon předpokládá alternativně jiné tresty. Zákon toto jednoznačně neobjasňuje, řešení tedy závisí na jeho výkladu. Tyto nejasnosti se projevují také v judikatuře, kdy soudy ukládají výše uvedený trest někdy v souladu s prvním výkladem a někdy v souladu s tím druhým.¹⁴³

3.2.2 Vývoj v ukládání trestu omezení svobody v kontextu vývoje jeho právní úpravy

Trest omezení svobody v průběhu posledních 45 let procházel mnoha změnami z důvodu obtíží při jeho ukládání a výkonu a příliš nepatrného podílu trestů omezení svobody na celkovém počtu ukládaných trestů. Tento podíl činil např. v roce: 1970 – 6,2 %, 1984 – 8,2 %, 1997 – 5,2 %, 1999 – 7,5 %, 2005 – 13,4 %, 2014 – 11,2 %¹⁴⁴. Poslední dvě zásadní změny byly provedeny zákonem ze dne 20. února 2015¹⁴⁵ a dvěma zákony ze dne 11. března 2016¹⁴⁶. Díky shora uvedenému zákonu ze dne 20. února 2015 k trestu omezení svobody přibylo mnoho prvků, které učinily tento trest velmi flexibilně přizpůsobitelný konkrétním podmínkám případu, soudy tedy získaly možnost vytvářet rozličné varianty trestu omezení svobody. Byť byly tyto prvky zúženy zákony ze dne 11. března 2016, je tento trest nadále považován za jeden z nejflexibilnějších trestních sankcí v Polsku.

¹⁴² ZAWIEJSKI, P. Rozdział XIII Kary. 5. Sekwencyjne orzeczenie terminowej kary pozbawienia wolności oraz kary ograniczenia wolności In: DUKIET – NAGÓRSKA, T. a SITARZ, O. *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 31.3.2021]. ISBN: Dostupné z: www.lex.pl

¹⁴³ WOŹNIAK, A. a WRZOSEK, R. Kara mieszana (łączona) – kontrowersje wokół zakresu jej stosowania, *Iusnovum* [online]. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, 2017, č. 3, s. 37 [cit. 1.4.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

¹⁴⁴ Statistika pocházejí z publikace polského Ministerstva spravedlnosti: *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946–2014*. Warszawa: 2015 [cit. 13.3. 2021]. Dostupné z: <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

¹⁴⁵ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. (Dz.U. z 2015 r., poz. 396)

¹⁴⁶ Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r., poz. 428) a Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 437).

V období mezi výše uvedenými změnami z roku 2015 a 2016 (dále také „přechodné období“) byly jako relativně obligatorní prvky upraveny vedle těch současných, uvedených v bodech 1 a 4 § 1a článku 34, také povinnost setrvávat v místě trvalého pobytu nebo v jiném určeném místě, za použití systému elektronického dozoru (bod 2) a možnost uložit povinnosti uvedené v čl. 72 § 1 bodech 4–7a Kodeksu karného (bod 3). Jedním z relativně obligatorních prvků trestu omezení svobody byla tedy obdoba českého „domácího vězení“. V současnosti Kodeks karný neobsahuje ekvivalent trestu domácího vězení, tato otázka je však řešena zákonem KKW, který umožňuje, za splnění zákonných podmínek, vykonat trest odnětí svobody v rámci systému elektronického dozoru. V polském právním řádu je k němu tedy přistupováno jakožto k jedné z forem výkonu trestu odnětí svobody.

Povinnosti v přechodném období uvedené v bodě 3 § 1a článku 34 jsou nyní upraveny jako doplňující prvky, které trest omezení svobody pouze obohacují, avšak již nepatří, jak tomu bylo dříve, k jeho jádru. Přechodné zařazení těchto povinností k relativně obligatorním prvkům umožňovalo soudu uplatnit velmi různorodé mechanismy kontroly a působení na odsouzeného a přitom přizpůsobit intenzitu těchto prvků k okolnostem konkrétního případu.¹⁴⁷

Soudní praxe první dekády 21. století potvrzuje roli trestu omezení svobody jakožto alternativního trestu ve vztahu k podmíněně odloženému trestu odnětí svobody o výměře do 2 let a nepodmíněného trestu odnětí svobody do 1 roku. V poměru ke všem odsuzujícím rozsudkům však podíl uložených trestů omezení svobody nebyl uspokojivý, v letech 2006-2015 činil 9,7 až 12,5 %, tedy přibližně desetinu všech uložených trestů. Teprve v roce 2016 (v důsledku novely zákona z roku 2015) jeho podíl vzrostl na 21,3 %, a v následujícím roce 2017 se udržel na podobné úrovni, jelikož činil 22,3 %.¹⁴⁸ V roce 2018 potom tento podíl vystoupal až na úroveň 28,3 %. K rostoucímu trendu v posledních letech přispěla také změna v úpravě podmíněného odsouzení z roku 2015, kdy došlo ke zkrácení trestu odnětí svobody, který je možné podmíněně odložit, a to z 2 let na 1 rok.

Trest omezení svobody je praktickým institutem, neboť umožňuje individualizaci ve vztahu ke konkrétnímu pachateli a konstrukce tohoto trestu dovoluje přizpůsobovat jeho přísnost. Velkou předností trestu omezení svobody je tedy jeho flexibilita. Současně může tento trest zasahovat do svobody pachatele v mnoha směrech. Může omezovat jeho svobodu

¹⁴⁷ KALISZ, T. Treść i elementy kształtujące karę ograniczenia wolności. *Iusnovum* [online]. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarzkiego, 2016, č. 3, s. 64 [cit. 15.3.2021], dostupné z: <https://legalis.pl>.

¹⁴⁸ GIĘTKOWSKI, R. Art. 34. Ograniczenie wolności. In: STEFAŃSKI, R. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020, s. 4 [cit. 28.4.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

přemísťování se, svobodu volby zaměstnání včetně místa a času jeho výkonu, svobodu jeho chování v průběhu dne, a také svobodu nakládání s pracovní odměnou.¹⁴⁹

	Odsouzené osoby celkem	Trest omezení svobody	
1999	207 607	15 648	7,5 %
2000	222 815	14 796	6,6 %
2001	315 013	28 507	9,0 %
2002	365 326	39 156	10,7 %
2003	415 933	52 763	12,7 %
2004	513 410	71 887	14,0 %
2005	504 281	67 254	13,3 %
2006	462 937	57 918	12,5 %
2007	426 377	47 091	11,0 %
2008	420 729	40 643	9,7 %
2009	415 272	43 524	10,5 %
2010	432 891	49 692	11,5 %
2011	423 464	49 611	11,7 %
2012	408 107	50 730	12,4 %
2013	353 208	41 287	11,7 %
2014	295 353	33 009	11,2 %
2015	260 034	31 096	12,0 %
2016	289 512	61 720	21,3 %
2017	241 436	53 854	22,3 %
2018	275 768	78 172	28,3 %

Výše uvedená tabulka a graf vyjadřují poměr pravomocně uložených trestů omezení svobody ke všem odsouzeným v jednotlivých letech.

¹⁴⁹ KALISZ, T. Treść i elementy kształtujące karę ograniczenia wolności [online]. *Iusnovum*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, 2016, č. 3, s. 64 [cit. 15.3.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

¹⁵⁰ Vlastní zpracování grafu a tabulky na základě dat z publikace: Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Strategii i Funduszy Europejskich. *Pravomocne skazania osób dorosłych w latach 1946-2018*. Warszawa 2020. Edice III. s. 134. Dostupné z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>. Komentář k datům za rok 2019 a 2020 viz poznámka pod čarou č. 114.

3.3 Komparace české a polské právní úpravy

Jak vyplývá z výše uvedeného, mezi strukturou českého trestu obecně prospěšných prací a polského trestu omezení svobody existují významné rozdíly. Ve smyslu polského práva jsou české obecně prospěšné práce pouze jedním z prvků trestu omezení svobody, a to prvkem relativně obligatorním. Česká právní úprava neumožňuje namísto výkonu obecně prospěšných prací alternativu v podobě srážení 10 % až 25 % z měsíční pracovní odměny na obecně prospěšný účel určený soudem. Institut polského trestu omezení svobody dále oproti trestu obecně prospěšných prací obsahuje další povinnosti, které představují jeho obligatorní prvky platící *ex lege*, a to zákaz bez souhlasu soudu měnit místo trvalého pobytu a povinnost poskytovat vysvětlení ohledně průběhu výkonu trestu.

Jak česká, tak polská úprava předpokládají možnost uložení pachateli dodatečných povinností. V trestním zákoníku je jejich demonstrativní výčet upraven pod názvem „přiměřená omezení a přiměřené povinnosti“ v ustanovení § 48 odst. 4. Podle Kodeksu karného je možné jako dodatečné povinnosti uložit pouze ty uvedené v článku 72 § 1 bodě 2 – 7a. (mezi ně patří např. omluva poškozenému, léčba závislosti na návykových látkách, psychoterapie aj.). Česká právní úprava dále počítá s tím, že soud zpravidla pachateli uloží, aby „*podle svých sil nahradil škodu nebo odčinil nemajetkovou újmu, kterou přečinem způsobil, nebo aby vydal bezdůvodné obohacení získané přečinem*¹⁵¹“. Polská právní úprava spolu s trestem omezení svobody umožňuje soudu vedle náhrady škody a nemajetkové újmy uložit jeden z trestních prostředků upravený v čl. 39 odst. 7 Kodeksu karného, tzv. „peněžité plnění“. Jedná se o peněžité plnění poukazované podle článku 43a § 1 Kodeksu karného na účet Fondu pomoci poškozeným a postpenitenciární péče, přičemž výše tohoto plnění nesmí překročit 60 000 zlotých (tedy v přepočtu přibližně 340 000 Kč).

Pokud se jedná o výměru trestu obecně prospěšných prací podle trestního zákoníku, je vyměřována v hodinách, přičemž má činit 50 až 300 hodin. Trestní zákoník dále uvádí, že má pachatel trest vykonat „*osobně a bezplatně ve svém volném čase nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu*¹⁵²“.

Polský trest omezení svobody je v souladu s článkem 34 § 1 Kodeksu karného v první řadě vyměřován v měsících a v letech, přičemž má trvat nejméně jeden měsíc a nejdéle 2 roky. V druhé řadě potom Kodeks karný stanoví měsíční počet hodin výkonu prací, a to na 20 – 40 hodin. Konkrétní měsíční výměru prací v rámci těchto mezí poté určuje soud.

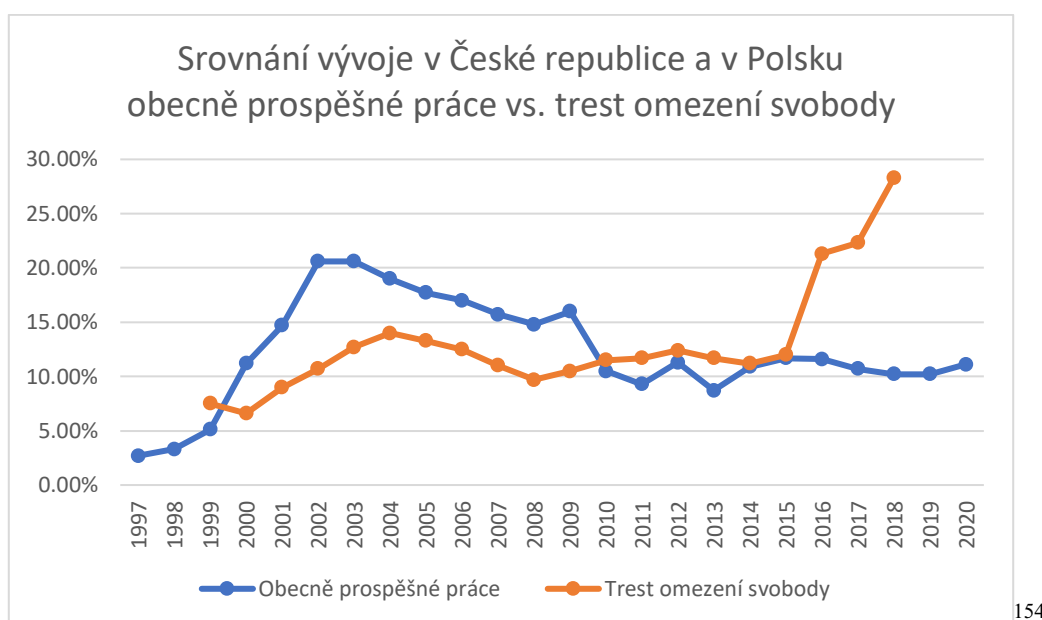
¹⁵¹ § 63 odst. 2 trestního zákoníku

¹⁵² § 65 odst. 1 trestního zákoníku

Koncepce výměry těchto trestů je tak v obou právních úpravách odlišná, jelikož v souladu s českou úpravou je pachatel uložen pouze počet hodin, které má v souhrnu odpracovat, a to „nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon trestu“¹⁵³. Naopak v polském právním systému je pachatel vázán počtem hodin, jež je povinen odpracovat v daném měsíci, a dále délkou trvání trestu omezení svobody. Soud přitom neukládá pachateli celkovou výměru hodin, kterou má v souhrnu odpracovat, tato se odvíjí od délky trestu omezení svobody.

3.3.1 Srovnání vývoje v ukládání trestu obecně prospěšných prací a trestu omezení svobody

Níže uvedený graf znázorňuje srovnání vývoje podílů pravomocně uložených trestů obecně prospěšných prací a trestů omezení svobody na všech odsouzených osobách v jednotlivých letech v obou zemích.

Zatímco od roku 2010 do roku 2015 se křivky obou zemí společně pohybovaly kolem hodnoty 10 % a křivka českých obecně prospěšných prací se v blízkosti této hodnoty udržuje až doposud, u křivky trestu omezení svobody pozorujeme po roce 2015 skokový růst, kdy v roce 2018 podíl tohoto trestu dosáhl až 28,3 %.

¹⁵³ § 65 odst. 1 trestního zákoníku

¹⁵⁴ Vlastní zpracování grafu na základě dat ze *Statistické ročenky kriminality. Rok 2016*. Ministerstvo spravedlnosti ČR; *Statistické ročenky České republiky 2020*. Český statistický úřad; a statistických listů s názvem *Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů*, vyhotovených Ministerstvem spravedlnosti pro jednotlivá léta, dostupných ze stránky <https://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html> a dat z publikace: Ministerstwo Sprawiedliwosci. Departament Straregii i Funduszy Europejskich. *Prawomocne skazania osób doroslych w latach 1946-2018*. Warszawa 2020. Edice III. s. 134. Dostupné z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

Komentář k chybějícím polským datům za rok 2019 a 2020 viz poznámka pod čarou č. 111.

3.4 Inspirace

Institut trestu omezení svobody obsahuje několik prvků, nad nimiž se v rámci úvah *de lege ferenda* ve vztahu k českému trestu obecně prospěšných prací stojí za to pozastavit.

Inspirativním řešením je dle mého názoru alternativa v podobě uložení srážek ze mzdy namísto výkonu obecně prospěšných prací. Výhodou této alternativy představuje skutečnost, že nezasahuje do výkonu pachatelova zaměstnání, přičemž je výchovný účel trestu obecně prospěšných prací zachován tím, že jsou srážky odváděny na obecně prospěšný účel a pachatel neobdrží plnou mzdu. Pakliže pachatel navíc dosahuje nadprůměrných příjmů, může být příjem z jeho srážek společensky prospěšnější, než kdyby pouze vykonával obecně prospěšné práce, neboť jsou srážky stanoveny procentuálně (10 % až 25 % z měsíční pracovní odměny). Současně uložení českého trestu obecně prospěšných prací v případě zaměstnaných pachatelů může být často obtížné, jelikož tito nemusí mít dostatek času na výkon prací nebo výkon prací může být na úkor jejich zaměstnání. Zaměstnání přitom představuje důležitý resocializační prvek, existuje tak zájem na tom, aby si pachatelé zaměstnání udrželi. Takový trest je tudíž vhodnou alternativou k výkonu obecně prospěšných prací, neboť pachatel bude taktéž pociťovat sankci za jeho čin tím, že neobdrží úplnou mzdu, bude mu však umožněno setrvat v zaměstnání, což může dále napomoci k tomu, aby vedl řádný spořádaný život.

Druhou inspirací pro českou právní úpravu může být společné uložení trestu odnětí svobody s trestem omezení svobody. Podle Trestního zákoníku společné uložení trestu obecně prospěšných prací s trestem odnětí svobody tímtož rozsudkem není možné (včetně případů, kdy je ukládán souhrnný trest podle § 43 odst. 2 nebo společný trest podle § 45 odst. 1). Zákon toto výslovně zakazuje v ustanovení § 53 odst. 1.¹⁵⁵ Taková modifikace, kdy nejdříve je vykonán trest odnětí svobody a poté trest obecně prospěšných prací by přitom mohla velice příznivě působit na pachatele méně závažných trestných činů, kdy by např. namísto delšího nepodmíněného trestu odnětí svobody byl uložen trest kratší, jenž by později byl doplněn obecně prospěšnými pracemi. Důležitý znak představuje krátkodobost takového trestu odnětí svobody (Kodeks karný pro něj stanoví hranice – 3 měsíce a 6 měsíců v závislosti na horní hranici trestní sazby), tím spíše když se jedná o méně závažné trestné činy spáchané pachatelem „ne-recidivistou“, může krátkodobý trest odnětí svobody vyvolat efekt šoku a napomoci mu uvědomit si nesprávnost a dopady jeho jednání. Krátkodobý trest odnětí svobody dále nedopadá tak negativně na rodinné a sociální vazby pachatele a nezpůsobuje jeho demoralizaci, jako by

¹⁵⁵ PÚRY, F. § 53 Ukládání více trestů samostatně a vedle sebe. In: ŠÁMAL P. a kol., *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 17.5.2021]. Edice velké komentáře. s. 726. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

tomu mohlo být v případě trestu delšího trvání. Po jeho výkonu se pachatel může vrátit do svého rodinného prostředí, přičemž na něj dále výchovně působí výkon obecně prospěšných prací a takto dochází plynule k jeho resocializaci.

4 Trest odnětí svobody v České republice vs. kara pozbawienia wolności v Polsku

4.1 Trest odnětí svobody

Trest odnětí svobody je coby univerzální sankci možné uložit jakémukoliv dospělému pachateli za jakýkoliv trestný čin, a to ať už se jedná o přečin nebo zločin. Současně však tento trest představuje nejprísnější druh sankce, jeho uložení je tak vhodné pouze v případě, že mírnější tresty nemohou „dosáhnout účelu trestu, resp. dostatečné nápravy pachatele a ochrany společnosti“ nebo v případě typově nejzávažnějších trestných činů. Přísnost tohoto trestu spočívá v tom, že ze všech druhů trestů zasahuje do největšího počtu práv a svobod člověka a činí tak ze všech sankcí nejintenzivněji.¹⁵⁶

Půry podstatu trestu odnětí svobody vymezuje jako „dočasné omezení svobody volného pohybu a pobytu odsouzeného pachatele nuceným umístěním ve věznici a s tím související omezení dalších občanských práv a svobod“. Takovými omezenými právy a svobodami jsou zejména právo volební, svoboda shromažďovací a spolčovací, svobodné podnikání, rodinný život aj. S výkonem trestu odnětí svobody navíc vznikají pachateli nové povinnosti, jako např. povinnost dodržovat stanovený režim a pořádek, zachovávat kázeň, plnit pokyny Vězeňské služby aj.^{157 158}

Ačkoliv je v posledních letech kladen důraz na alternativní tresty včetně snahy o jejich ukládání v co největším rozsahu, zůstává trest odnětí svobody klíčovým druhem trestu, jenž je v některých případech nenahraditelný. Bude tomu tak např. u pachatelů závažných trestných činů nebo pachatelů, u nichž hrozí další páchaní trestné činnosti na svobodě a negativní působení na jiné občany z důvodu jejich narušené osobnosti. U takových pachatelů alternativní tresty zpravidla nemají účinek, je tedy nutné pokusit se o jejich nápravu pomocí odnětí svobody.¹⁵⁹

Trest odnětí svobody je nezbytný i v situaci, kdy byl pachateli uložen alternativní trest, jenž na něj dostatečně nezapůsobil, a pachatel nesplnil podmínky jeho výkonu. V tomto případě dojde k přeměně alternativního trestu na trest odnětí svobody. Takovým trestem může být zejména domácí vězení, obecně prospěšné práce nebo peněžitý trest. Podobná situace nastane,

¹⁵⁶ PÚRY, F. § 55 Odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 5.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 745. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁵⁷ § 27 a § 28 zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁵⁸ PÚRY, F. § 55 Odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 5.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 745. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁵⁹ Ibidem.

pakliže byl pachatelem trest odnětí svobody (s dohledem) podmíněně odložen a tento nedodržel podmínky odkladu, bude mu tedy nařízen výkon trestu odnětí svobody.¹⁶⁰

Výše uvedené nic nemění na skutečnosti, že trest odnětí svobody zůstává prostředkem *ultima ratio* vhodným v případech, kdy uložení sankce mírnějšího charakteru není dostačující. To lze dovodit mj. z ustanovení § 38 odst. 2 trestního zákoníku, které zakotvuje obecně subsidiaritu přísnějších trestů ve vztahu k těm méně přísným, a dále z ustanovení § 55 odst. 2 trestního zákoníku, podle něhož „*Za trestné činy, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody nepřevyšuje pět let, lze uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen za podmínky, že by vzhledem k osobě pachatele uložení jiného trestu zjevně nevedlo k tomu, aby pachatel vedl řádný život*“. Trestní zákoník tak pro pachatele méně závažných trestných činů předpokládá využití alternativních trestů, zatímco trest odnětí svobody jim má být ukládán pouze výjimečně.¹⁶¹

Zvláštní úprava se poté vztahuje k trestnému činu zanedbání povinné výživy¹⁶², kdy je uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody možné pouze v případě, že to „*vyžaduje účinná ochrana společnosti nebo není naděje, že by pachatele bylo možno napravit jiným trestem*“¹⁶³. Takové omezení vyplývá z předpokladu, že pachatel je schopen lépe vykonávat svou vyživovací povinnost na svobodě, poněvadž může setrvat v zaměstnání, nemusí hradit náklady trestu odnětí svobody, a navíc může plnit svou vyživovací povinnost také v jiné než peněžní formě. Toto ustanovení tak sleduje zájem vyživovaných osob, na jejichž životní standard by uložení trestu odnětí svobody mohlo dopadat.¹⁶⁴

Mezi negativa nepodmíněného trestu odnětí svobody patří vytržení pachatele z jeho sociálního a rodinného prostředí, což může nepříznivě ovlivnit rodinné, přátelské a profesní vztahy pachatele¹⁶⁵. Na druhou stranu spolu s případným přetrhnutím výše uvedených vztahů může dojít k přerušení jeho vazeb na kriminální subkultury, jež by mohly škodlivě působit na pachatele po jeho propuštění na svobodu, a to může ulehčit jeho návrat k řádnému životu. Výše uvedené negativum má tedy svou světlou stránku. Nevýhodu tohoto trestu dále představuje negativní působení vězeňského prostředí na pachatele. Ve vězení se často vytvoří zvláštní komunita – tzv. vězeňská subkultura, k níž se musí pachatel přizpůsobit a jež na něj může mít

¹⁶⁰ Ibidem.

¹⁶¹ LUKÁŠOVÁ, M. Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2020, č. 1, s. 23 – 28 [cit. 3.8.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁶² § 196 trestního zákoníku

¹⁶³ § 55 odst. 2 trestního zákoníku

¹⁶⁴ DRAŠTÍK, A. § 55 Odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 1.8.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁶⁵ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 189. cit. LUKÁŠOVÁ, M. Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2020, č. 1, s. 23 – 28 [cit. 3.8.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

demoralizační vliv. S výkonem trestu odnětí svobody je navíc nadále spojeno určité stigma, které ještě více ztěžuje pachatelovu resocializaci po propuštění.¹⁶⁶ Za nevýhodu lze taktéž považovat vysokou zátěž trestu odnětí svobody pro státní rozpočet.

Jak již bylo zmiňováno výše, i přes jeho úskalí je trest odnětí svobody v českém právním řádu nepostradatelným druhem sankce. K nápravě některých pachatelů nelze dospět pomocí žádného z alternativních trestů, nýbrž pouze pomocí trestu odnětí svobody.

Podle Tlapák Navrátilové tento trest už jeho samotným uložením a také tím, že je na pachatele během výkonu trestu působeno různými výchovnými nástroji, plní svůj výchovný cíl. Zároveň některým pachatelům nelze zabránit v dalším páchání trestné činnosti a zajistit tak ochranu společnosti jiným způsobem než jejich důslednou izolací, čímž plní trest odnětí svobody speciálně preventivní účel trestu.¹⁶⁷

4.1.1 Typy trestu odnětí svobody

Trestní zákoník rozlišuje v ustanovení § 52 odst. 2 a 3 celkem 4 typy trestu odnětí svobody, a to: 1) nepodmíněný trest odnětí svobody, 2) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody, 3) podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem 4) výjimečný trest. O prvních třech typech tohoto trestu pojednávám v této části, o výjimečném trestu potom v části následující.

Pokud se jedná o podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody¹⁶⁸ (s dohledem), představuje v právní nauce spornou otázku, zda se jedná o samostatný druh trestu¹⁶⁹, nebo pouze „o zvláštní formu podmíněného zproštění výkonu trestu odnětí svobody, zvláštní způsob vyměření trestu odnětí svobody či odklad jeho výkonu“¹⁷⁰. Převládá nicméně většinový názor, podle něhož je podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody (s dohledem) samostatným druhem trestu. Tento názor byl potvrzen přijetím ZSVM, neboť v ustanovení § 24 odst. 1 písm. i) a j) tohoto zákona

¹⁶⁶ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M. *Systém českého trestního práva*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Novatrix, s. r. o., 2009, s. 33. cit. LUKÁŠOVÁ, M. Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2020, č. 1, s. 23 – 28 [cit. 3.8.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁶⁷ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. Trest odnětí svobody. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 397. ISBN: 978-80-7502-236-3

¹⁶⁸ Dále také zkráceně „podmíněné odsouzení“

¹⁶⁹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. Podmíněné odsouzení. In: JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 404. ISBN: 978-80-7502-236-3; AUGUSTINOVÁ, P. § 52 Druhy trestů. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 1.8.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁷⁰ AUGUSTINOVÁ, P. § 52 Druhy trestů. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 1.8.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

jsou tresty podmíněného odsouzení a podmíněného odsouzení s dohledem uvedeny jakožto samostatné druhy trestních opatření.¹⁷¹

4.1.2 Význam trestní sazby trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody má jako jediný z trestů uvedené rozpětí trestní sazby u každého trestného činu ve zvláštní části trestního zákoníku. Odstupňování rozpětí trestních sazeb plní více funkcí. Zaprvé, určuje typovou závažnost daného trestného činu a přísnost jeho trestnosti. Zadruhé, rozsah mezi hranicemi trestní sazby umožňuje konkretizovat povahu a závažnost daného trestného činu.¹⁷² Zatřetí, je na výši trestních sazeb vázáno dělení trestných činů na přečiny, zločiny a zvláště závažné zločiny. Začtvrté, rozsah trestní sazby dává soudům prostor, aby v praxi napravily případnou nedostatečnou diferenciaci zákonodárce mezi druhovými objekty nebo reagovaly na změnu jejich významu spolu s vývojem společnosti. Konečně, sazba trestu odnětí svobody hraje významnou roli také v trestním řízení, a to např. při určování věcné příslušnosti soudů, při určování existence nutné obhajoby, pro možnost vedení řízení před samosoudcem aj.¹⁷³

4.1.3 Ukládání a výměra trestu odnětí svobody

Trest odnětí svobody lze uložit vždy samostatně nebo spolu s jiným trestem. Možnost samostatného uložení trestu odnětí svobody za každý trestný čin vyplývá ze skutečnosti, že je uveden v sankcích všech trestných činů ve zvláštní části trestního zákoníku¹⁷⁴. Spolu s trestem odnětí svobody je možné dospělému pachateli uložit jakýkoliv jiný druh trestu s výjimkou domácího vězení a obecně prospěšných prací, jakož i jakékoliv ochranné opatření (s výjimkou ochranné výchovy)¹⁷⁵.

Maximální výměra trestu odnětí svobody je obecně 20 let¹⁷⁶. To neplatí u mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody¹⁷⁷, pokud je trest ukládán pachateli trestného činu spáchaného ve

¹⁷¹ TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J. Podmíněné odsouzení. In: JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. s. 404. ISBN: 978-80-7502-236-3; AUGUSTINOVÁ, P. § 52 Druhy trestů. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 1.8.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁷² DRAŠTÍK, A. § 55 Odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 1.8.2021]. ISBN: 978-80-7478-790-4. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁷³ PÚRY, F. § 55 Odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 6.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 745. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁷⁴ Ibidem, s. 726.

¹⁷⁵ Ibidem, s. 745.

¹⁷⁶ § 55 trestního zákoníku

¹⁷⁷ § 59 trestního zákoníku

prospěch organizované zločinecké skupiny¹⁷⁸ nebo se jedná o výjimečný trest¹⁷⁹. Ani v těchto případech však trest odnětí svobody nesmí přesáhnout maximální hranici 30 let (výjimkou je doživotí).

Při ukládání úhrnného nebo souhrnného trestu, jakož i trestu společného, se naopak limit 20 let uplatní. Nadále se však může stát, že pachatel bude vykonávat více trestů odnětí svobody za sebou a součet těchto trestů převyšuje 20 let. Takto tomu může být v případě, že nebyl využit institut úhrnného, souhrnného nebo společného trestu a pachateli bylo uloženo postupně více trestu odnětí svobody.¹⁸⁰

Na jedné straně tedy trestní zákoník explicitně stanoví obecnou horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody, na straně druhé, co se týče dolní hranice, neobsahuje tento zákon ustanovení, jež by ji vymezovalo pro případy, kdy není u konkrétního trestného činu určena. Z povahy trestu odnětí svobody vyplývá, že nejnižší vyměřený trest může činit 1 celý den, tedy 24 hodin. Nicméně podle Púreho je u velmi krátkých trestů odnětí svobody vždy třeba zvážit, zdali není účelnější namísto nich uložit některý z alternativních trestů. Nejnižší dolní hranice trestní sazby uvedená u konkrétního trestného činu činí 6 měsíců.¹⁸¹

4.1.4 Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody

Pokud se jedná o mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody, tento institut sleduje citelnější potrestání nejzávažnějších případů recidivy, přičemž je určen pouze pro pachatele, kteří znovu spáchali zvláště závažný zločin, přestože již byli za zvláště závažný zločin potrestáni. Pro uplatnění mimořádného zvýšení zákon navíc stanoví podmínku, že závažnost činu byla vysoká nebo možnost nápravy pachatele je ztížena. Takovému pachateli může soud uložit trest odnětí svobody v horní polovině trestní sazby daného trestného činu, jejíž horní hranice se zvýší o třetinu. Navzdory obecnému limitu pro délku trestu odnětí svobody, jenž činí 20 let, takto zvýšená horní hranice může přesahovat 20 let, nesmí však překročit 30 let.¹⁸² Mimořádné zvýšení trestu trestní zákoník předpokládá pouze ve vztahu k trestu odnětí svobody, čímž se liší např. od polské úpravy, kde je mimořádné zvýšení předpokládáno i pro jiné tresty.

¹⁷⁸ § 108 trestního zákoníku

¹⁷⁹ § 54 trestního zákoníku

¹⁸⁰ PÚRY, F. § 55 Odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 9.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 745. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² Ibidem, s. 804.

4.1.5 Ukládání trestu odnětí svobody pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny

U pachatele, jenž spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny, se zvyšuje trest odnětí svobody stejným způsobem jako u institutu mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody. Platí rovněž stejné limity – takový trest může tedy překročit 20 let, nikoliv však 30 let. Rozdíl představuje, že zatímco mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody je pro soud fakultativní, v tomto případě soud obligatorně ukládá trest v horní polovině trestní sazby zvýšené o třetinu. Současně zákon z této povinnosti stanoví výjimku pro případ, že by byly zároveň splněny podmínky pro mimořádné snížení trestu odnětí svobody podle § 58 trestního zákoníku.¹⁸³

4.1.6 Výjimečný trest

Výjimečným trestem se rozumí trest odnětí svobody na 20 až 30 let a trest odnětí svobody na doživotí, je tudíž dalším příkladem legálního překročení obecného limitu pro délku trestu odnětí svobody čínicího 20 let. O výjimečném trestu pojednávám dále podrobně v následující části.¹⁸⁴

4.1.7 Mimořádné snížení trestu odnětí svobody

Vedle výše uvedených výjimek, kdy trest odnětí svobody může převyšovat obecný limit 20 let, existuje rovněž institut, jenž umožňuje mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby daného trestného činu.

Tento institut dává soudům možnost reagovat na situaci, kdy by trest uložený v rámci trestní sazby byl nepřiměřeně přísný a nápravy pachatele lze dosáhnout i pomocí kratšího trestu. Bude tomu tak tehdy, když trest uložený v rámci trestní sazby není přiměřený vzhledem ke společenské škodlivosti činu a mohl by proto být vnímán jako nespravedlivý. Mimořádné snížení trestu odnětí svobody umožňuje soudům odstranit tvrdost zákona v těch výjimečných případech, kdy by uložení trestu odnětí svobody v rámci trestní sazby, byť na její dolní hranici, bylo příliš tvrdé.¹⁸⁵

V § 58 odst. 1 jsou stanoveny obecné podmínky pro mimořádné snížení, přičemž toto ustanovení je subsidiární vzhledem k podmínkám zvláštních ustanovení uvedených v odst. 2 až 3 a 5 až 7. Toto ustanovení umožňuje mimořádné snížení obecně v případě, „že by použití trestní sazby odnětí svobody trestním zákonem stanovené bylo pro pachatele nepřiměřeně přísné a že

¹⁸³ § 108 trestního zákoníku

¹⁸⁴ § 54 trestního zákoníku

¹⁸⁵ AUGUSTINOVÁ, P. § 58 Mimořádné snížení trestu odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 9.8.2021]. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: www.aspi.cz.

lze dosáhnout nápravy pachatele i trestem kratšího trvání“. Toto ustanovení má být soudy uplatňováno výjimečně, což vyplývá již z názvu ustanovení § 58, který označuje takové snížení trestu odnětí svobody jako „*mimořádné*“.¹⁸⁶

V ustanoveních dalších odstavců poté trestní zákoník vymezuje zvláštní případy, kdy může dojít k mimořádnému snížení trestu odnětí svobody. Mezi ně patří mj. skutečnost, že pachatel napomohl zabránit trestnému činu (odst. 2 písm. a)), prohlásil svoji vinu (odst. 2 písm. b)), nebo trest je ukládán rozsudkem, kterým se schvaluje dohoda o vině a trestu (odst. 3). Pro ustanovení § 58 odst. 1 až 3 přitom trestní zákoník stanoví omezení minimální délky ukládaného trestu odnětí svobody, a to na 5, 3 nebo 1 rok v závislosti na tom, kolik činí dolní hranice trestní sazby spáchaného trestného činu. V posledních třech odstavcích pak trestní zákoník uvádí případy, u nichž minimální délka mimořádně sníženého trestu odnětí svobody není omezena, a sice je-li pachatel spolupracujícím obviněným za splnění dalších podmínek tohoto ustanovení (odst. 5), jedná-li se o přípravu, pokus nebo pomoc k trestnému činu (odst. 6), jednal-li pachatel v právním omylu, jehož se mohl vyvarovat nebo byly-li překročeny meze některé z okolností vylučující protiprávnost (odst. 7).

Kromě mimořádného snížení trestu odnětí svobody podle § 58, trestní zákoník v souladu s ustanovením § 40 odst. 2 mimořádné snížení trestu odnětí svobody předpokládá rovněž pro pachatele se zmenšenou přičetností, jemuž se zároveň ukládá ochranné léčení. Délka takto sníženého trestu odnětí svobody přitom není nijak omezena.

Mimořádné snížení trestu je podle trestního zákoníku možné pouze ve vztahu k trestu odnětí svobody, ve vztahu k jiným trestům nikoliv.

4.1.8 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

Výkon trestu odnětí svobody, který nepřevyšuje 3 léta, je možné podmíněně odložit, a to na zkušební dobu o délce 1 až 5 let v případě, že soud s přihlédnutím k osobě pachatele a k okolnostem případu, předpokládá, že podmíněné odsouzení postačí k tomu, aby pachatel vedl řádný život. Spolu s podmíněným odsouzením může soud uložit pachateli přiměřená omezení a povinnosti, jež ho mají vést k řádnému životu. Trestní zákoník v ustanovení § 48 odst. 4 upravuje demonstrativní výčet těchto povinností, přičemž mezi ně patří např. povinnost zdržet se hazardních her, požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek, povinnost účastnit se psychologického poradenství nebo léčení závislosti na návykových látkách aj. Současně soud pachateli zpravidla uloží povinnost nahradit trestným činem způsobenou škodu, nemajetkovou

¹⁸⁶ PÚRY, F. § 58 Mimořádné snížení trestu odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 9.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 787. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

újmu nebo vydat bezdůvodné obohacení. V případě, že pachatel splní podmínky podmíněného odsouzení a vede ve zkušební době řádný život, soud vysloví, že se osvědčil (tedy v podstatě promine pachateli výkon trestu odnětí svobody¹⁸⁷), jinak zpravidla rozhodne, že se trest vykoná.¹⁸⁸

Spolu s právní mocí rozhodnutí o osvědčení pachatele vzniká zákonná fikce, podle které se na něj hledí jako by nebyl odsouzen.¹⁸⁹

Podmíněné odsouzení představuje základní alternativu k trestu odnětí svobody. Kromě klasického podmíněného odsouzení, rozlišujeme rovněž podmíněné odsouzení s dohledem¹⁹⁰. Účinnost těchto dvou sankcí spočívá v hrozbě nařízení výkonu trestu odnětí svobody a případně také v současně uložených přiměřených omezeních a povinnostech. Podmíněné odsouzení bude zpravidla žádoucí u pachatelů, u nichž byl trestný čin pouze odchylkou z jinak řádně vedeného života, lze tedy předpokládat, že pouhé trestní stíhání a hrozící možnost výkonu trestu budou stačit k jejich nápravě, a případně také u pachatelů, kteří sice spáchali opakovaně méně závažný trestný čin, lze však mít za to, že k tomu, aby vedli řádný život, bude postačovat pouze určitá kontrola a usměrnění.¹⁹¹ Půry přitom podtrhuje význam podmíněného odsouzení u pachatelů, u nichž se uplatní omezení pro uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody podle § 55 odst. 2 trestního zákoníku pro trestné činy jejichž horní hranice trestní sazby nepřesahuje 5 let.¹⁹²

V souladu s § 53 odst. 1 trestního zákoníku lze pachateli spolu s podmíněným odsouzením uložit jakýkoliv trest, kromě trestu domácího vězení a obecně prospěšných prací.

4.1.9 Výkon trestu odnětí svobody

Trestní zákoník pro výkon trestu odnětí svobody rozlišuje dva typy věznic, a to s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Takové dělení bylo zavedeno s účinností ke dni 1.10. 2017, předtím existovaly 4 typy věznic: s dohledem, s dozorem, s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Důvodů změny bylo více, mj. skutečnost, že soudy nepřístupovaly k zařazování do jednotlivých

¹⁸⁷ AUGUSTINOVÁ, P. § 81 Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 6.8.2021]. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁸⁸ viz § 81 a násl. trestního zákoníku

¹⁸⁹ PŮRY, F. § 81 Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 9.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 1009. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁹⁰ „Dohledem se rozumí pravidelný osobní kontakt pachatele s úředníkem Probační a mediační služby spolupráce při vytváření a realizaci probačního plánu dohledu a kontrola dodržování podmínek uložených pachateli soudem nebo vyplývajících ze zákona.“ (§ 49 odst. 1 trestního zákoníku)

¹⁹¹ AUGUSTINOVÁ, P. § 81 Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 6.8.2021]. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: www.aspi.cz.

¹⁹² PŮRY, F. § 81 Podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 9.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 1009. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

typů věznic jednotně a zařazovaly odsouzené „s téměř identickou charakteristikou osobnosti, identickými kriminogenními riziky a potřebami a identickou délkou uloženého trestu do různých typů věznic“.¹⁹³

V současnosti tedy fungují dva typy věznic: s ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Věznice s ostrahou se dále dělí na 3 oddělení podle stupně zabezpečení¹⁹⁴. Trestní zákoník v § 56 odst. 2 písm. b) stanoví případy, kdy by měl soud pachatele zařadit do věznice se zvýšenou ostrahou, jedná se zpravidla o pachatele nejzávažnějších trestných činů, kterým byl uložen trest odnětí svobody dlouhého trvání. Do věznice s ostrahou by měl soud zařadit ostatní pachatele, kteří nesplňují podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou (56 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku). Výše uvedené však neplatí bezvýjimečně a soud může pachatele, se zřetelem k okolnostem konkrétního případu a za účelem jeho co nejúčinnější nápravy zařadit do odlišného typu věznice, než by tomu bylo podle zákonem stanovených podmínek pro oba typy věznic. Výjimku představuje trest doživotí, jenž musí být vždy vykonáván ve věznici se zvýšenou ostrahou (56 odst. 3 trestního zákoníku). Kromě trestního zákoníku, výkon trestu odnětí svobody dále podrobně upravuje zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.¹⁹⁵

4.1.10 Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody¹⁹⁶ představuje formu zmírnění nepodmíněného trestu odnětí svobody, jež záleží v prominutí pachatelí části trestu pod podmínkou, že po určité době povede řádný život. Tento institut má napomáhat znovu začlenění pachatele do společnosti a jeho nápravě po propuštění na svobodu. Obecnou podmínkou podmíněného propuštění je vykonání pachatelem alespoň částí trestu, v průběhu výkonu trestu pachatelovo dobré chování, jež vypovídá o tom, že se polepšil, a dále skutečnost, že od něj lze očekávat vedení řádného života nebo přijetí soudem záruky za jeho nápravu. Doba, po níž může dojít k podmíněnému propuštění, závisí na závažnosti a kategorizaci spáchaného trestného činu, jakož i povaze uloženého trestu.¹⁹⁷

Trestní zákoník části odpykaného trestu odnětí svobody vyžadované pro možnost podmíněného propuštění stanoví v § 88, přičemž se jedná o třetinu, polovinu nebo dvě třetiny

¹⁹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

¹⁹⁴ Viz § 12a zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁹⁵ Viz § 56 trestního zákoníku

¹⁹⁶ Dále jen „podmíněné propuštění“

¹⁹⁷ DRAŠTÍK, A. § 88 Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 6.8.2021]. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: www.aspi.cz.

uloženého trestu odnětí svobody a 20 let z trestu doživotí. Po vykonání třetiny uloženého trestu může být pachatel propuštěn, nebyl-li nikdy předtím ve výkonu trestu odnětí svobody a nejednali se o trest za některý ze zvláště závažných zločinů vyjmenovaných v § 88 odst. 1 písm. b). V odst. 4 tohoto ustanovení jsou uvedeny trestné činy, u nichž může dojít k podmíněnému propuštění až po výkonu dvou třetin trestu, jedná se zejména o velmi závažné trestné činy, pachatel proto může být propuštěn pouze v případě, že nehrozí opakování spáchaného nebo jiného obdobného trestného činu (taktéž je tomu u pachatele odsouzeného k výjimečnému trestu na 20 až 30 let). Podle odst. 5 tohoto ustanovení pak osoba odsouzená na doživotí může být propuštěná až po 20 letech výkonu trestu a současně taktéž platí výše uvedená podmínka, že nesmí hrozit recidiva. V ostatních případech může k podmíněnému propuštění dojít po vykonání poloviny trestu za splnění výše uvedené obecné podmínky, že chování pachatele během výkonu trestu svědčí o jeho polepšení a lze od něj očekávat, že povede řádný život, nebo soud přijme záruku za jeho nápravu. V § 88 odst. 2 potom trestní zákoník stanoví možnost, aby soud podmíněně propustil pachatele přečinu, aniž by odpykal část trestu vyžadovanou zákonem pro podmíněné propuštění v případě, že „*prokázal svým vzorným chováním a plněním svých povinností, že dalšího výkonu trestu není třeba*“.¹⁹⁸

V případě podmíněného propuštění stanoví soud pachateli zkušební dobu, a to až na 3 roky u odsouzeného za přečin a na 1 rok až 7 let u odsouzeného za zločin. Soud může také uložit pachateli přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, vyslovit nad ním dohled a uložit, aby se po určité část zkušební doby zdržoval v určené době ve svém obydlí.

Po uplynutí zkušební doby soud vysloví, že se podmíněně propuštěný osvědčil za předpokladu, že vedl ve zkušební době řádný život a neporušoval její podmínky, v opačném případě soud zásadně rozhodne, že se zbývající část trestu vykoná (takto může rozhodnout již v průběhu zkušební doby).

4.1.11 Přeměna trestu odnětí svobody na trest domácího vězení

Podle účinné právní úpravy (§ 57a trestního zákoníku) lze trest odnětí svobody uložený za přečin po výkonu jeho poloviny přeměnit na trest domácího vězení v případě, že „*odsouzený [...] svým chováním a plněním svých povinností prokázal polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život*“, přičemž se jeden den nevykonaného trestu odnětí svobody

¹⁹⁸ Viz § 88 trestního zákoníku

počítá za jeden den domácího vězení. Toto ustanovení nicméně bylo zrušeno zákonem č. 220/2021 Sb.¹⁹⁹ a tato změna nabude účinnosti ke dni 1.1. 2022.

Výše uvedený institut má blízko k podmíněnému propuštění a je využíván pouze ojediněle, např. mezi lety 2013-2016 byl použit pouze v 7 případech. Zároveň je toto ustanovení terčem kritiky, např. Vicherek dospěl k závěru, že v současné podobě představuje „*legislativní zmetek a ustanovení zcela nepoužitelné v právní praxi*“. Problematickým je např., že tento institut není vymezen vůči podmíněnému propuštění a soudci, ale i pachatele nevědí, jak s tímto institutem pracovat²⁰⁰. Vicherek a Morkovin dále kritizují jeho systematické zařazení, kdy namísto toho, aby byl v trestním zákoníku upraven spolu s podmíněným propuštěním, k němuž má nejbližší, nachází se v oddílu „*Ukládání a výkon jednotlivých trestů*“²⁰¹. Problémem je rovněž často délka řízení, neboť soud nemá pro rozhodnutí o přeměně stanovenou lhůtu²⁰².

Morkovin dále zdůrazňuje, že vedle možnosti přeměny na domácí vězení, existuje také možnost odsouzenému spolu s podmíněným propuštěním uložit povinnost, aby se v určité části zkušební doby zdržoval ve svém obydlí²⁰³, a tato povinnost se velmi podobá výkonu trestu domácího vězení. Je tak otázkou, proč by měly existovat dva takto podobné instituty vedle sebe.²⁰⁴

Došlo tedy ke zrušení tohoto ustanovení, jež patrně v českém právním řádu chybět nebude, neboť po 1.1.2022 bude nadále možné využít podmíněného propuštění spolu s uložením povinnosti zdržovat se ve svém obydlí, které se výše uvedenému institutu velmi podobá.

4.1.12 Vývoj v ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody ve světle indexu české vězeňské populace

Zákonodárce předpokládal, že spolu s přijetím trestního zákoníku z roku 2009 dojde ke snížení počtu ukládaných krátkodobých trestů odnětí svobody, jakož i počtu osob ve věznicích. Trestní zákoník provedl v rámci trestních sankcí změny, které měly vést k častějšímu využívání

¹⁹⁹ Zákon ze dne 25. května 2021, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů [...a další zákony]

²⁰⁰ VICHEREK, R. Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Státní zastupitelství* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2017, č. 4, s. 20 [cit. 9.8.2021]. Dostupné z: www.aspi.cz.

²⁰¹ Ibidem. a taktéž MORKOVIN, O. Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2016, č. 6, s. 144-146 [cit. 9.8.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

²⁰² VICHEREK, R. Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Státní zastupitelství* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2017, č. 4, s. 20 [cit. 9.8.2021]. Dostupné z: www.aspi.cz.

²⁰³ § 89 trestního zákoníku

²⁰⁴ MORKOVIN, O. Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2016, č. 6, s. 144-146 [cit. 9.8.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

alternativních trestů namísto trestu odnětí svobody. Jak ukazují statistické údaje, tento záměr zákonodárce nebyl úspěšný a počet vězňů se nijak výrazně nezměnil.²⁰⁵

Jedním z významných ukazatelů vyjadřujících vývoj v počtu ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody je počet lidí ve věznicích. Jak vyplývá z níže uvedených dat, od roku 2009 nedošlo k značnému poklesu vězňů. Z těchto dat pozorujeme pouze jeden výrazný pokles, a to v roce 2013, jehož příčina spočívala v amnestii ze dne 1.1.2013, v rámci níž bylo propuštěno na svobodu 6 471 vězňů.²⁰⁶

Z roku 2012 na 2013 tedy počet vězňů klesl z 22 612 na 16 609. Tento pokles se však dlouho neudržel, počet vězňů postupně rostl, až v ke konci roku 2016 znovu téměř dosahoval čísla z roku 2012, neboť činil 22 481. Od roku 2016 poté pozorujeme postupný pokles v počtu vězňů, jenž akceleroval v roce 2020.

Od začátku roku 2021 pokles dále pokračuje a na konci července tohoto roku počet vězňů spadl až na 18 939 osob. Tento trend v roce 2020-2021 lze přisuzovat mj. pandemii a opatřením s ní spojeným²⁰⁷. Podle mluvčí Vězeňské služby Prunerové za ním stojí více faktorů, mezi něž patří např. zpomalení činností soudů, úbytek trestních řízení a úbytek odsouzených osob za nejčastější trestné činy – krádeže a loupeže. Podle mluvčího ministerstva spravedlnosti Vladimíra Řepky, resort usiluje o to, aby se tento trend udržel i v dlouhodobém horizontu, přičemž k tomu mají nápomoci takové instituty, jako dohoda o vině a trestu a podpora ukládání alternativních trestů.²⁰⁸

I přes výše uvedený pokles byla podle statistik za rok 2020 průměrná obsazenost českých věznic 101 %. Jak vyplývá ze zprávy Rady Evropy, počet vězňů v evropských zemích už 7 let po sobě klesá. V lednu 2020 bylo v Evropě přibližně 103 vězňů na 100 000 obyvatel, oproti roku 2013, kdy bylo 131 uvězněných na 100 000 obyvatel. Nicméně výše uvedený pokles nic nemění na skutečnosti, že co se týče indexu vězeňské populace²⁰⁹, je Česká republika v rámci zemí Rady Evropy nadále mezi nejhoršími a více vězňů má pouze Turecko, Rusko, Gruzie, Litva

²⁰⁵ LUKÁŠOVÁ, M. Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2020, č. 1, s. 23-28 [cit. 3.8.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

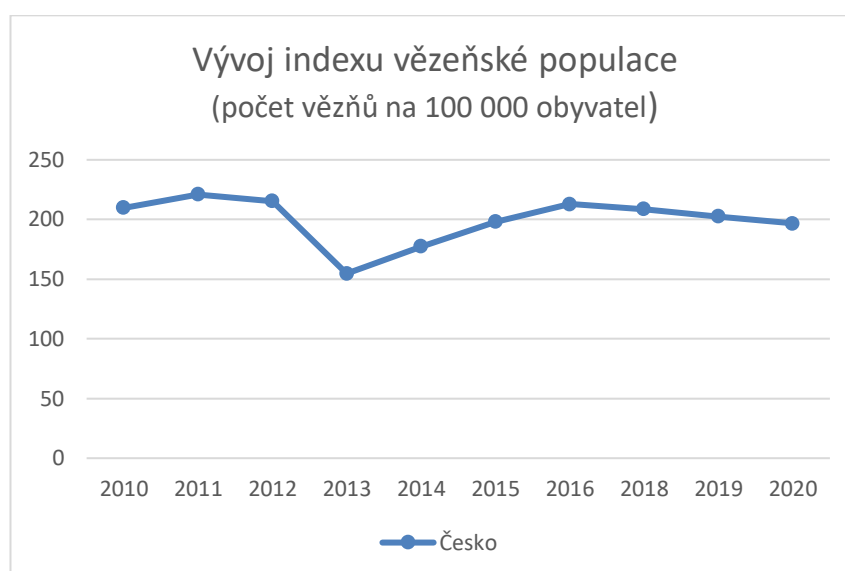
²⁰⁶ Ibidem.

²⁰⁷ PASEKOVÁ, E. Počet vězňů klesá pod hranici 19 tisíc, kapacita věznic je ale stále téměř naplněna. Česká justice [online]. Praha: Media Network s.r.o., 2021 [cit. 5.8.2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/08/pocet-veznu-klesa-pod-hranici-19-tisic-kapacita-veznic-je-ale-stale-temer-naplнена/>; ŠTEFAN, V. Opatření proti koronaviru snížila počet odsouzených v českých věznicích. Je jich nejméně od roku 2015. *iRozhlas* [online]. Praha: iROZHLAS.cz, 2020 [cit. 5.8.2021]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-veznici-vezeni-pocet-veznu-v-cesku_2006010703_ako

²⁰⁸ PASEKOVÁ, E. Počet vězňů klesá pod hranici 19 tisíc, kapacita věznic je ale stále téměř naplněna. Česká justice [online]. Praha: Media Network s.r.o., 2021 [cit. 5.8.2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/08/pocet-veznu-klesa-pod-hranici-19-tisic-kapacita-veznic-je-ale-stale-temer-naplнена/>

²⁰⁹ Index vězeňské populace vyjadřuje počet vězňů na 100 000 obyvatel

a Ázerbájdžán. Počet vězňů na obyvatele v České republice např. před amnestií v roce 2012 dosahoval čísla 215.5, po amnestii pak 154.7, přičemž ani toto číslo se zdaleka nepřibližovalo výše uvedeným celoevropským číslům. V roce 2016 tento index vyšplhal zpět nahoru a dosahoval čísla 213.0. Ač v posledních letech tento index v Česku klesá (např. k 31.1.2020 činil 196.8), nadále má k celoevropskému průměru velmi daleko. Přeplněné věznice jsou přitom již dlouhodobě terčem kritiky evropských lidskoprávních organizací a dalších institucí. Kapacita českých věznic je 20 500 lidí, vzhledem k výše uvedeným údajům byla tedy tato kapacita ve většině z posledních let překročena.²¹⁰

²¹⁰ PASEKOVÁ, E. Počet vězňů klesá pod hranici 19 tisíc, kapacita věznic je ale stále téměř naplněna. *Česká justice* [online]. Praha: Media Network s.r.o., 2021 [cit. 5.8.2021]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/08/pocet-veznu-klesa-pod-hranici-19-tisic-kapacita-veznic-je-ale-stale-temer-naplнена/>

	Celkový počet vězňů	Index vězeňské populace
1997	21 560	
1998	22 067	
1999	23 060	
2000	21 538	
2001	19 320	
2002	16 213	
2003	17 277	
2004	18 343	
2005	18 937	
2006	18 578	
2007	18 901	
2008	20 502	
2009	21 734	
2010	21 892	209.9
2011	23 154	220.9
2012	22 612	215.5
2013	16 609	154.7
2014	18 658	177.5
2015	20 866	198.0
2016	22 481	213.0
2018	22 133	208.8
2019	21 577	202.6
2020	20 959	196.8
29.1.2021	19 318	181.4
31.7.2021	18 939	177.8

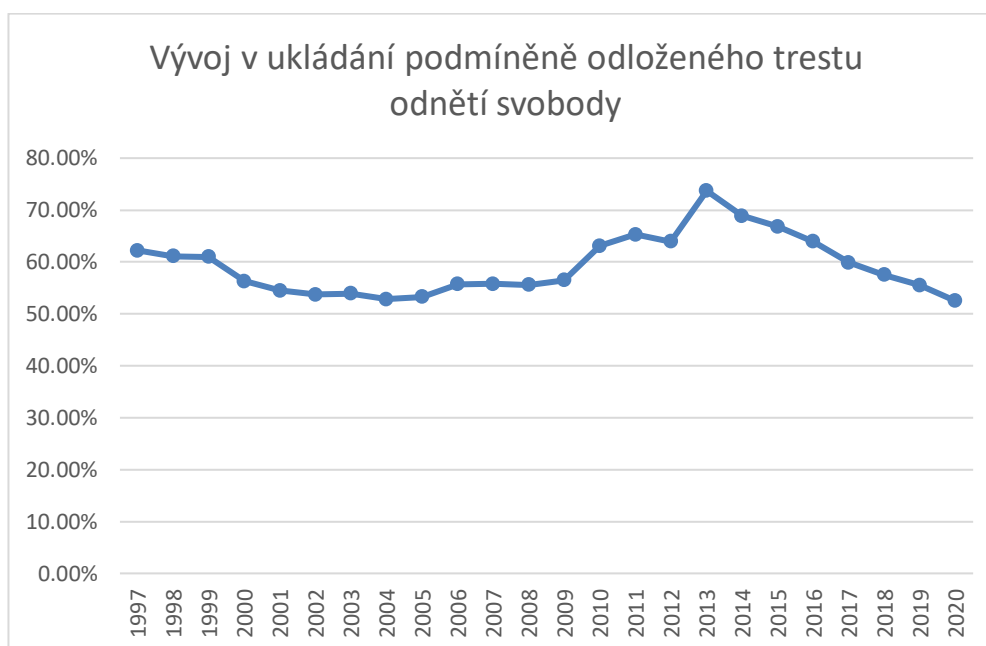
211 212

²¹¹ Vlastní zpracování grafu a tabulky na základě dat Rady Evropy z dokumentu: *Annual Penal Statistics on Prison Populations for 2020*, dostupném z:

https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210330_FinalReport_SPACE_I_2020.pdf, dat Vězeňské služby České republiky ze stránek <https://www.vscr.cz/sekce/tydenni-statisticke-hlaseni> a Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky 2020, <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf> a také článku LUKÁŠOVÁ, M. Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: C. H. Beck, 2020, č. 1, s. 23-28 [cit. 3.8.2021]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

²¹² Počet vězňů ve věznicích se v průběhu roku mění, proto tento údaj uvádím tak, aby korespondoval s daty zpřístupňovanými Radou Evropy vyjadřujícími index vězeňské populace, tedy přibližně ke stejnému dni v rámci daného roku. Rada Evropy data od roku 2010 do roku 2016 uvádí vždy ke dni 1.9. daného roku, a od roku 2018 do roku 2020 vždy ke dni 31.1. daného roku. Pro rok 2017 Rada Evropy data neuvádí, tento rok tudíž také vynechávám, index pro tento rok se však bude blížit číslu 208.8 ze dne 31.1.20018. Index pro rok 2021 je mnou orientačně vypočten, poněvadž pro tento rok Rada Evropy data zatím nepřístupná.

Níže uvedena tabulka a grafy vyjadřují poměr pravomocně uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody (první graf) a podmíněně odložených trestů odnětí svobody (druhý graf) jakožto hlavní sankce (včetně trestních opatření) ke všem odsouzeným osobám v jednotlivých letech.²¹³

²¹³ Vlastní zpracování grafů a tabulky týkajících se ukládání nepodmíněných a podmíněně odložených trestů odnětí svobody na základě dat ze *Statistické ročenky kriminality. Rok 2016*. Ministerstvo spravedlnosti ČR; *Statistické ročenky České republiky 2020*. Český statistický úřad; a statistických listů s názvem *Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů*, vyhotovených Ministerstvem spravedlnosti pro jednotlivá léta, dostupných ze stránky <https://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>

	Odsouzené osoby celkem	Nepodmíněný trest odnětí svobody		Podmíněné odsouzení	
1997	59 777	13 933	23,3 %	37 190	62,2 %
1998	54 083	14 656	27,1 %	33 059	61,1 %
1999	62 594	15 340	24,5 %	38 188	61,0 %
2000	63 211	14 114	22,3 %	35 617	56,3 %
2001	60 182	12 533	20,8 %	32 817	54,5 %
2002	65 098	9 659	14,8 %	34 942	53,7 %
2003	66 131	9 797	14,8 %	35 676	53,9 %
2004	68 443	10 192	14,9 %	36 162	52,8 %
2005	67 561	10 078	14,9 %	36 006	53,3 %
2006	69 445	9 997	14,4 %	38 657	55,7 %
2007	75 728	9 871	13,0 %	42 242	55,8 %
2008	75 761	10 255	13,5 %	42 157	55,6 %
2009	73 787	10 687	14,5 %	41 686	56,5 %
2010	70 651	11 818	16,8 %	44 403	63,1 %
2011	70 160	11 733	16,7 %	45 783	65,3 %
2012	71 471	11 602	16,2 %	45 675	63,9 %
2013	77 976	8 579	11,0 %	57 465	73,7 %
2014	72 825	9 568	13,1 %	50 203	68,9 %
2015	65 569	9 531	14,5 %	43 802	66,8 %
2016	61 423	9 485	15,4 %	39 251	63,9 %
2017	55 705	8 402	15 %	33 379	59,9 %
2018	54 448	8 628	15,8 %	31 328	57,5 %
2019	55 594	8 909	16 %	30 860	55,5 %
2020	48 558	7 975	16,4 %	25 488	52,5 %

Z grafu vyplývá, že podíl ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody se od roku 2002, kdy představoval 14,8 %, udržuje na podobné úrovni, ač v posledních letech v ukládání tohoto trestu pozorujeme mírně rostoucí trend a v roce 2020 tento podíl dosáhl 16,4 %.

Oproti tomu u podmíněného odsouzení je trend opačný, kdy od roku 2013, v němž tento podíl dosáhl svého vrcholu ve výši 73,7 % začal klesat, až v roce 2020 dosáhl 52,5 %. Tento trend může zaprvé souviset s významně klesajícím počtem odsouzených, jenž z čísla 77 976 v roce 2013 klesl na 48 558 v roce 2020, a zadruhé, na něj může mít určitý vliv nárůst v ukládání peněžitého trestu jakožto trestu hlavního.

4.2 Kara pozbawienia wolności

Předchůdcem „kary pozbawienia wolności“²¹⁴, v překladu trestu odnětí svobody, v polských zemích byl již v XV. století tzv. trest horní a dolní věže. Trest horní věže byl méně přísný a spočíval v uzamčení vězně v horní části věže po dobu od jedné hodiny do 1 roku a 6 týdnů, přičemž byl ukládán především osobám ze šlechtického stavu, zatímco trest dolní věže představoval trest velmi surový. V rámci trestu dolní věže byl vězeň uzamčen v temné díře bez oken u základů věže, v níž byla velmi vysoká humidita a nebyla ohřívána, a to na dobu od 1 týdne do 1 roku a 1 týdne a za vraždu až na 2 roky a 12 týdnů. Tento trest měl určité shodné rysy s trestem odnětí svobody, lze ho tedy považovat za jeho předchůdce, nelze ho však s dnešním trestem odnětí svobody přímo srovnávat. Trest odnětí svobody v podobě přiblížené té dnešní je poměrně mladou sankcí, neboť se objevil teprve na přelomu XVIII. a XIX. století.²¹⁵

Polský trest odnětí svobody je s několika výjimkami předpokládán v sankcích všech trestných činů ve zvláštní části Kodeksu karného.²¹⁶

Ačkoliv je podstata trestu odnětí svobody stejná jako podstata trestu 25 let odnětí svobody a trestu odnětí svobody na doživotí, v rámci polského právního řádu se jedná o tři odlišné druhy trestů.²¹⁷

Do Kodeksu karného se taktéž jak je tomu v českém trestním zákoníku, promítají snahy o častější ukládání alternativních trestů namísto trestu odnětí svobody. Příkladem je ustanovení článku 58 § 1, v němž je uvedeno, že předpokládá-li zákon pro daný trestný čin alternativně více druhů trestů a horní hranice trestní sazby tohoto trestného činu nepřekračuje 5 let, může soud uložit trest odnětí svobody pouze v případě, že by jiný trest nebo trestní prostředek nemohl splnit účel trestu. Ze znění tohoto ustanovení vyplývá, že zákonodárce chce podpořit ukládání alternativních trestů namísto krátkodobých trestů odnětí svobody, přičemž usiluje o to, aby nepodmíněný trest odnětí svobody byl v takových případech ukládán pouze výjimečně.

V tomto duchu dále Kodeks karný zakotvuje rovněž článek 37a.

Obecně mohou soudy v Polsku za spáchaný trestný čin uložit trest předpokládaný v jeho sankci ve zvláštní části Kodeksu karného, případně mohou za určitých okolností vedle trestu

²¹⁴ Dále jen překlad „trest odnětí svobody“

²¹⁵ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 524. ISBN: 978-83-8107-687-6.

²¹⁶ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014, s. 536-541. ISBN: 978-83-240-3045-3.

²¹⁷ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 529. ISBN: 978-83-8107-687-6.

odnětí svobody uložit také grzywnu²¹⁸. Z této zásady zákon stanoví výjimku v článku 37a, v souladu s níž lze za některé trestné činy, u nichž zákon předpokládá pouze trest odnětí svobody, uložit trest omezení svobody nebo grzywnu. Konkrétně toto ustanovení umožňuje, aby za situace, kdy za trestný čin hrozí pouze nepodmíněný trest odnětí svobody nepřekračující 8 let a skutečně uložený trest by nepřesahoval 1 rok, byl namísto něj uložen nejméně 3měsíční trest omezení svobody nebo grzywna ve výši nejméně 100 denních sazeb za předpokladu, že je současně uložen trestní prostředek, kompenzační prostředek nebo propadnutí [věci, závodu, majetku]. Výše uvedené neplatí pro pachatele teroristického trestného činu, nebo ty pachatele, kteří spáchali trestný čin v rámci organizované zločinecké skupiny²¹⁹.

4.2.1 Ukládání a výměra polského trestu odnětí svobody

Soud může uložit trest odnětí svobody samostatně, nebo vedle něj může uložit také trest grzywny. Trest grzywny lze vedle trestu odnětí svobody uložit v případě, že pachatel spáchal trestný čin za účelem získání majetkového prospěchu nebo když takový majetkový prospěch získal.²²⁰ Kodeks karný v článku 37b rovněž předpokládá zvláštní institut spočívající ve společném uložení trestu odnětí svobody s trestem omezení svobody. Tento institut je popsán podobněji v bodě 3.2.1. této práce.

Podle článku 37 Kodeksu karného může trest odnětí svobody trvat nejméně měsíc a nejdéle 15 let, přičemž je vyměřován v měsících a v letech. S ohledem na výše uvedené v případě, že ve zvláštní části Kodeksu karného není uvedena dolní nebo horní hranice trestní sazby, nemůže být uložen trest odnětí svobody kratší než 1 měsíc nebo delší než 15 let.²²¹

Až do 30.6. 2015 hranice 15 let nemohla být v žádném případě překročena, nyní je možné tuto hranici překročit v případě mimořádného zpřísnění trestu, mimořádného zmírnění trestu u trestného činu, za který hrozí trest o délce nejméně 25 let odnětí svobody, a v případě kumulativního trestu²²², přičemž ani v těchto případech nesmí trest odnětí svobody přesáhnout 20 let.²²³

²¹⁸ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 536-541. ISBN: 978-83-240-3045-3.

²¹⁹ Viz čl. 37a Kodeksu karného

²²⁰ Článek 33 § 2 Kodeksu karného

²²¹ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 536-541. ISBN: 978-83-240-3045-3.

²²² Volný překlad trestu ukládaného za sbíhající se trestné činy s názvem „kara łączna“, viz bod 4.2.3. této práce

²²³ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 529. ISBN: 978-83-8107-687-6.

4.2.2 Mimořádné zpřísnění trestu

Mimořádné zpřísnění trestu může spočívat ve zvýšení dolní nebo horní hranice trestní sazby nebo obou těchto hranic současně nebo také v omezení možnosti soudu zvolit druh trestu v případě, že je u daného trestného činu uvedeno více druhů sankcí. Co se týče zvýšení horní hranice trestní sazby, je ve většině případů fakultativní, soud tedy může, ale nemusí využít možnosti mimořádného zpřísnění horní hranice trestní sazby. Naopak v případě zvýšení dolní hranice trestní sazby, soud zpravidla obligatorně nesmí uložit trest v nižší výměře.²²⁴

Na rozdíl od trestního zákoníku, může být podle Kodeksu karného institut mimořádného zpřísnění trestu uplatněn nejen ve vztahu k trestu odnětí svobody, ale také k ve vztahu k jiným trestům. Kodeks karný v čl. 38 § 2 stanoví limity pro mimořádně zpřísněné tresty, přičemž v případě trestu odnětí svobody takto zpřísněný trest nesmí překročit 20 let, v případě grzywny 810 denních sazeb a v případě trestu omezení svobody 2 roky.

Možnost mimořádného zpřísnění trestu je předpokládána na různých místech Kodeksu karného, mj. v případě recidivy podle článku 64, v případě přečinu chuligánské povahy podle článku 57a, v případě pachatele, jenž si z páčání trestné činnosti učinil trvalý zdroj příjmu, nebo spáchal trestný čin v rámci organizované skupiny, jejímž účelem je páčání trestné činnosti, nebo spáchal teroristický trestný čin podle článku 65, aj.²²⁵

4.2.3 „Kara łączna“ aneb ukládání trestů za sbíhající se trestné činy v Polsku

Kumulativní trest je dalším příkladem, kdy může trest odnětí svobody převyšovat 15 let. Na tomto místě tedy považuji za důležité tento institut přiblížit.

V případě souběhu trestných činů je podle polského právního řádu ukládána tzv. „kara łączna“, kterou lze volně přeložit jako kumulativní trest²²⁶. V Polsku se za každý ze sbíhajících se trestných činů ukládá trest zvlášť a poté se na základě těchto trestů uloží kumulativní trest, a to buď tímtež rozsudkem (je-li vedeno společné řízení pro všechny sbíhající se trestné činy), nebo zvláštním tzv. kumulativním rozsudkem (bylo-li pro sbíhající se trestné činy vedeno více řízení, v nichž byly pachateli uloženy tresty více rozsudky).²²⁷

Kumulativní trest je možné uložit pouze ve vztahu k trestům stejného druhu nebo jiným trestům, které lze spojit. Kumulativní trest se určuje tak, že dolní hranici pro jeho výměru

²²⁴ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 536-541. ISBN: 978-83-240-3045-3.

²²⁵ STEFAŃSKA, B. J. Zbieg podstaw nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia kary. *Prokuratura i Prawo* [online]. Warszawa: Prokuratura Krajowa, 2017, č. 2 [cit. 16.8.2021]. Dostupné z: <https://www.pk.gov.pl>

²²⁶ Pojem „kara łączna“ lze přeložit také jako „společný trest“. Jelikož má v Polsku tento institut odlišné uplatnění než český „společný trest“, používám volný překlad „kumulativní trest“.

²²⁷ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 536-541. ISBN: 978-83-240-3045-3.

představuje nejpřísnější uložený trest a horní hranici součet všech trestů uložených za sbíhající se trestné činy. Zákon v článku 86 pro výměru kumulativního trestu určenou v rámci těchto hranic stanoví limity, a sice u trestu grzywny nesmí jeho výměra převýšit 810 denních sazeb, u trestu omezení svobody 2 roky a u trestu odnětí svobody 20 let.²²⁸

V případě trestu odnětí svobody takovým způsobem může být uložen trest přesahující 15 let, nikoliv však 20 let. Výjimku představuje ustanovení čl. 86 § 1, podle něhož lze uložit kumulativní trest 25 let odnětí svobody v případě, že součet uložených trestů za sbíhající se trestné činy činí 25 let nebo více a byl uložen alespoň jeden trest odnětí svobody o minimální délce 10 let.

Ukládání kumulativního trestu může probíhat následovně. Pachatel spáchal 3 sbíhající se trestné činy, za něž mu byly uloženy nepodmíněné tresty odnětí svobody, a to v délce: 1 roku (za trestný čin č. 1), 5 let (za trestný čin č. 2) a 10 let (za trestný čin č. 3). Pro účely uložení kumulativního trestu tak dolní hranicí trestní sazby bude 10 let (nejpřísnější trest) a horní hranicí trestní sazby bude 16 let (součet všech uložených trestů). Vzhledem k výše uvedenému může být pachateli uložen kumulativní trest odnětí svobody ve výměře od 10 do 16 let.

4.2.4 Mimořádné zmírnění trestu

Mimořádné zmírnění trestu spočívá v jeho vyměření pod hranicí dolní trestní sazby daného trestného činu nebo v uložení mírnějšího druhu trestu. Mimořádné zmírnění trestu je pro soud zásadně fakultativní, z čehož existuje několik výjimek, kdy zákon předpokládá obligatorní zmírnění trestu. V takovém případě podle Wróbla a Zolla v podstatě dochází k modifikaci hranic trestní sazby, poněvadž soud musí uložit trest v rámci takto nově určených hranic. Kodeks karný rozlišuje obecné a zvláštní důvody pro uplatnění mimořádného zmírnění trestu. Obecný důvod je stanoven v čl. 60 § 2 Kodeksu karného. V souladu s ním může soud uplatnit mimořádné zmírnění trestu ve zvlášť odůvodněných případech, kdy by i nejnížší trest předpokládaný pro daný trestný čin byl nepřiměřeně přísný. Zákon dále uvádí demonstrativní výčet případů, kdy k takovému zmírnění může dojít, a to např. když se poškozený usmířil s pachatelem, nebo se s ním dohodl na náhradě škody, dále vzhledem k postoji pachatele, zejména když projevil snahu o nápravu spáchané škody a v případě neúmyslného trestného činu také utrpěl-li pachatel nebo jeho osoba blízka závažná zranění. Kromě obecného důvodu pro uplatnění mimořádného zmírnění Kodeks karný obsahuje také zvláštní důvody. Mezi zvláštní důvody pro mimořádné zmírnění trestu patří např. skutečnost, že to vyžadují výchovné účely u mladistvého pachatele (čl. 60 § 1), pachatel spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení (podle čl. 60 § 3 nebo 4),

²²⁸ Viz článek 85 a násl. Kodeksu karného

jednalo se o nezpůsobilý pokus trestného činu (podle čl. 14 §), pomoc k trestnému činu (podle čl. 19 § 2) nebo překročení mezí nutné obrany či krajní nouze (čl. 25 § 2 a čl. 26 § 3) aj. Kodeks karný dále předpokládá mimořádné zmírnění trestu u mnoha trestných činů ve zvláštní části.²²⁹

V ustanovení čl. 60 § 6 jsou uvedeny zásady a limity pro mimořádné zmírnění trestu. Pokud za spáchaný trestný čin hrozí nejméně 25 let odnětí svobody, zmírněný trest nesmí být kratší než 8 let, jde-li o jiný zločin, nesmí být uložen trest kratší než je třetina dolní hranice jeho trestní sazby, jde-li o přečin, jehož dolní hranice trestní sazby přesahuje 1 rok, zákon umožňuje v rámci mimořádného zmírnění trestu kromě trestu odnětí svobody uložit grzywnu nebo trest omezení svobody, jde-li o přečin, jehož dolní hranice trestní sazby je nižší než 1 rok, zákon pro mimořádné zmírnění trestu předpokládá pouze grzywnu nebo trest omezení svobody, trest odnětí svobody přitom nikoliv. Mimořádné zmírnění trestu může také záležet v upuštění od potrestání za současného uložení některého z trestních prostředků předpokládaných v čl. 60 § 7, kompenzačního prostředku nebo propadnutí [*věci, závodu, majetku*] a bude tomu tak v případě zakázaného jednání, v jehož sankci je alternativně uvedeno více druhů trestů (s výjimkou 25 let odnětí svobody a doživotí).

Soud by měl podle Wrobla a Zolla vždy přednostně před uložením mimořádně zmírněného trestu odnětí svobody zvážit, zda namísto něj nelze uložit některý z alternativních trestů nebo případně uplatnit jiný institut²³⁰. V tomto duchu Kodeks karný zakotvuje ustanovení článku 60 § 8, podle něhož se mimořádné zmírnění trestu neuplatní u činů, za něž hrozí trest odnětí svobody přesahující 5 let, u kterých lze aplikovat ustanovení článku 37a Kodeksu karného, tedy ustanovení o kterém pojednávám výše v této části, v souladu s nímž je za některých okolností možné namísto trestu odnětí svobody uložit grzywnu nebo trest omezení svobody, přestože zákon v sankci daného trestného činu uvádí pouze trest odnětí svobody. Instiut obsažený v článku 37a Kodeksu karného má tedy před mimořádným zmírněním trestu přednost.

4.2.5 Výkon polského trestu odnětí svobody

Spolu s uložením trestu odnětí svobody, může soud určit druh a typ věznice, jakož i režim, v jehož rámci má být trest vykonán²³¹. Neučiní-li tak, rozhodují o tom penitenciární orgány. Výkon trestu odnětí svobody podrobně upravuje zákon KKW v článku 67 a násl.

²²⁹ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 536-541. ISBN: 978-83-240-3045-3.

²³⁰ Ibidem.

²³¹ Článek 62 Kodeksu karného

Druhy věznic se dělí na:

1) věznice pro mladistvé 2) věznice pro ty, kteří jsou ve výkonu trestu poprvé 3) věznice pro recidivisty 4) věznice pro vojáky vykonávající trest vojenské vazby.

Výše uvedené druhy věznic mohou být organizovány jako:

1) uzamčené věznice 2) polootevřené věznice 3) otevřené věznice. Tyto typy věznic se od sebe odlišují zejména stupněm zabezpečení a izolace odsouzených a z tohoto vyplývajícími povinnostmi a oprávněními, pokud se jedná o pohyb v rámci věznice a mimo ni.

Trest odnětí svobody je dále podle článku 81 KKW možné vykonávat v režimu:

1) programového působení 2) terapeutickém 3) obyčejném. Kromě těchto tří režimů navíc existuje specifický režim výkonu trestu odnětí svobody, a to režim elektronického dozoru.²³²

V režimu programového působení vykonávají trest mladiství a dospělí, kteří přijali návrh programového působení, souhlasí s jeho vypracováním a výkonem.

V terapeutickém režimu vykonávají trest např. pachatelé s nepsychotickými poruchami osobnosti nebo pachatelé, kteří spáchali trestný čin ve stavu zmenšené přičetnosti nebo v souvislosti s jejich sexuální deviací, pachatelé s fyzickým handicapem a jiní pachatelé, kteří potřebují odbornou, zejména psychologickou nebo rehabilitační pomoc.²³³

V obyčejném režimu vykonávají trest odsouzení, kteří nesouhlasí s návrhem programového působení nebo později nedodržují jeho podmínky.

4.2.6 Systém elektronického dozoru

Zvláštní způsob výkonu trestu odnětí svobody v Polsku představuje výkon trestu v systému elektronického dozoru. Ač v polském právním řádu neexistuje trest domácího vězení, je možné tento institut považovat za jeho určitou alternativu. Výkon trestu odnětí svobody v rámci elektronického dozoru je upraven v zákoně KKW.

Za splnění podmínek článku 43la KKW může soud povolit odsouzenému výkon trestu odnětí svobody v systému elektronického dozoru, avšak pouze v případě, že takový způsob výkonu trestu navrhne některý z účastníků řízení (odsouzený, jeho obhájce, státní zástupce, probační úředník, ředitel věznice).²³⁴

²³² K druhům, typům a režimům výkonu trestu odnětí svobody viz čl. 69 a násl. KKW

²³³ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 530. ISBN: 978-83-8107-687-6. ve spojení s článkem 96 KKW

²³⁴ POSTULSKI, K. *Zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego* *Prokuratura i prawo* [online]. Warszawa: Prokuratura Krajowa, 2017, č. 1, s. 2 [cit. 4.2.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>

Pro povolení tohoto způsobu výkonu trestu musí být splněny následující podmínky předpokládané v článku 431a KKW. Zaprvé, trest odnětí svobody uložený pachateli nepřesahuje 1 rok a 6 měsíců a současně nejde o recidivu podle článku 64 § 2 Kodeksu karného, zadruhé, takový způsob výkonu trestu bude dostačující pro splnění účelu trestu, zatřetí, pachatel má určené místo trvalého pobytu, začtvrté, plnoleté osoby s pachatelem sdílející domácnost k tomu daly souhlas, zapáté, nebrání tomu technické podmínky.

Úprava týkající se výkonu trestu odnětí v systému elektronického dozoru byla do polského právního řádu zakotvena nejprve zákonem ze dne 7. září 2007 o výkonu trestu odnětí svobody mimo věznici v rámci systému elektronického dozoru²³⁵. Poté byla možnost výkonu trestu odnětí svobody v rámci elektronického dozoru zrušena a od 1.7.2015 do 15.4.2016 bylo podobné řešení upraveno jako jedná z variant trestu omezení svobody. Ke dni 15.4.2016 došlo k návratu k elektronickému dozoru jakožto způsobu výkonu trestu odnětí svobody a k jeho předchozí úpravě, která však byla nově vložena do zákona KKW.²³⁶

4.2.7 Probační prostředky

Kodeks karný upravuje institut podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody²³⁷ a podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody²³⁸ v rámci tzv. probačních prostředků²³⁹. K těmto prostředkům patří kromě těchto dvou výše uvedených rovněž podmíněné zastavení trestního stíhání. Podmíněné zastavení trestního stíhání je přípustné u všech trestných činů, u nichž nehrozí přísnější trest než trest odnětí svobody do 5 let. Podmíněné odsouzení lze uplatnit u všech osob odsouzených k trestu odnětí svobody nepřesahujícímu 1 rok. Podmíněné propuštění má ve srovnání s výše uvedenými probačními prostředky mnohem užší uplatnění, jelikož se týká pouze osob odsouzených k nepodmíněnému trestu svobody, kterých je oproti výše uvedeným mnohem méně.²⁴⁰

4.2.8 Polský institut podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody

Wróbel a Zoll definují povahu podmíněného odsouzení jako „*zdržení se výkonu trestu uloženého rozsudkem po zkušební dobu, v níž je ověřována pozitivní kriminologická prognóza*“

²³⁵ V textu uveden překlad: Ustawa z dnia 7 września 2007 o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. 2007 nr 191 poz. 1366)

²³⁶ POSTULSKI, K. Zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego *Prokuratura i prawo* [online]. Warszawa: Prokuratura Krajowa, 2017, č. 1, s. 2 [cit. 4.2.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>

²³⁷ „podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody“ dále také zkráceně jako „podmíněné odsouzení“

²³⁸ „podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody“ dále také zkráceně jako „podmíněné propuštění“

²³⁹ Překlad institutu „środki probacyjne“

²⁴⁰ SKUPIŃSKI, J. a MIERZWIŃSKA-LORENCKA, J. Art. 77. Warunkowe zwolnienie. In: STEFAŃSKI, R., *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020, s. 2 [cit. 16.8.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

*pachatele*²⁴¹. Ještě začátkem roku 2015 bylo v Polsku možné podmíněně odložit také trest omezení svobody a trest grzywny, tato možnost však byla zrušena a nyní se podmíněné odložení trestu vztahuje pouze na trest odnětí svobody nepřesahující 1 rok.²⁴² Zároveň k datu 1.7.2015 byla zkrácena délka trestu odnětí svobody, jenž je možné podmíněně odložit, a to ze 2 let na 1 rok.

V Polsku byla taktéž jako v Česku řešena otázka, zda je podmíněné odsouzení samostatným druhem trestu, nebo se jedná o stejný druh trestu jako nepodmíněný trest odnětí svobody. Na rozdíl od českého úhlu pohledu v polské doktríně převládá většinový názor, že jde o stejný druh trestu jako nepodmíněný trest odnětí svobody.²⁴³

Polské soudy mohou podmíněně odložit trest odnětí svobody, jenž nepřekračuje 1 rok, a to za podmínky, že pachatel nebyl v době spáchání trestného činu odsouzen k trestu odnětí svobody a bude to stačit k dosažení účelu trestu, zvláště k zabránění jeho návratu k trestné činnosti.²⁴⁴

Při rozhodování o podmíněném odložení trestu odnětí svobody soud zohledňuje především chování a přístup pachatele, jeho osobní podmínky a vlastnosti, jeho životní styl a chování po spáchání trestného činu. Zákon omezuje možnost podmíněného odsouzení na zvlášť odůvodněné případy u pachatelů přečinů chuligánské povahy a u některých pachatelů trestných činů spočívajících v řízení pod vlivem návykové látky. Soud spolu s podmíněným odsouzením stanoví zkušební dobu, a to zásadně na 1 až 3 roky. Výjimku zakotvuje zákon pro mladistvého a pachatele, jenž spáchal trestný čin zahrnující násilí vůči osobě žijící ve stejné domácnosti, u těch může zkušební doba trvat 2 až 5 let.²⁴⁵

Spolu s podmíněným odsouzením jsou pachateli ukládány povinnosti, a to obligatorně, s výjimkou případů, kdy soud současně ukládá trestní prostředek, potom je uložení povinností fakultativní. Kodeks karný stanoví demonstrativní výčet těchto povinností v článku 72. Tyto povinnosti může soud během zkušební doby změnit, zejména zúžit nebo rozšířit jejich rozsah nebo některé z nich zrušit nebo přidat nové.²⁴⁶ Mezi příklady těchto povinností uvedených

²⁴¹ Vlastní překlad

²⁴² WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 483. ISBN: 978-83-240-3045-3.

²⁴³ BUDYN – KUKLIK, M. Art. 69. Podstawy stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary. In: MOZGAWA, M. *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany* [online]. LEX, 2021. [cit. 16.8.2021]. Dostupné z: www.lex.pl

²⁴⁴ Článek 69 Kodeksu karného

²⁴⁵ Články 69–70 Kodeksu karného

²⁴⁶ BUDYN – KUKLIK, M. Art. 72. Obowiązki okresu próby. In: MOZGAWA, M. *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany* [online]. LEX, 2021. [cit. 16.8.2021]. Dostupné z: www.lex.pl

v článku 72 patří povinnost omluvit se poškozenému, zúčastnit se léčby závislosti nebo jiného druhu terapie, zdržet se kontaktu s poškozeným, zdržet se nadužívání alkoholu aj.

V souladu s ustanovením článku 73 může také soud nad podmíněně odsouzeným stanovit dozor probačního úředníka, jiné důvěryhodné osoby nebo spolku, organizace či instituce, k jejíž činnosti patří výchova, předcházení demoralizace nebo pomoc odsouzeným. Ve vztahu k některým pachatelům je stanovení tohoto dozoru povinné, např. vůči mladistvým pachatelům úmyslného trestného činu nebo vůči pachatelům trestného činu souvisejícího s jejich sexuální deviací.

Spolu s podmíněným odsouzením je možné pachateli uložit také grzywnu, Wróbel a Zoll tuto možnost zdůvodňují potřebami generální prevence, jelikož povaha podmíněného odsouzení může někdy působit na jiné členy společnosti jako by pachatel *de facto* nebyl potrestán.²⁴⁷

Soud obligatorně nařídí výkon trestu, když pachatel ve zkušební době spáchal úmyslný trestný čin, trestný čin podobný tomu, za nějž byl odsouzen nebo trestný čin, za který mu byl pravomocně uložen nepodmíněný trest odnětí svobody a dále, když pachatel znova užil násilí vůči osobě blízké žijící ve stejné domácnosti (bylo-li podmíněné odsouzení trestem za trestný čin s tímto chováním spojený) a také v případě, že pachatel zjevně porušuje právní řád nebo nedodrжуje jiné podmínky zkušební doby a byl na to dříve písemně upozorněn probačním úředníkem. Nebyl-li na to upozorněn probačním úředníkem, může soud v takovém případě nařídít výkon trestu odnětí svobody fakultativně.²⁴⁸

Za určitých okolností může soud při nařizování výkonu trestu zkrátit jeho délku, nikoliv však o více než polovinu. Kodeks karný také předpokládá možnost namísto nařízení výkonu trestu přeměnit trest odnětí svobody na trest omezení svobody v formě výkonu bezúplatné práce na obecně prospěšné účely s dohledem (podle přepočtu, kdy 1 den odnětí svobody = 2 dny omezení svobody) nebo na trest grzywny (podle přepočtu, kdy 1 den odnětí svobody = 2 denní sazby grzywny), přičemž trest omezení svobody nesmí přesáhnout 2 roky a grzywna 810 denních sazeb.²⁴⁹

K zahlázení podmíněného odsouzení dochází z moci úřední po uplynutí 6 měsíců od ukončení zkušební doby.²⁵⁰

²⁴⁷ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 483. ISBN: 978-83-240-3045-3.

²⁴⁸ BUDYN – KUKLIK, M. Art. 75. Zarządzenie wykonania kary. In: MOZGAWA, M. *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany* [online]. LEX, 2021. [cit. 16.8.2021]. Dostupné z: www.lex.pl

²⁴⁹ Články 75 a 75a Kodeksu karného

²⁵⁰ Článek 76 Kodeksu karného

4.2.9 Polský institut podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Institut podmíněného propuštění²⁵¹ lze uplatnit pouze ve vztahu k pachatelům odsouzeným k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Současně ho nelze použít u náhradního trestu odnětí svobody, na nějž byl pachateli přeměněn trest omezení svobody nebo trest grzywny. Naopak v případě, že byl pachatel podmíněně odsouzen a později mu byl nařízen výkon trestu odnětí svobody, může být z výkonu takového trestu podmíněně propuštěn.²⁵²

Podmíněné propuštění se zpravidla týká odlišných pachatelů než ostatní dva probační prostředky, jež bývají uplatňovány ve vztahu k pachatelům méně společensky škodlivých neúmyslných trestných činů, kteří ještě nikdy nebyli trestáni, a proto vůči nim není nutné použít silně represivní prostředky. Oproti tomu u podmíněně propuštěných pachatelů již došlo k uložení nej přísnější sankce, a sice nepodmíněného trestu odnětí svobody.²⁵³

Tento institut je také specifický v tom, že pouze částečně spadá pod trestní právo hmotné a z velké části je institutem trestního práva vykonávacího, proto ustanovení týkající se např. důvodů pro nařízení výkonu trestu nebo povinností a dozoru v průběhu podmíněného propuštění jsou obsaženy v KKW.²⁵⁴

Obecně lze pachatele podmíněně propustit po vykonání 1/2 trestu. Z tohoto pravidla Kodeks karný stanoví výjimku pro recidivisty, a to v závislosti na druhu recidivy buď na 2/3 trestu (recidiva podle čl. 64 § 1) nebo 3/4 trestu (recidiva podle čl. 64 § 2). Pachatele odsouzeného na 25 let odnětí svobody lze potom podmíněně propustit až po vykonání 15 let trestu a odsouzeného na doživotí po vykonání 25 let odnětí svobody.

V Polsku může navíc soud ve zvlášť odůvodněných případech spolu s uložením nepodmíněného trestu odnětí svobody vymezit přísnější podmínky pro podmíněné propuštění, než jakými jsou ty uvedené výše.²⁵⁵ Nesmí však určit takové podmínky, které by možnost podmíněného propuštění *de facto* zcela vyloučily. V případě, že pachatel vykonává více trestů odnětí svobody po sobě, uplatní se výše uvedena minima ve vztahu k součtu těchto trestů a zároveň vztahuje-li se alespoň na jeden z těchto trestů vyšší minimum, použije se ho pro celý součet. Vždy je však možné pachatele propustit po vykonání 15 let trestu (s výjimkou trestu doživotí).²⁵⁶

²⁵¹ Článek 77 a násl. Kodeksu karného

²⁵² SKUPIŃSKI, J. a MIERZWIŃSKA-LORENCKA, J. Art. 77. Warunkowe zwolnienie. In: STEFAŃSKI, R., *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020, s. 2 – 3 [cit. 16.8.2021]. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

²⁵³ Ibidem.

²⁵⁴ Ibidem.

²⁵⁵ Článek 77 § 2 Kodeksu karného

²⁵⁶ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 493. ISBN: 978-83-240-3045-3.

Dalším předpokladem pro podmíněně propuštění je tzv. kladná kriminologická prognóza, tedy odůvodněné přesvědčení, že podmíněně propuštěný bude dodržovat právní řád a opětovně nespáchá trestný čin, k němuž lze dospět vzhledem k okolnostem spáchání trestného činu, pachatelově chování po jeho spáchání a během výkonu trestu, jakož i pachatelovým osobním podmínkám a vlastnostem.²⁵⁷

V případě podmíněného propuštění zbývající část trestu odnětí svobody představuje zkušební dobu. Tato zkušební doba však obecně nesmí být kratší než 2 roky a delší než 5 let a v případě trestu odnětí svobody na 25 let a doživotí zkušební doba trvá 10 let.²⁵⁸ Zákon KKW dále upravuje povinnosti pachatele během zkušební doby, přičemž v článku 159 zakotvuje možnost soudu stejně jako u podmíněného odsouzení pachateli na zkušební dobu stanovit dozor probačního úředníka, jiné důvěryhodné osoby, spolku, organizace nebo instituce, k jejíž činnosti patří výchova, předcházení demoralizace nebo pomoc odsouzeným, a také mu uložit povinnosti uvedené v čl. 72 § 1 Kodeksu karného, u podmíněného propuštění je však uložení těchto povinností fakultativní. Taktéž jako u podmíněného odsouzení je vůči některým pachatelům obligatorní stanovení dozoru.

Zkušební doba může uplynout kladně nebo záporně. Uplyne-li zkušební doba kladně, má se za to, že trest byl vykonán v okamžiku podmíněného propuštění. Soud odvolá podmíněně propuštění a nařídí výkon trestu zejména, spáchá-li odsouzený během zkušební doby úmyslný trestný čin, pro který si odpykával nepodmíněný trest odnětí svobody nebo užije-li znova násilí vůči osobě blízké (jednalo-li se o trest za trestný čin s tímto chováním spojený), a dále jej může odvolat, pakliže došlo k porušení dalších podmínek zkušební doby. V tomto případě půjde o tzv. negativní uplynutí zkušební doby.^{259 260}

4.2.10 Vývoj v ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody ve světle indexu polské vězeňské populace

Podobně jak je tomu v případě České republiky, v Polsku je taktéž kritizováno příliš časté ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody a vysoký index vězeňské populace.²⁶¹

Ač podle oficiálních údajů polské věznic v současnosti nejsou přeplněny a jejich obsazenost se udržuje na hladině 90 %, je toho dosaženo na úkor obytné plochy vězňů, která

²⁵⁷ Ibidem.

²⁵⁸ Článek 80 Kodeksu karného

²⁵⁹ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 495. ISBN: 978-83-240-3045-3.

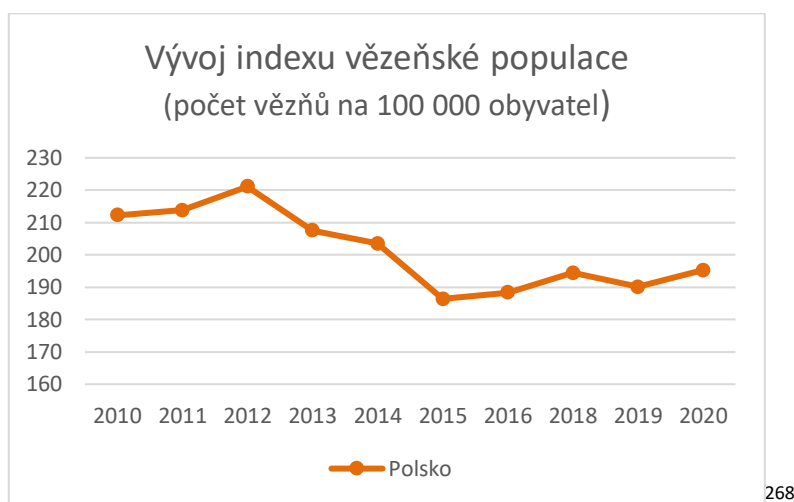
²⁶⁰ K odvolání podmíněného propuštění podrobně článek 160 KKW

²⁶¹ Např. WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 436. ISBN: 978-83-240-3045-3. nebo WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 530. ISBN: 978-83-8107-687-6.

v Polsku může činit pouze 3 m² na osobu²⁶², což je nejméně ze všech států Evropské unie²⁶³. Ve zvláštních případech je tuto plochu možné omezit dokonce až na 2 m².²⁶⁴ Vzhledem k výše uvedenému Wróbel a Zoll dospívají k závěru, že u takto malé obytné plochy překračující mezinárodní limity nelze očekávat, že bude mít pobyt ve věznici na pachatele jakýkoliv pozitivní vliv a napomůže jeho resocializaci, ba naopak spíše může způsobit jeho rychlou demoralizaci mj. z důvodu vysoké koncentrace vězňů.²⁶⁵

Co se týče indexu vězeňské populace v Polsku, je tento index jedním z nejvyšších v rámci Evropské unie. Například pro rok 2020 činil 195 osob na 100 000 obyvatel, přičemž průměr Evropské unie je 110. Vyšší než v Polsku byl tento index pouze ve 4 státech, mezi něž patří Česko, Litva, Estonsko a Lotyšsko.²⁶⁶

Podle žebříčků OECD přitom vyšší index vězeňské populace není úměrný větší bezpečnosti v daném státě. Co se týče bezpečnosti jsou v těchto žebříčcích na nejlepších pozicích státy s velmi nízkým indexem vězeňské populace, a sice Norsko, Island, Slovinsko, Švýcarsko a Finsko. Naopak státy s velmi vysokou vězeňskou populací – Chile a Turecko se nacházejí na opačné straně žebříčků.²⁶⁷

²⁶² WÓJCIK, P. Polska jest największym więzieniem Europy. *Krytyka Polityczna [online]*. 2020 [cit. 18.8.2021]. Dostupné z: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/osadzona-polska-wiezienia-wojcik/>

²⁶³ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 534. ISBN: 978-83-8107-687-6.

²⁶⁴ WÓJCIK, P. Polska jest największym więzieniem Europy. *Krytyka Polityczna [online]*. 2020 [cit. 18.8.2021]. Dostupné z: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/osadzona-polska-wiezienia-wojcik/>

²⁶⁵ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014, s. 436. ISBN: 978-83-240-3045-3.

²⁶⁶ WÓJCIK, P. Polska jest największym więzieniem Europy. *Krytyka Polityczna [online]*. 2020 [cit. 18.8.2021]. Dostupné z: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/osadzona-polska-wiezienia-wojcik/>

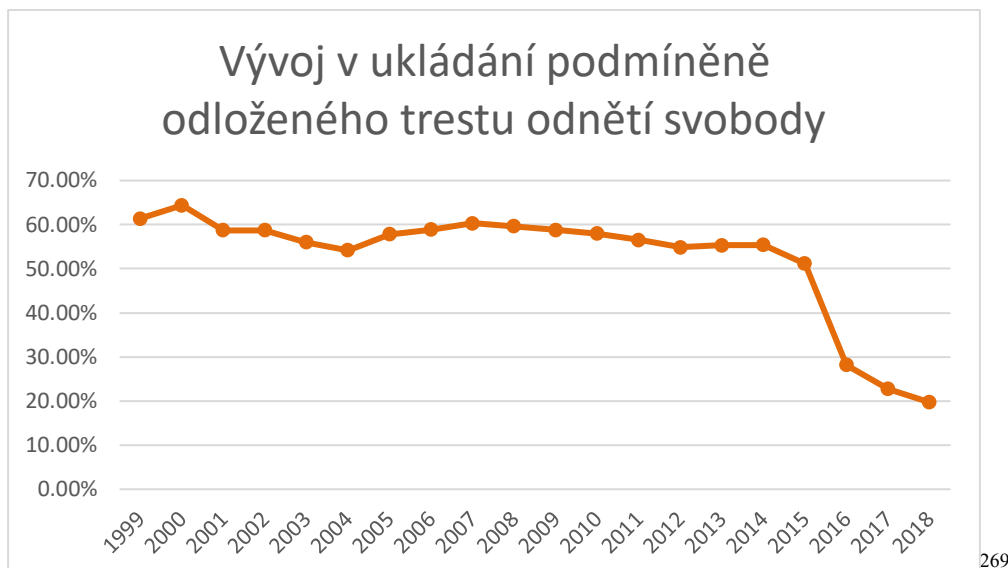
²⁶⁷ Ibidem.

²⁶⁸ Vlastní zpracování grafu na základě dat obsažených v dokumentu Rady Evropy: *Annual Penal Statistics on Prison Populations for 2020*, dostupném z: https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210330_FinalReport_SPACE_I_2020.pdf;

Ve vývoji v ukládání podmíněného trestu odnětí svobody pozorujeme v posledních letech výrazný pokles, kdy od roku 2015, v němž podíl podmíněného odsouzení na všech pravomocně odsouzených činil 51,2 %, tento podíl klesl na 28,2 % v roce 2016 a poté dále klesal až na 19,7 % v roce 2018. Tento pokles v podmíněném odsouzení lze dle mého názoru přisuzovat změně v jeho úpravě ke dni 1.7.2015, kdy před tímto datem bylo možné podmíněně odložit trest odnětí svobody o délce do 2 let, nyní se taková možnost vztahuje pouze k trestům odnětí svobody do 1 roku. Spolu s poklesem v uplatňování institutu podmíněného odsouzení pozorujeme růst podílu ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, neboť tento podíl na všech pravomocně odsouzených v daném roce vzrostl od roku 2015, kdy činil 13,1 %, na 18,00 % v roce 2018, čemuž v číslech odpovídá 33 952 uložených trestů v roce 2015 a 49 512 v roce 2018. Z druhé strany podíly podmíněného odsouzení by v číslech činily 133 076 v roce 2015 a 54 302 v roce 2018. Je tedy viditelné, že nepodmíněné tresty odnětí svobody začaly být ukládány namísto podmíněného trestu odnětí svobody jen částečně a podmíněné odsouzení začalo být z velké části nahrazováno alternativními tresty, z nichž jak u trestu omezení svobody, tak u grzywny od roku 2015, pozorujeme výrazný nárůst v jejich ukládání.

Rada Evropy data od roku 2010 do roku 2016 uvádí vždy ke dni 1.9. daného roku, a od roku 2018 do roku 2020 vždy ke dni 31.1. daného roku. Pro rok 2017 Rada Evropy data nezpřístupnila.

269

	Odsouzené osoby celkem	Nepodmíněný trest odnětí svobody		Podmíněně odsouzení k trestu odnětí svobody	
1999	207 607	26 096	12,6 %	127 437	61,4 %
2000	222 815	30 687	13,8 %	143 497	64,4 %
2001	315 013	36 943	11,7 %	184 819	58,7 %
2002	365 326	35 790	9,7 %	214 485	58,7 %
2003	415 933	36 588	8,7 %	233 055	56,0 %
2004	513 410	48 993	9,5 %	278 338	54,2 %
2005	504 281	42 969	8,5 %	291 409	57,8 %
2006	462 937	42 421	9,2 %	272 653	58,9 %
2007	426 377	37 685	8,8 %	257 141	60,3 %
2008	420 729	38 495	9,1 %	250 774	59,6 %
2009	415 272	37 913	9,1 %	243 974	58,8 %
2010	432 891	39 582	9,1 %	251 087	58,0 %
2011	423 464	40 947	9,7 %	239 076	56,5 %
2012	408 107	41 691	10,2 %	224 185	54,9 %
2013	353 208	39 684	11,2 %	195 348	55,3 %
2014	295 353	35 633	12,1 %	163 534	55,4 %
2015	260 034	33 952	13,1 %	133 076	51,2 %
2016	289 512	43 695	15,1 %	81 673	28,2 %
2017	241 436	44 527	18,4 %	54 819	22,7 %
2018	275 768	49 512	18,0 %	54 302	19,7 %

Výše uvedená tabulka a grafy vyjadřují poměr pravomocně uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody (první graf) a podmíněně odložených trestů odnětí svobody (druhý graf) ke všem odsouzeným osobám v jednotlivých letech.

²⁶⁹ Vlastní zpracování grafů a tabulky na základě dat z publikace: Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Strategii i Funduszy Europejskich. *Pravomocne skazania osób dorosłych w latach 1946-2018*. Warszawa 2020. Edice III. s. 134. Dostupné z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/> Komentář k chybějícím datům za rok 2019 a 2020 viz poznámka pod čarou č. 114.

4.3 Komparace české a polské právní úpravy

4.3.1 Systém trestu odnětí svobody

První základní rozdíl mezi oběma úpravami spočívá v systému trestu odnětí svobody. Trestní zákoník nepodmíněný trest odnětí svobody, podmíněné odsouzení, podmíněné odsouzení s dohledem a výjimečný trest považuje za typy trestu odnětí svobody²⁷⁰. Kodeks karný oproti tomu uvádí trest odnětí svobody, odnětí svobody na 25 let a odnětí svobody na doživotí jako samostatné druhy trestů.²⁷¹ Podmíněné odsouzení je potom podle Kodeksu karného pouze určitou modalitou trestu odnětí svobody, v rámci níž může a nemusí být nad pachatelem stanoven dozor (u některých pachatelů je stanoven obligatorně). Výše uvedené stvrzuje polská doktrína, v níž převládá většinový názor, že podmíněné odsouzení je druhově stejným trestem jako nepodmíněný trest odnětí svobody. Naopak v Česku doktrína většinově považuje podmíněné odsouzení a podmíněné odsouzení s dohledem za samostatné druhy trestu.

4.3.2 Výměra trestu odnětí svobody

Maximální hranice pro výměru trestu odnětí svobody je podle Kodeksu karného nižší než podle trestního zákoníku, neboť činí 15 let, zatímco podle české právní úpravy je to 20 let.

Obě právní úpravy přitom umožňují tuto hranici v mimořádných případech překročit. Hranici 20 let je v Česku možné překročit v případě mimořádného zvýšení trestu odnětí svobody²⁷², v případě trestu ukládaného pachateli trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny²⁷³ nebo v případě výjimečného trestu, přičemž ani za těchto okolností nesmí trest odnětí svobody přesáhnout 30 let (s výjimkou doživotí). Hranici 15 let lze v Polsku překročit v případě mimořádného zpřísnění trestu, mimořádného zmírnění trestu u trestného činu, za který hrozí trest o délce nejméně 25 let odnětí svobody, a v případě ukládání kumulativního trestu²⁷⁴ (tedy trestu ukládaného za sbíhající se trestné činy), přičemž ani za těchto okolností nesmí trest odnětí svobody přesáhnout 20 let.

Zatímco Kodeks karný určuje dolní hranici trestní sazby pro případy, kdy není uvedena u daného trestného činu a tato hranice činí 1 měsíc, trestní zákoník obecně dolní hranici nevynezuje, teoreticky tak nejnižší vyměřený trest může činit 1 den.

²⁷⁰ Viz § 52 odst. 2 a 3 trestního zákoníku

²⁷¹ Článek 32 Kodeksu karného

²⁷² § 59 trestního zákoníku

²⁷³ § 108 trestního zákoníku

²⁷⁴ Volný překlad institutu „kara łączna“, viz k tomuto institutu bod 4.2.3.

4.3.3 Mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody v České republice vs. mimořádné zpřísnění trestu v Polsku

Hlavní odlišnost mezi těmito dvěma instituty představuje, že mimořádné zpřísnění trestu v Polsku může být uplatněno nejen ve vztahu k trestu odnětí svobody, ale také ve vztahu k jiným trestům, a sice trestu grzywny a trestu omezení svobody.

Takové zpřísnění dále v obou státech probíhá jinými způsoby. Zatímco v Česku je prováděno pouze takovým způsobem, že se zvýší horní hranice trestní sazby o třetinu a trest je uložen v horní polovině takto zvýšené trestní sazby, v Polsku může mimořádné zpřísnění spočívat ve zvýšení dolní nebo horní hranice trestní sazby nebo obou hranic současně, nebo v omezení možnosti soudu zvolit trest, je-li u daného trestného činu uvedeno více druhů trestů.

Trestní zákoník mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody předpokládá pouze pro pachatele zvláště závažného zločinu, kteří již dříve byli za takový zločin potrestáni, a to fakultativně. Kodeks karný umožňuje uplatnění mimořádného zpřísnění ve více případech, mezi něž patří recidiva podle článku 64, přečin chuligánské povahy podle článku 57a, skutečnost, že si pachatel z páchaní trestné činnosti učinil trvalý zdroj příjmu, nebo spáchal trestný čin v rámci organizované skupiny, jejímž účelem je páchaní trestné činnosti, nebo spáchal teroristický trestný čin podle článku 65, a další.

Trestní zákoník dále v § 108 ve vztahu k pachateli, který spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny, upravuje jakožto samostatný institut v zásadě obsahově stejné mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody. Rozdílem je, že za splnění podmínek tohoto ustanovení je takové zvýšení obligatorní. V Polsku určitou alternativu k tomuto institutu představuje možnost mimořádně zpřísnit trest v případě, že pachatel spáchal trestný čin v rámci organizované skupiny, jejímž účelem je páchaní trestné činnosti podle článku 65 Kodeksu karného.

Dalším příkladem překročení hranice 20 let je v trestním zákoníku výjimečný trest. Jelikož jsou v Kodeksu karném trest odnětí svobody na 25 let a odnětí svobody na doživotí upraveny jakožto samostatné druhy trestu, Kodeks karný je nepovažuje za výjimku vybočující z limitu 15 let pro trest odnětí svobody.

V Polsku limit 15 let může být rovněž přesažen, když je ukládán tzv. kumulativní trest za sbíhající se trestné činy, oproti tomu u českého úhrnného, souhrnného nebo společného trestu trestní zákoník neumožňuje překročení obecného limitu 20 let.

Zvláštní výjimkou z limitu 15 let předpokládanou Kodeksem karným je potom mimořádné zmírnění trestu u trestného činu, za který hrozí trest o délce nejméně 25 let odnětí svobody.

4.3.4 Mimořádné snížení trestu odnětí svobody v České republice vs. mimořádné zmírnění trestu v Polsku

Stejně jak je tomu u mimořádného zvýšení/zpřísnění trestu, i tyto dva instituty se odlišují tím, že v Polsku se mimořádné zmírnění trestu vztahuje i na jiné tresty než trest odnětí svobody. Může přitom spočívat v uložení trestu pod dolní hranicí trestní sazby daného trestného činu nebo v uložení mírnějšího druhu trestu a případně v upuštění od potrestání. V Česku mimořádné snížení trestu odnětí svobody záleží pouze v jeho uložení pod dolní hranicí trestní sazby konkrétního trestného činu.

Obě právní úpravy obsahují jak obecný důvod pro mimořádné zmírnění, tak zvláštní důvody. Trestní zákoník tyto důvody uvádí v § 58 v rámci komplexní úpravy institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody (s výjimkou pachatele se zmenšenou přičetností, jemuž se zároveň ukládá ochranné léčení). Kodeks karný v rámci institutu mimořádného zmírnění trestu v článku 60 upravuje vedle obecného důvodu pouze některé ze zvláštních důvodů a ostatní z nich jsou rozptýleny v rámci obecné a zvláštní části Kodeksu karného. Některé ze zvláštních důvodů se v obou úpravách obsahově překrývají, takovým důvodem je např. skutečnost, že je pachatel spolupracujícím obviněným, že k trestnému činu došlo překročením mezí nutné obrany nebo krajní nouze, nebo že byl trestný čin spáchán ve formě pomoci k trestnému činu.

Trestní zákoník pro obecný důvod jakož i pro některé ze zvláštních důvodů mimořádného snížení trestu odnětí svobody stanoví limity pro minimální délku sníženého trestu odnětí svobody, které závisí na výši dolní hranice trestní sazby spáchaného trestného činu. U ostatních zvláštních důvodů pak délku mimořádně sníženého trestu neomezuje. Kodeks karný oproti tomu stanoví limity neboli pravidla, jež se vztahují na všechny případy mimořádného zmírnění trestu. Tato pravidla jsou více diversifikována, neboť v některých případech určují minimální délku trestu odnětí svobody a v některých případech ukládají, aby byl trest odnětí svobody nahrazen grzywnou nebo trestem omezení svobody. Za situace, kdy Kodeks karný pro určité zakázané jednání předpokládá více alternativních trestů, může mimořádné zmírnění trestu spočívat dokonce v upuštění od potrestání (za současného uplatnění jiného prostředku).

4.3.5 Podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody

V obou právních úpravách může dojít k podmíněnému odložení výkonu trestu, a to v současnosti pouze ve vztahu k trestu odnětí svobody.

Obě úpravy odlišně stanoví délku trestu odnětí svobody, který lze odložit jakož i délku zkušební doby. Zatímco v Česku je možné podmíněně odložit trest odnětí svobody nepřesahující

3 léta, a to na zkušební dobu o délce 1 až 5 let, v Polsku odložený trest odnětí svobody nesmí být delší než 1 rok a lze ho zásadně odložit na 1 až 3 roky.

Oba trestní zákoníky obsahují možnost pachateli ve zkušební době uložit omezení a povinnosti, přičemž zakotvují jejich demonstrativní výčet. Trestní zákoník na rozdíl od Kodeksu karného tuto možnost předpokládá jako fakultativní, zatímco podle Kodeksu karného je uložení těchto povinností obligatorní, pokud není spolu s podmíněným odsouzením ukládán trestní prostředek.

Pokud se jedná o nařizování výkonu trestu odnětí svobody v případě, že se podmíněně odsouzený neosvědčil, hlavní odlišnost představuje, že je v Polsku možné zkrátit délku trestu odnětí svobody, který se vykoná, nebo přeměnit tento trest odnětí svobody na trest omezení svobody nebo na trest grzywny. Naopak v Česku se v takovém případě pouze nařídí výkon podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, přičemž soud již nemá možnost zasahovat do jeho délky nebo ho přeměnit na jiný druh trestu.

Liší se rovněž přístup obou úprav k dohledu nad pachatelem během zkušební doby. Trestní zákoník podmíněné odsouzení s dohledem upravuje jako jeden z typů trestu odnětí svobody a v zásadě samostatný institut. Kodeks karný dohled nazývá dozorem a považuje ho za jeden z prvků podmíněného odsouzení, jenž může ale nemusí být během zkušební doby uplatněn. V Polsku navíc kromě probačního úředníka může dozor vykonávat jiná důvěryhodná osoba nebo spolek, organizace či instituce, k jejíž činnosti patří výchova, předcházení demoralizace nebo pomoc odsouzeným, oproti tomu česká právní úprava dohled svěřuje pouze do rukou probačního úředníka.

Zatímco v Česku spolu s právní mocí rozhodnutí o osvědčení pachatele vzniká fikce, podle níž se na něj hledí jako by nebyl odsouzen, v Polsku dochází k zaházení odsouzení z moci úřední po uplynutí 6 měsíců od ukončení zkušební doby.²⁷⁵

4.3.6 Podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

Trestní zákoník i Kodeks karný obecně vyžadují stejný podíl vykonaného trestu pro možnost podmíněného propuštění pachatele, a sice polovinu trestu. Kodeks karný dále stanoví přísnější minima pro případ, že se jedná o recidivu, a to v závislosti na druhu recidivy – 2/3 trestu a 3/4 trestu. U trestu odnětí svobody na 25 let potom může dojít k podmíněnému propuštění po vykonání 15 let a u odsouzeného na doživotí po vykonání 25 let trestu. Trestní zákoník rovněž předpokládá zpřísněné minimum pro podmíněné propuštění činící 2/3 trestu, přičemž vyjmenovává závažné trestné činy, ke kterým se toto minimum vztahuje. Minimum 2/3

²⁷⁵ Článek 76 Kodeksu karného

se taktéž vztahuje na trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let, zatímco u doživotí toto minimum představuje 20 let.

Trestní zákoník navíc umožňuje v některých případech pachatele podmíněně propustit již po vykonání 1/3 trestu, a to v případě, že pachatel nebyl nikdy předtím ve výkonu trestu a nejedná se o trest za některý ze zákonem vyjmenovaných zvláště závažných zločinů. Dále trestní zákoník připouští možnost, aby soud podmíněně propustil pachatele přečinu za jeho vzorné chování, aniž by vykonal část trestu vyžadovanou zákonem. Naopak Kodeks karný nepředpokládá možnost podmíněného propuštění dříve než po vykonání poloviny trestu ani ve vztahu k poprvé trestaným, ani ve vztahu k pachatelům přečinů. Z výše uvedeného vyplývá, že trestní zákoník je, co se týče podmíněného propuštění vstřícnější ve vztahu k dříve netrestaným pachatelům méně závažných trestných činů nežli Kodeks karný.

Kodeks karný navíc oproti trestnímu zákoníku dává soudu pravomoc, aby ve zvláště odůvodněných případech při ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody ještě víc zpřísnil podmínky pro podmíněné propuštění konkrétního odsouzeného.

V Polsku zkušební dobu představuje zbývající část trestu, avšak nesmí být kratší než 2 roky a delší než 5 let, u trestu odnětí svobody na 25 let a doživotí potom trvá 10 let. V Česku zkušební dobu určuje soud, přičemž může činit až 3 roky u odsouzeného za přečin a 1 až 7 let u odsouzeného za zločin.

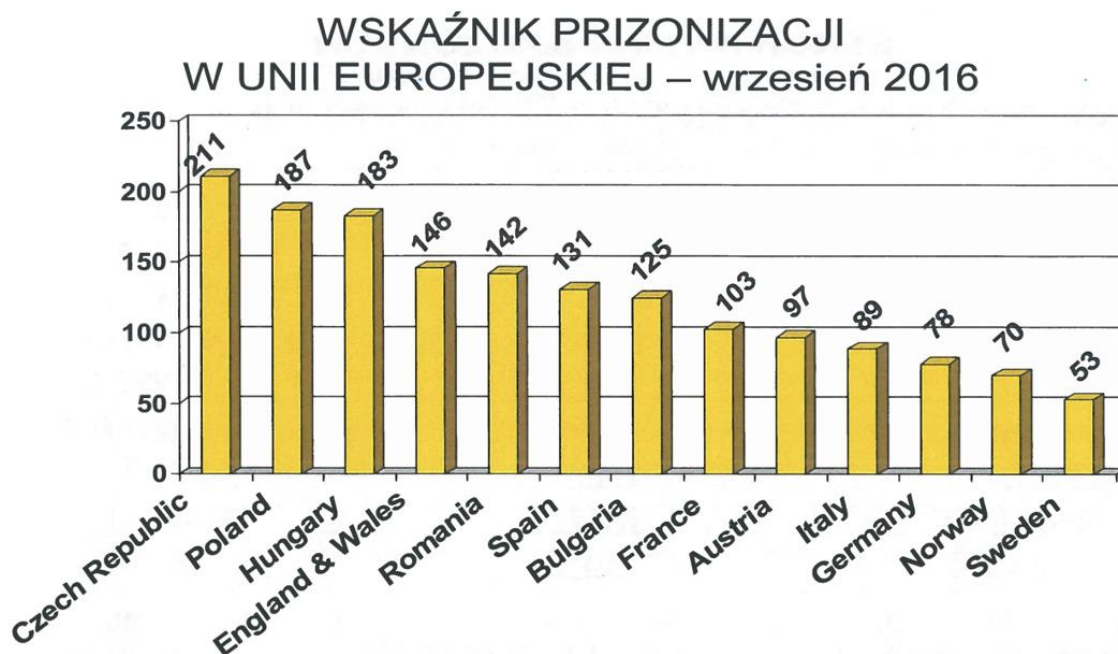
4.3.7 Výkon trestu odnětí svobody

Polské věznice jsou členěny na 4 druhy, 3 typy a vězni navíc vykonávají trest v různých režimech. Oproti tomu v Česku je členění věznic v současnosti jednodušší, jelikož se dělí pouze na věznice s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, přičemž věznice s ostrahou se dále dělí na 3 oddělení s různým stupněm zabezpečení.

V Polsku dále existuje zvláštní způsob výkonu trestu odnětí svobody, a to v rámci systému elektronického dozoru. Česko takovou možnost jakožto formu výkonu trestu odnětí svobody nepředpokládá, obsahově se jí však podobá trest domácího vězení, který je v Česku samostatným druhem trestu.

4.3.8 Srovnání stavu vězeňské populace v obou státech

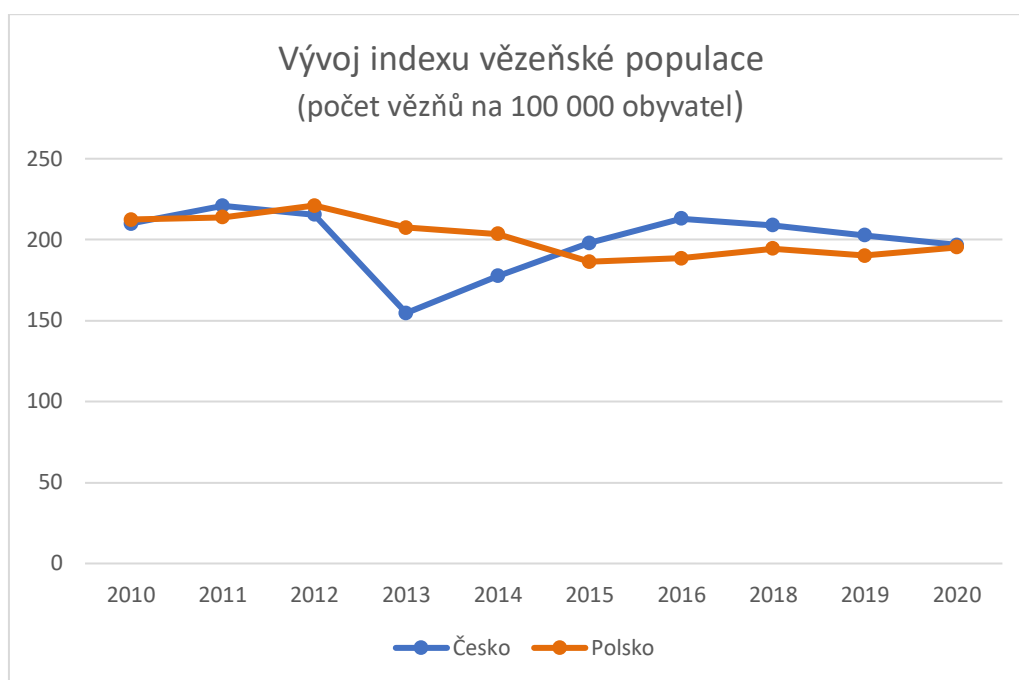
Stav týkající se vězeňské populace v obou státech dobře znázorňuje níže uvedený graf. Obě země jsou lídry v rámci Evropské unie, co se týče počtu vězňů na 100 000 obyvatel.

276

Ač tento graf znázorňuje situaci v roce 2016, z níže uvedeného grafu zobrazujícího trendy ve vývoji indexu vězeňské populace v obou státech je zřejmé, že od roku 2016, co se týče výše vězeňské populace, nedošlo k výrazným změnám. V Polsku index vězeňské populace dokonce nepatrně vzrostl z čísla 188,4 v roce 2016 na 195,3 v roce 2020. V Česku zase pozorujeme mírný pokles z čísla 213 v roce 2016 na 196,8 v roce 2020, nicméně hodnoty tohoto indexu v obou zemích jsou si velmi blízké.

²⁷⁶ Graf znázorňuje výši indexu vězeňské populace v jednotlivých zemích Evropské unie pro rok 2016. Zdroj: MYCKA, K. a Kozłowski, T. *Przestępczość i polityka karna w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej* [online]. Warszawa: 2017. Dostupné z: https://www.arch.ms.gov.pl/Data/Files/public/broszury-i-publicacje/przestepczosc_i_polityka_karna_w_polsce_na_tle_innych_krajow_unii_europejskiej.pdf

277

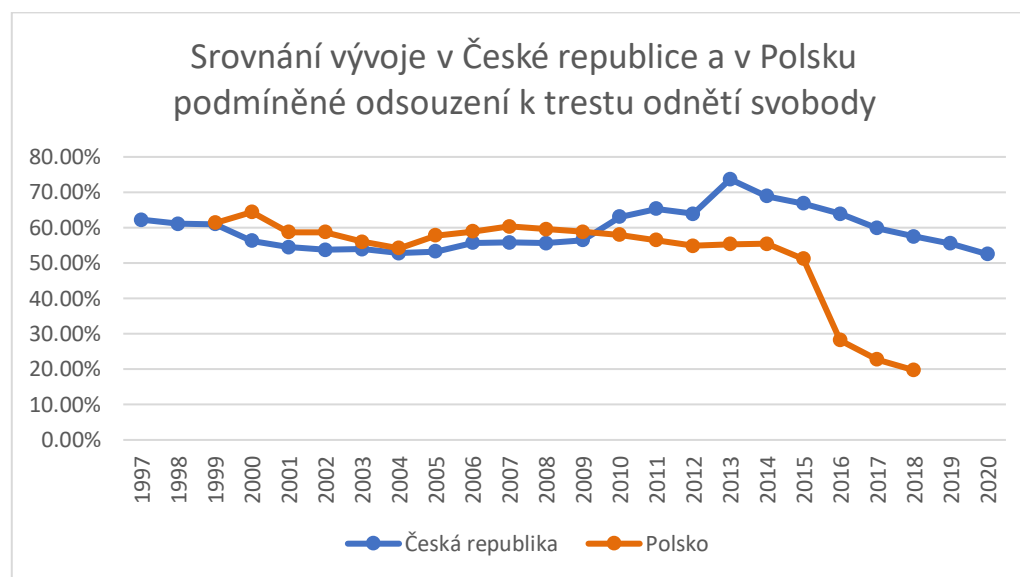
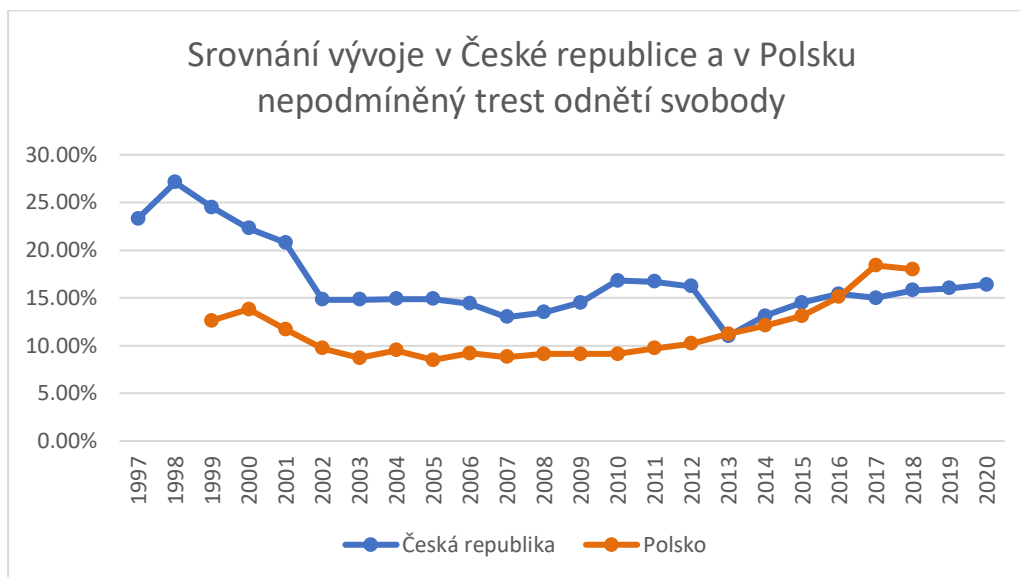
	Česká republika	Polsko
2010	209.9	212,3
2011	220.9	213,8
2012	215.5	221,1
2013	154.7	207,5
2014	177.5	203,5
2015	198.0	186,4
2016	213.0	188,4
2018	208.8	194,4
2019	202.6	190,1
2020	196.8	195,3

²⁷⁷ Vlastní zpracování grafu a tabulky na základě dat obsažených v dokumentu Rady Evropy: *Annual Penal Statistics on Prison Populations for 2020*, dostupném z:

https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210330_FinalReport_SPACE_I_2020.pdf

Rada Evropy data od roku 2010 do roku 2016 uvádí vždy ke dni 1.9. daného roku, a od roku 2018 do roku 2020 vždy ke dni 31.1. daného roku. Pro rok 2017 Rada Evropy data nezpřístupnila.

4.3.9 Grafické znázornění vývoje v ukládání podmíněného a nepodmíněného trestu odnětí svobody v obou státech

278

Výše uvedené grafy vyjadřují srovnání podílů pravomocně uložených nepodmíněných trestů odnětí svobody (první graf) a podmíněně odložených trestů odnětí svobody (druhý graf) na všech odsouzených osobách v jednotlivých letech v obou státech.

²⁷⁸ Vlastní zpracování grafů na základě dat ze *Statistické ročenky kriminality. Rok 2016*. Ministerstvo spravedlnosti ČR; *Statistické ročenky České republiky 2020*. Český statistický úřad; a statistických listů s názvem *Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů*, vyhotovených Ministerstvem spravedlnosti pro jednotlivá léta, dostupných ze stránky <https://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html> a dat z publikace: Ministerstwo Sprawiedliwosci. Departament Straregii i Funduszy Europejskich. *Pravomocne skazania osób doroslych w latach 1946-2018*. Warszawa 2020. Edice III. s. 134. Dostupné z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

Komentář k chybějícím polským datům za rok 2019 a 2020 viz poznámka pod čarou č. 114.

4.4 Inspirace

V souvislosti s polskou úpravou trestu odnětí svobody nacházím několik inspirací.

Zaprvé, je dle mého názoru žádoucí, aby byla v trestním zákoníku vymezena obecná dolní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody. Současný stav, kdy trestní zákoník nestanoví dolní hranici trestní sazby pro případy, kdy tato není uvedena u konkrétního trestného činu, vede k teoretické možnosti uložení trestu odnětí svobody o minimální délce 1 dne. Tresty odnětí svobody ve výměře několika dnů či dokonce několika týdnů dle mého názoru neplní svůj účel. Trest o takové délce postrádá smysl trestu odnětí svobody, jenž musí nějakou dobu trvat, aby byl účinný, a současně představuje vysoké náklady pro stát. Mnohem účinnější a pro stát méně nákladné by bylo namísto trestu odnětí svobody vyměřeného ve dnech či týdnech využít některý z alternativních trestů, kdy např. obecně prospěšné práce a peněžitý trest jsou pro společnost prospěšnější a zároveň mohou mít na pachatele výchovný efekt.

Zadruhé, vnímám inspirativně skutečnost, že v Polsku možnost mimořádného zpřísnění/zmírnění trestu není vázána pouze k trestu odnětí svobody a zákon ji předpokládá také pro trest grzywny a trest omezení svobody. Umožnění mimořádného zpřísnění dalších trestů např. peněžitého trestu, obecně prospěšných prací nebo zákazu činností by dovolilo větší individualizaci trestu, tedy lépe reagovat na konkrétní vlastnosti pachatele a působit na něho tak, aby bylo co nejúčinněji dosaženo jeho nápravy. Rozšíření uplatnění těchto institutů by také mohlo dále podpořit ukládání alternativních trestů a tímto částečně nápomoci poklesu v ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, neboť by takto zpřísněné alternativní tresty mohly být dostatečnou náhradou např. za kratší nepodmíněné tresty odnětí svobody. Mimořádné zmírnění dalších trestů by zase mohlo najít své využití v případech, kdy je zřejmé, že i takto mimořádně zmírněný alternativní trest splní svůj účel.

Zatřetí, myslím, že by v Česku našla uplatnění možnost soudu v případě nařizování podmíněně odloženého trestu odnětí svobody tento trest zkrátit, nebo ho přeměnit na trest omezení svobody či grzywnu (v Česku by se tedy jednalo o obecně prospěšné práce nebo peněžitý trest, případně by šlo uvažovat také o ostatních trestech). Obzvláště za situace, kdy zkušební doba v Česku může trvat až 5 let, se během této doby okolnosti či životní situace pachatele mohou změnit takovým způsobem, že bude účelnější pachateli trest odnětí svobody přeměnit na některý z alternativních trestů. Může se rovněž stát, že pachatel poruší podmínky zkušební doby, porušení však nebude tak závažné, aby mu odpovídalo nařízení výkonu celého podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, účelnější tak bude buď tento trest zkrátit, nebo ho přeměnit na alternativní trest, který nebude až tak citelný jako by bylo vykonání podmíněně odloženého trestu odnětí svobody v původní délce.

Předpokládám, že všechny tři návrhy tím, že v určitém smyslu podporují ukládání alternativních trestů, v důsledku mohou nápomoci uvolňování českých věznic, které dlouhodobě doprovázejí problémy s jejich přeplněností, a spolu s tím také přispět ke snížení indexu vězeňské populace v Česku, jenž je jedním z nejvyšších v Evropě.

5 Výjimečný trest v České republice vs. 25 lat pozbawienia wolności a dożywotnie pozbawienie wolności v Polsku

5.1 Výjimečný trest

Výjimečný trest se podle trestního zákoníku dělí na trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let a na trest odnětí svobody na doživotí²⁷⁹. Trestní zákoník výjimečný trest nepovažuje za samostatný druh trestu, nýbrž za zvláštní typ trestu odnětí svobody²⁸⁰.

Výjimečný trest je jednou z výjimek, kdy trest odnětí svobody může překročit obecnou maximální hranici trestní sazby trestu odnětí svobody ve výši 20 let²⁸¹. Tento trest se dále od klasického trestu odnětí svobody odlišuje tím, že ho lze uložit pouze za podmínek stanovených v ustanovení § 54 trestního zákoníku. Pro jeho uložení tudíž platí jiné, mnohem přísnější podmínky než pro uložení standardního trestu odnětí svobody, coby univerzálního druhu trestu, který je možné uložit za každý trestný čin. U výjimečného trestu platí rovněž přísnější podmínky pro podmíněné propuštění než u klasického trestu odnětí svobody a je zpravidla vykonáván ve věznici se zvýšenou ostrahou (trest doživotí vždy).²⁸²

Výjimečný trest není u žádného trestného činu uveden jako jediná sankce, nýbrž vždy vystupuje spolu s trestem odnětí svobody do 20 let.²⁸³

Institut výjimečného trestu ve dvou alternativách obsahoval již předchůdce současného trestního zákoníku, zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, a trestní zákoník ho převzal pouze s drobnými změnami. Takovou změnou bylo např. u časově omezené varianty výjimečného trestu zvýšení rozsahu pro výměru trestu odnětí svobody, který podle předchozí úpravy činil nad 15 až do 25 let a nyní činí nad 20 až do 30 let. Výjimečný trest v podobě zahrnující trest doživotí a trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let byl do Trestního zákona zakotven s účinností ke dni 30.6.1990, přičemž nahradil dřívější úpravu obsahující trest smrti a alternativu k němu ve formě trestu odnětí svobody nad 15 až do 25 let.²⁸⁴

²⁷⁹ § 54 odst. 1 trestního zákoníku

²⁸⁰ § 52 odst. 3 trestního zákoníku

²⁸¹ PÚRY, F. § 54 Výjimečný trest. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 24.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 731. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

²⁸² DRAŠTÍK, A. § 54 Výjimečný trest. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 24.8.2021]. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: www.aspi.cz.

²⁸³ Ibidem.

²⁸⁴ PÚRY, F. § 54 Výjimečný trest. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 24.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 731. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

5.1.1 Předpoklady pro uložení výjimečného trestu

Výjimečný trest má být ukládán za nejzávažnější trestné činy pachatelům s takovými rysy osobnosti, že ani trest odnětí svobody v jeho maximální výměře činící 20 let nebude dostačující k jejich nápravě a ochraně společnosti.²⁸⁵

Trestní zákoník v ustanovení § 54 vymezuje zvláštní předpoklady, jež musí být splněny, aby mohl být uložen výjimečný trest. V prvním odstavci tohoto ustanovení zákon uvádí 2 podmínky společné pro obě varianty výjimečného trestu. Zaprvé, může být výjimečný trest uložen pouze za zvlášť závažný zločin²⁸⁶, a zadruhé, pouze jako sankce za trestné činy, u nichž takový trest výslovně předpokládá trestní zákoník v jeho zvláštní části. V dalších odstavcích zákon stanoví podmínky pro uložení trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let a na doživotí, a to pro oba typy výjimečného trestu zvlášť. Pro trest odnětí svobody nad 20 až do 30 let zákon předpokládá alternativní splnění alespoň jedné z podmínek, a to buď „závažnost zvlášť závažného zločinu je velmi vysoká“ nebo „možnost nápravy pachatele je obzvláště ztížena“. Tím spíše bude uložení této varianty výjimečného trestu vhodné, jsou-li splněny obě podmínky.²⁸⁷

U trestu odnětí svobody na doživotí zákon ještě zužuje počet trestných činů, za něž je možné tento trest uložit, a to na 11 skutkových podstat taxativně vyjmenovaných v § 54 odst. 3 trestního zákoníku. Společným rysem těchto činů je, že pachatel jejich spácháním úmyslně zavinil smrt jiného člověka. Zákon dále uvádí dvě podmínky, které musí být pro uložení trestu odnětí svobody na doživotí splněny kumulativně. Zaprvé, spáchaný zvlášť závažný zločin se vyznačuje mimořádnou závažností, a zadruhé, uložení takového trestu je nezbytné za účelem účinné ochrany společnosti nebo neexistuje šance, že by mohlo dojít k nápravě pachatele výkonem mírnější formy výjimečného trestu (tedy odnětím svobody nad 20 až do 30 let). Mimořádná závažnost zvlášť závažného zločinu může spočívat ve zvlášť zavrženíhodném způsobu provedení či pohnutce nebo v jeho zvlášť těžkém a těžko napravitelném následku.²⁸⁸

²⁸⁵ DRAŠTÍK, A. § 54 Výjimečný trest. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 24.8.2021]. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: www.aspi.cz.

²⁸⁶ Zvlášť závažnými zločiny jsou úmyslné trestné činy, u nichž zákon předpokládá trest odnětí svobody s horní hranici trestní sazby ve výši nejméně 10 let.

²⁸⁷ § 54 ve spojení s PŮRY, F. § 54 Výjimečný trest. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 24.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 731. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

²⁸⁸ § 54 odst. 3 trestního zákoníku ve spojení s DRAŠTÍK, A. § 54 Výjimečný trest. In: DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2015 [cit. 24.8.2021]. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: www.aspi.cz.

5.1.2 Výjimečný trest a mladiství

Výjimečný trest nelze uložit mladistvému²⁸⁹, v případě, že mladistvý spáchal provinění, za něž zákon dovoluje uložení výjimečného trestu, může soud mladistvému uložit trest odnětí svobody ve zvýšené trestní sazbě, a to 5 až 10 let. Obvykle přitom trest odnětí svobody uložený mladistvému nesmí převyšovat 5 let.²⁹⁰

5.1.3 Výkon výjimečného trestu a podmíněné propuštění

Odsouzený k výjimečnému trestu má být podle § 56 odst. 2 zásadně zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou. Soud přitom může v některých případech zařadit pachatele do jiného než zákonem předpokládaného typu věznice, avšak pouze pachatele odsouzeného k výjimečnému trestu spočívajícímu v trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let. Pachatel odsouzený k trestu odnětí svobody na doživotí musí být vždy zařazen do věznice se zvýšenou ostrahou.²⁹¹ Zákon nicméně umožňuje, aby byl pachatel po vykonání určité části uloženého trestu přeražen do věznice s ostrahou. Zatímco pro odsouzeného k výjimečnému trestu v podobě odnětí svobody nad 20 až do 30 let platí obecná hranice 1/4 vykonaného trestu, odsouzený k trestu odnětí svobody na doživotí může být do mírnějšího typu věznice přeražen nejdříve po vykonání 10 let trestu.²⁹²

K podmíněnému propuštění z výkonu výjimečného trestu může dojít po vykonání 2/3 trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let a po vykonání 20 let trestu odnětí svobody na doživotí. V obou případech zákon navíc stanoví podmínku, že u podmíněně propuštěného nesmí hrozit opakování spáchaného nebo jiného obdobného zvláště závažného zločinu.²⁹³ Zákon v § 54 odst. 4 zakotvuje dodatečnou možnost, v souladu s níž může soud spolu s uložením trestu odnětí svobody na doživotí rozhodnout, že se doba výkonu trestu ve věznici se zvýšenou ostrahou nezapočítává do doby výkonu trestu pro účely podmíněného propuštění. Trestní zákoník tedy dovoluje soudu, aby odsouzenému na doživotí ještě zpřísnil podmínky pro podmíněné propuštění. Takové rozhodnutí přitom může být učiněno pouze spolu s rozhodnutím o uložení trestu odnětí svobody na doživotí, po tom, co je tento trest pravomocně uložen, takové rozhodnutí již nemůže být vydáno.²⁹⁴

Vzhledem ke skutečnosti, že odsouzený k trestu odnětí svobody na doživotí může být do věznice mírnějšího typu přeražen až po vykonání 10 let trestu, může takové zpřísnění vést

²⁸⁹ Zákon ZSVM podle § 2 odst. 1 písm. c) za mladistvého považuje toho „kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku“.

²⁹⁰ § 31 ZSVM

²⁹¹ Viz § 56 trestního zákoníku

²⁹² Viz § 57 trestního zákoníku

²⁹³ § 88 odst. 4 a trestního zákoníku

²⁹⁴ § 54 odst. 4 trestního zákoníku

k prodloužení skutečného výkonu trestu o 10 let (o podmíněné propuštění bude možné zažádat nejdříve po vykonání 30 let trestu).

Účelem tohoto zpřísnění je tak především izolace a ztížení možnosti návratu do společnosti zvláště nebezpečným a těžko napravitelným pachatelům. Současně může být jeho účelem motivace pachatele, aby se ve výkonu trestu choval v souladu s právním řádem a plnil své povinnosti tak, aby byl co nejdříve přerážen do věznice mírnějšího typu.²⁹⁵

Púry zároveň zdůrazňuje, že perspektiva velmi dlouhého pobytu ve vězení a nepatrná naděje návratu do společnosti odsouzených k výjimečnému trestu může mít velice negativní dopad na jejich psychiku, přičemž může dojít k rozvinutí se závažných psychických poruch nebo ke zhoršení se těch již existujících. Pro výkon výjimečného trestu by tak měly být vytvořeny speciální podmínky umožňující individualizovaný režim tak, aby byly co nejefektivněji zmírněny dopady dlouhodobé izolace na pachatele. Za účelem dosažení účinnosti a humánnosti výjimečného trestu a spolu s tím zajištění psychické, fyzické a sociální rehabilitace odsouzeného je třeba kombinovat penitenciární a léčebné metody.²⁹⁶

K zahlazení odsouzení k výjimečnému trestu může dojít nejdříve po uplynutí 15 let od vykonání trestu, jeho prominutí anebo promlčení jeho výkonu.

5.2 Kara 25 lat pozbawienia wolności

„Kara 25 lat pozbawienia wolności“, v překladu trest odnětí svobody na 25 let, je po trestu odnětí svobody na doživotí druhým nejpřísnějším trestem v polském právním řádu. Ve vztahu k trestu odnětí svobody se jedná o odlišný a samostatný druh trestu.²⁹⁷ Trest odnětí svobody na 25 let byl v Polsku poprvé zaveden Kodeksem kárným z roku 1969.²⁹⁸

5.2.1 Ukládání a výměra trestu odnětí svobody na 25 let

Tento trest je absolutně určitým trestem, poněvadž je označen jak druh, tak výše trestu, která nemůže být žádným způsobem modifikována. Výměra tohoto trestu tak bude vždy činit 25 let. Tato sankce má být ukládána výjimečně, pouze tehdy, když trest odnětí svobody na 15 let není dostačující.²⁹⁹

²⁹⁵ PÚRY, F. § 54 Výjimečný trest. In: ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník* [online]. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012 [cit. 20.8.2021]. Edice velké komentáře. s. 731. ISBN: 978-80-7400-428-5. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>

²⁹⁶ Ibidem.

²⁹⁷ MAJEWSKI, J. Art. 32. In: WRÓBEL, W., ZOLL, A a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52* [online]. 5. vydání. Warszawa: WKP, 2016 [cit. 20.8.2021] Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

²⁹⁸ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna. 7. vydání*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 541. ISBN: 978-83-8107-687-6.

²⁹⁹ Ibidem.

Účelem trestu odnětí svobody na 25 let je téměř výlučně eliminace pachatele, jakožto zdroje nebezpečí pro společnost, neboť u takto dlouhého trestu nelze předpokládat, že bude mít jakýkoliv resocializační účinek. Tento trest má být ukládán pouze v případě nejtěžších trestných činů, kdy přitěžující okolnosti jednoznačně převyšují nad polehčujícími okolnostmi.^{300 301}

Trest odnětí svobody na 25 let je předpokládán u více než 20 trestných činů ve zvláštní části Kodeksu karného³⁰². V sankcích těchto trestných činů nikdy nevystupuje sám, nýbrž vždy alternativně s obyčejným trestem odnětí svobody ve výměře do 15 let a někdy také s třetí alternativou v podobě trestu odnětí svobody na doživotí³⁰³.

Periodicky se objevují návrhy na změnu tohoto institutu tak, aby bylo možné uložit trest ve výměře od 1 měsíce do 25 let. Cílem takové změny by bylo omezení ukládání trestu o délce 25 let a rozšíření ukládání trestů v rozmezí mezi 15 a 25 lety u závažných trestných činů.³⁰⁴ V současnosti taková alternativa neexistuje (kromě mimořádného zpřísnění trestu), přičemž lze uložit buď klasický trest odnětí svobody ve výměře do 15 let, nebo potom až trest odnětí svobody na 25 let. Od této změny by tedy bylo možné očekávat snížení v ukládání takto dlouhých trestů, jejich ukládání pouze v nezbytných případech a současně častější ukládání kratších trestů v rozmezí 15-25 let.

Podle článku 60 § 6 Kodeksu karného lze trest odnětí svobody na 25 let mimořádně zmírnit, přičemž takto zmírněný trest musí přesahovat 8 let³⁰⁵.

5.2.2 Trest odnětí svobody na 25 let a mladiství

Trest odnětí svobody na 25 let může být uložen i mladistvému a neplnoletemu³⁰⁶, avšak s ohledem na ustanovení článku 54 § 1 Kodeksu karného, je tato možnost ve značné míře omezena, neboť v souladu s tímto ustanovením se při vyměřování trestu u takového pachatele má soud řídit především tím, aby ho vychoval. Toto ustanovení je tedy těžko smířitelné

³⁰⁰ Takto např. často citovány Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 6.10.2004 r., II AKa 166/04, a podobně také Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 25.10.2007 r., II AKa 239/07, jakož i wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 5.06.2013 r., II AKa 54/13, a wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22.06.2018 r., II AKa 245/18.

³⁰¹ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 541-542. ISBN: 978-83-8107-687-6.

³⁰² ŁABUDA, G. Art. 32. In: GIEZEK, J. a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. [online]. Warszawa: WKP, 2021 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³⁰³ KONARSKA-WRZOSEK, V. Art. 32. In: LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz*. [online]. 3. vydání. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³⁰⁴ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 542. ISBN: 978-83-8107-687-6.

³⁰⁵ Článek 60 § 6 bod 1 Kodeksu karného

³⁰⁶ Na základě Kodeksu karného je trestně odpovědným pachatel, který v době spáchání zakázaného jednání dosáhl 17 let, zatímco osoby, které v době činu měly méně než 17 let tento zákon označuje jako „nieletnie“, tedy v překladu neplnoleté, a tyto osoby mohou být trestně odpovědné pouze ve výjimečných případech stanovených zákonem. Mladistvým je poté podle Kodeksu karného ten, kdo v době spáchání zakázaného jednání nedosáhl 21 let a v průběhu řízení v prvním stupni 24 let.

s eliminační povahou odnětí svobody na 25 let³⁰⁷. Konarska – Wrzosek zdůrazňuje, že osobnost takto mladých pachatelů se teprve tvoří a po jejich propuštění z výkonu trestu mají před sebou ještě dlouhou životní perspektivu³⁰⁸. Zároveň takto dlouhý pobyt pachatele v izolaci na něho spíše nemůže mít resocializační účinek a po jeho propuštění se takový pachatel jen těžko bude přizpůsobovat normálnímu životu ve společnosti³⁰⁹.

5.2.3 Výkon trestu odnětí svobody na 25 let a podmíněné propuštění

Odsouzení k trestu 25 let odnětí svobody vykonávají tento trest v uzamčených věznicích³¹⁰. Odsouzeného k trestu 25 let odnětí svobody lze podmíněně propustit po vykonání 15 let trestu, přičemž Kodeks karný v článku 77 § 2 připouští možnost ve zvlášť odůvodněných případech tuto dobu prodloužit³¹¹.

V případě odsouzení k trestu odnětí svobody na 25 let dochází k zahlázení odsouzení uplynutím 10 let od jeho výkonu, prominutí nebo promlčení výkonu³¹².

5.3 Dożywotnie pozbawienie wolności

„Dożywotnie pozbawienie wolności“, v překladu trest odnětí svobody na doživotí, je v rámci polského právního řádu jednoznačně nejprísnejším druhem trestu³¹³. Kodeks karný tento trest ve zvláštní části předpokládá v deseti případech, přičemž vždy vystupuje alternativně se standardním trestem odnětí svobody a trestem odnětí svobody na 25 let³¹⁴.

Trest odnětí svobody na doživotí existoval v polském právním řádu již v rámci Kodeksu karného z roku 1936. V Kodeksu karném z roku 1969 ho poté zastoupil trest smrti a až v roce 1995 v souvislosti s ukončením vykonávání trestu smrti byl v tomto zákoně zakotven trest odnětí

³⁰⁷ ŁABUDA, G. Art. 32. In: GIEZEK, J. a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. [online]. Warszawa: WKP, 2021 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³⁰⁸ KONARSKA-WRZOSEK, V. Art. 32. In: LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz*. [online]. 3. vydání. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³⁰⁹ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 542. ISBN: 978-83-8107-687-6. a podobně také KONARSKA-WRZOSEK, V. Art. 32. In: LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz*. [online]. 3. vydání. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³¹⁰ MAJEWSKI, J. Art. 32. In: WRÓBEL, W., ZOLL, A a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52* [online]. 5. vydání. Warszawa: WKP, 2016 [cit. 20.8.2021] Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³¹¹ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 541-542. ISBN: 978-83-8107-687-6.

³¹² MAJEWSKI, J. Art. 32. In: WRÓBEL, W., ZOLL, A a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52* [online]. 5. vydání. Warszawa: WKP, 2016 [cit. 20.8.2021] Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³¹³ WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna*. 3. vydání. Kraków: Znak, 2014. s. 438. ISBN: 978-83-240-3045-3.

³¹⁴ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 546. ISBN: 978-83-8107-687-6.

svobody na doživotí. Tento trest je především považován za prostředek ochrany společnosti před pachatelem a vzhledem k jeho povaze nelze hovořit o tom, že by měl resocializační účinky.³¹⁵

Trest odnětí svobody na doživotí může být uložen mladistvému³¹⁶, nikoliv však takovému pachateli, který v době spáchání trestného činu nedosáhl 18 let³¹⁷.

Kodeks karný taktéż, jak je tomu v případě trestu odnětí svobody na 25 let, v současnosti umožňuje mimořádné zmírnění trestu odnětí svobody na doživotí, přičemž takto zmírněný trest musí být delší než 8 let.³¹⁸

5.3.1 Výkon trestu odnětí svobody na doživotí a podmíněné propuštění

Ačkoliv se z názvu „trest odnětí svobody na doživotí“ jeví, že má být tento trest vykonáván do konce života pachatele, v rámci polského právního řádu tomu tak nemusí vždy být, jelikož po 25 letech výkonu trestu může dojít k podmíněnému propuštění. Zákon přitom umožňuje, aby soud tuto hranici modifikoval a pro podmíněné propuštění stanovil ještě přísnější minimum. Podle Kodeksu karného však nelze uložit tzv. absolutní trest doživotí, jenž by byl nutně vykonáván do konce života pachatele, a neexistovala by v jeho průběhu žádná možnost podmíněného propuštění.³¹⁹

Podoba trestu odnětí svobody na doživotí v Kodeksu karném z roku 1997 vyplývá ze zkušeností s tímto institutem v době účinnosti Kodeksu karného z roku 1932, jakož i zkušeností jiných evropských států, jež ve svých úpravách předpokládají možnost podmíněného propuštění z výkonu trestu doživotí a možnost mimořádného zmírnění tohoto trestu. Warylewski zrušení podmíněného propuštění u tohoto trestu považuje za nepřijatelné. Právní situace vězně by se v takovém případě už nemohla nijak zhoršit a tento vězeň by tak ztratil jakoukoliv motivaci k chování se v souladu s právním řádem, což by velmi ztížilo fungování věznic a představovalo nebezpečí pro vězeňskou službu a další vězně, jakož i téměř znemožnilo jakoukoliv výchovnou a resocializační práci v rámci výkonu trestu.³²⁰

Trest odnětí svobody na doživotí je vykonáván v uzamčených věznicích.

K zahlázení odsouzení trestu odnětí svobody na doživotí dochází z moci úřední po 10 letech od jeho výkonu, prominutí nebo promlčení výkonu³²¹.

³¹⁵ Ibidem. s. 544. ISBN: 978-83-8107-687-6.

³¹⁶ K pojmu „mladistvý“ v obou státech viz poznámky pod čarou č. 288 a 304

³¹⁷ Článek 54 § 2 Kodeksu karného

³¹⁸ Článek 60 § 6 bod 1 Kodeksu karného

³¹⁹ KONARSKA-WRZOSEK, V. Art. 32. In: LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz*. [online]. 3 vydání. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³²⁰ WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna*. 7. vydání. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017, s. 546-547. ISBN: 978-83-8107-687-6.

³²¹ Článek 107 § 3 Kodeksu karného

5.3.2 Povaha polského trestu odnětí svobody na doživotí podle judikatury

S ohledem na kusou úpravu trestu odnětí svobody na doživotí v Kodeksu karném, jeho povahu z velké části vymezují soudy v judikatuře.

Výstižně se k němu vyjádřil např. Odvolací soud v Katovicích ve svém rozsudku ze dne 25. října 2007, II AKa 239/07³²², v němž uvádí, že trest odnětí svobody na doživotí je ve své podstatě náhradou trestu smrti, který byl definitivně odstraněn z výčtu trestů v Kodeksu karném, přičemž ho je možné uložit pouze tehdy, kdy žádný jiný trest nemůže splnit cíle individuální nebo generální prevence vymezené v čl. 53 § 1 Kodeksu karného.

Takový trest je tedy vhodný pouze pro pachatele, jejichž činy byly ve srovnání s jinými trestnými činy tohoto druhu výjimečné a současně je vždy třeba zvážit, zdali by nebylo dostačující uložení trestu odnětí svobody na 25 let³²³.

Odvolací soud ve Varšavě v rozsudku ze dne 14. listopadu 2012, II AKa 279/12, trest odnětí svobody na doživotí vymezuje tak, že se jedná o izolační trest, jenž chrání společnost před nebezpečnými pachateli nejzávažnějších trestných činů. S tímto trestem má být tudíž zacházeno coby s trestem výjimečné povahy, který lze ukládat pouze nejvíce demoralizovaným pachatelům, u nichž je velmi obtížné dosáhnout výchovných cílů trestu.³²⁴

Odvolací soud ve Szczecinie zase v rozsudku ze dne 14. března 2019, II AKa 246/1, určuje dva předpoklady, které musí být splněny pro to, aby mohl být uložen trest odnětí svobody na doživotí. „*Zaprvé, povaha spáchaného trestného činu je taková, že chybí jakékoli polehčující okolnosti [...] a současně čin doprovází mnoho závažných přitěžujících okolností [...], a zadruhé, okolnosti týkající se pachatele svědčí o tom, že je v takovém stupni demoralizovaný, že je nezbytná jeho trvalá izolace od společnosti, neboť neexistuje žádná šance na jeho nápravu.*“³²⁵

5.4 Komparace české a polské právní úpravy nejpřísnějších trestů

Obě právní úpravy přistupují odlišně k systematickému zařazení dvou nejcitelnějších sankcí. Zatímco v rámci polského právního řádu trest odnětí svobody na 25 let a trest odnětí svobody na doživotí představují dva samostatné druhy trestů, v trestním zákoníku jsou tyto sankce upraveny jakožto varianty výjimečného trestu, který je potom trestním zákoníkem považován za zvláštní typ trestu odnětí svobody.

³²² Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z 25.10.2007 r., II AKa 239/07.

³²³ KONARSKA-WRZOSEK, V. Art. 32. In: LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz*. [online]. 3 vydání. Warszawa: WKP, 2020 [cit. 20.8.2021]. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

³²⁴ Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z 14.11.2012 r., II AKa 279/12.

³²⁵ Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z 14. 3. 2019 r., II AKa 246/1.

Jak polská, tak česká právní úprava obsahují dva typy takto přísných trestů odnětí svobody ukládaných nad obecnou horní hranicí trestní sazby trestu odnětí svobody. V Polsku je jiným způsobem než v Česku upraven kratší z těchto trestů, a to trest odnětí svobody na 25 let, neboť představuje absolutně určitou sankci a od jeho výměry ve výši 25 let se nelze žádným způsobem odchýlit. V Česku je naopak možné tento trest uložit v rámci trestní sazby nad 20 až do 30 let. Nejcitelnější sankcí je potom v obou právních úpravách trest odnětí svobody na doživotí.

Zatímco trestní zákoník komplexně upravuje zvláštní přísné podmínky, jež musí být pro uložení výjimečného trestu splněny, v Kodeksu kárném takto podrobně podmínky pro uložení dvou nejpřísnějších trestů nejsou uvedeny. Z polského systému ukládání trestů vyplývá, že je lze uložit za trestné činy, u nichž je trestní zákoník přímo uvádí, přičemž další předpoklady, za nichž je uložení těchto trestů žádoucí, potom vymezuje polská judikatura.

5.4.1 Podmíněné propuštění z výkonu nejpřísnějších trestů

V obou zemích jsou výše uvedené tresty vykonávány v nejpřísnějším typu věznice. Oba právní řády předpokládají možnost podmíněného propuštění z jejich výkonu. Podle trestního zákoníku k němu může dojít po vykonání 2/3 trestu v případě trestu odnětí svobody nad 20 až do 30 let a po vykonání 20 let v případě doživotí. Oproti tomu z výkonu polského trestu odnětí svobody na 25 let pachatel může být podmíněně propuštěn po odpykání 15 let trestu a z výkonu polského trestu odnětí svobody na doživotí až po 25 letech.

Pro trest odnětí svobody na doživotí tedy přísnější hranici pro možnost podmíněného propuštění vymezuje polská úprava, zatímco u jeho kratší alternativy výsledek tohoto srovnání záleží na délce v Česku uloženého trestu nad 20 až do 30 let. Kdyby byl v Česku tento trest uložen ve výměře 25 let, mohlo by k podmíněnému trestu dojít po vykonání 16,7 let (2/3 z 25 let), což je pouze mírně přísnější hranice než minimum 15 let u polského trestu odnětí svobody na 25 let.

5.4.2 Možnost zpřísnění podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu nejpřísnějších trestů

Pokud se jedná o možnost zpřísnění podmínek pro podmíněné propuštění soudem, Kodeks kárný tuto možnost předpokládá ve vztahu k oběma variantám nejpřísnějších trestů (jakož i ve vztahu ke klasickému trestu odnětí svobody). Nestanoví přitom pro takovéto zpřísnění žádná pravidla, uvádí pouze, že soud může zpřísnit minima vykonaného trestu vyžadovaná pro podmíněné propuštění ve zvlášť odůvodněných případech. Naopak trestní zákoník tuto možnost zakotvuje pouze ve vztahu k trestu odnětí svobody na doživotí a zároveň přesně určuje, jakým způsobem má ke zpřísnění dojít, a sice tak, že se doba výkonu trestu ve

věznici se zvýšenou ostrahou nebude započítávat do doby výkonu trestu pro účely podmíněného propuštění. V Polsku je tedy rozhodnutí, v jakém případě a jakým způsobem bude zpřísnění provedeno, ponecháno na vůli soudu, přičemž jedinou zákonnou podmínku představuje skutečnost, že takové zpřísnění může být uplatněno pouze ve zvlášť odůvodněných případech.

5.4.3 Ukládání nejpřísnějších trestů mladistvým

Rozdílně oba právní řády v otázce nejpřísnějších trestů přistupují k mladistvým³²⁶. Kodeks karný uložení trestu odnětí svobody na 25 let ve vztahu k mladistvým explicitně nezakazuje a omezení jeho ukládání takovým pachatelům vyplývá pouze implicitně z neslučitelnosti eliminační povahy tohoto trestu se zásadami výměry trestu pro mladistvé stanovenými Kodeksem karným, teoreticky se tak nadále může stát, že tento trest bude mladistvému uložen. U trestu odnětí svobody na doživotí potom Kodeks karný zakazuje, aby byl uložen pachateli, který v době spáchání trestného činu nedosáhl 18 let, ve vztahu k ostatním mladistvým však taktéž neuvádí žádná explicitní omezení. Oproti tomu z českého zákona ZSVM vyplývá jednoznačně, že mladistvému nelze uložit výjimečný trest a tento zákon dovoluje mladistvému uložit nanejvýše zpřísněný trest odnětí svobody v rozpětí 5 až 10 let za splnění dalších podmínek § 31 ZSVM.

Na druhou stranu je třeba podotknout, že vzhledem k odlišné definici mladistvého v Polsku, v souladu s níž je mladistvým ten, kdo v době spáchání zakázaného jednání nedosáhl 21 let a v průběhu řízení v prvním stupni 24 let, tento pojem zahrnuje i starší pachatele než jeho český ekvivalent, v souladu s nimž je mladistvým osoba, která v době spáchání provinění dovršila 15 let a nepřekročila 18 let. Co se týče trestu odnětí svobody na doživotí, tak obě právní úpravy přistupují fakticky stejně k věkové hranici pachatelů, jimž nelze tento trest uložit, neboť je tomu tak u těch, kteří v době spáchání trestného činu nedosáhli 18 let. U druhého nejpřísnějšího trestu potom tento zákaz bude platit pouze v rámci českého právního řádu, neboť ve vztahu k polskému mladistvému uložení trestu odnětí svobody na 25 let není explicitně zakázáno, a to ani ve vztahu k neplnoletým mladistvým.

5.4.4 Zahlazení odsouzení k nejpřísnějším trestům

Polská právní úprava stanoví kratší lhůty pro zahlazení odsouzení, neboť k němu v případě obou nejpřísnějších trestů dochází po uplynutí 10 let od jejich vykonání, prominutí nebo promlčení jejich výkonu, a to navíc z moci úřední. Zahlazení výjimečného trestu v Česku

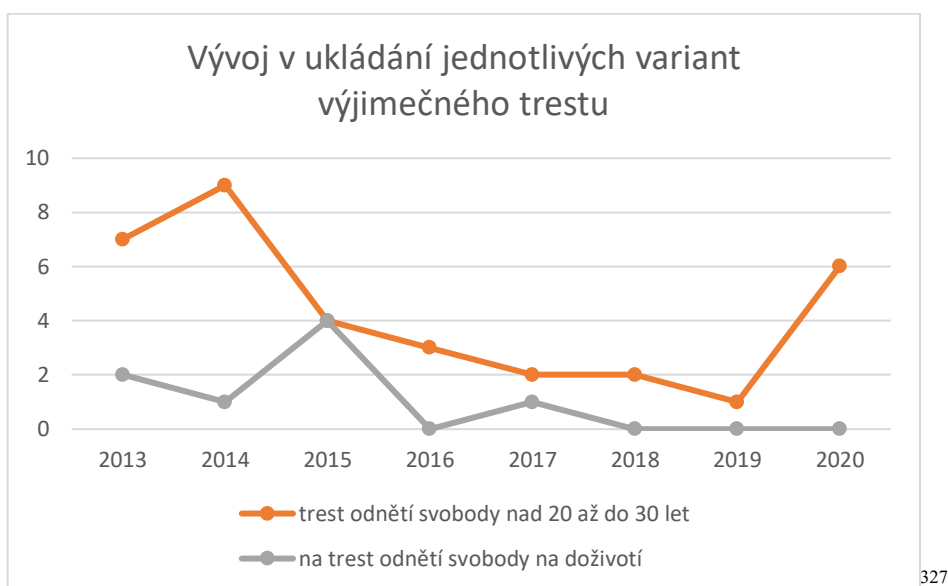
³²⁶ K pojmu mladistvého v obou státech viz poznámky pod čarou č. 288 a 304

přitom může nastat až po uplynutí 15 let od jeho vykonání, prominutí nebo promlčení jeho výkonu.

5.4.5 Vývoj v ukládání nejpřísnějších trestů

V obou zemích jsou nejpřísnější tresty ukládány v jednotkách případů. Pro znázornění níže přikládám data vyjadřující počet jednotlivých nejpřísnějších trestů uložených v obou zemích v několika posledních letech.

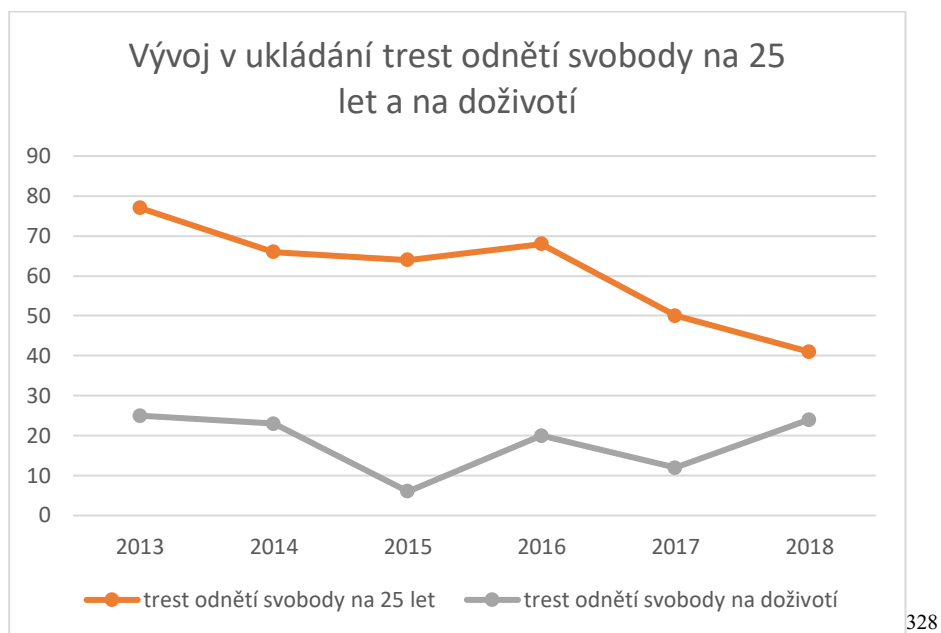
Česká republika

	Odsouzené osoby celkem	Výjimečný trest celkem	Výjimečný trest nad 20 až do 30 let	Výjimečný trest na doživotí
2013	77 976	9	7	2
2014	72 825	10	9	1
2015	65 569	8	4	4
2016	61 423	3	3	0
2017	55 705	3	2	1
2018	54 448	2	2	0
2019	55 594	1	1	0
2020	48 558	6	6	0

³²⁷ Vlastní zpracování grafu a tabulky na základě dat ze statistických listů s názvem *Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů*, vyhotovených Ministerstvem spravedlnosti pro jednotlivá léta, dostupných ze stránky <https://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>

Polsko

	Odsouzené osoby celkem	Trest odnětí svobody na 25 let	Trest odnětí svobody na doživotí
2013	77 976	77	25
2014	72 825	66	23
2015	65 569	64	6
2016	61 423	68	20
2017	55 705	50	12
2018	54 448	41	24

³²⁸ Vlastní zpracování grafu a tabulky na základě dat z publikace: Ministerstwo Sprawiedliwości. Departament Strategii i Funduszy Europejskich. *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946-2018*. Warszawa 2020. Edice III. s. 134. Dostupné z: <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>. Komentář k datům za rok 2019 a 2020 viz poznámka pod čarou č. 114.

5.5 Inspirace

Po provedení analýzy obou právních úprav nejprísnejších trestů nenacházím v té polské mnoho inspirací a kladněji hodnotím českou právní úpravu.

Zaprvé, nepovažuji za šťastné, že u polského trestu odnětí svobody na 25 let, je výměra tohoto trestu stanovena pevně, což ztěžuje soudu možnost individualizace trestu. Vede to k situaci, že když chce soud uložit trest přesahující obecný limit pro trest odnětí svobody ve výši 15 let, neexistuje žádná mezivarianta a soud musí přímo uplatnit velmi přísný trest odnětí svobody na 25 let, přičemž má velmi omezenou možnost přizpůsobení trestu okolnostem konkrétního případu.³²⁹ S ohledem na výše uvedené mnohem lépe hodnotím českou úpravu, v souladu s níž může standardní trest odnětí svobody trvat do 20 let a na tuto hranici přímo navazuje mírnější varianta výjimečného trestu nad 20 do 30 let. Takto stanovena rozmezí trestních sazeb trestu odnětí svobody a výjimečného trestu poskytují soudu dostatečný prostor pro individualizaci trestu.

Zadruhé, v Kodeksu kárném nejsou podrobně vymezeny podmínky, za nichž můžou být tresty odnětí svobody na 25 let a na doživotí uloženy. U takto závažných sankcí je přitom přesné stanovení předpokladů pro jejich ukládání velmi důležité. Je třeba zajistit, aby tyto tresty byly ukládány transparentně, předvídatelně a spravedlivě. Jakákoliv, byť nejmenší nespravedlnost u takto závažných sankcí může být velmi citelná, tím spíše kdyby došlo k jejich nesprávnému uložení za situace, kdy by dostačovalo uložení mírnějšího trestu. Ač podmínky pro uložení polského trestu odnětí svobody na 25 let a na doživotí vyplývají z Kodeksu kárného a z judikatury, považuji za mnohem vhodnější české řešení, kdy jsou předpoklady pro uložení výjimečného trestu pro jeho obě varianty komplexně a transparentně stanoveny v § 54 trestního zákoníku. Transparentnost, předvídatelnost a pocit spravedlnosti jsou velmi důležité zejména z hlediska pachatele, jemuž byl takový trest uložen, ale také z hlediska obětí jeho činů nebo ostatních členů společnosti za účelem generální prevence.

Taktéž český způsob úpravy zpřísnění podmínek pro podmíněné propuštění hodnotím kladněji než polské řešení této otázky. České řešení určuje jednak, kdy ke zpřísnění může dojít (v případě trestu odnětí na doživotí), a jednak způsob kterým bude provedeno (do doby výkonu trestu pro účely podmíněného propuštění se nezapočítá doba výkonu trestu ve věznicí se zvýšenou ostrahou). Taková úprava zpřísnění podmínek pro podmíněné propuštění je tedy konkrétní a transparentní a vzhledem k tomu by nemělo dojít k příliš represivnímu zpřísnění těchto podmínek v nevhodném případě. Naopak u polského institutu zpřísnění podmínek pro

³²⁹ Určitou alternativou je rovněž využití institutu mimořádného zpřísnění trestu, což lze však provést jen v některých případech, a takto zpřísněný trest nesmí přesáhnout 20 let

podmíněné propuštění by taková situace nastat mohla, neboť Kodeks karný pro něj, s výjimkou skutečnosti, že má být uplatňován ve zvlášť odůvodněných případech, nestanoví žádná pravidla a připouští jeho využití u všech druhů trestů spočívajících v odnětí svobody.

Konečně, nemohu kladně hodnotit skutečnost, že Kodeks karný explicitně nezakazuje uložení nejpřísnějších trestů mladistvým a takový zákaz zakotvuje pouze ve vztahu k trestu odnětí svobody na doživotí u pachatele, který v době spáchání trestného činu nedosáhl 18 let. Mladiství jsou zvláštní skupinou pachatelů, jejichž osobnost se nadále vyvíjí, a existuje u nich větší šance nápravy, např. v důsledku působení výchovných prostředků. Může se také stát, že jimi spáchané trestné činy jsou pouze výsledkem mladistvé nerozvážnosti. Uložením trestu odnětí svobody na 25 let nebo na doživotí jim je odňata jakákoliv šance na ponaučení se ze svých činů a vedení v dospělosti normálního života. Schvaluji tudíž české řešení, v souladu s nímž je možné mladistvému uložit trest odnětí svobody ve zpřísněné výměře 5 – 10 let, a to navíc za splnění dalších podmínek podle zákona ZSVM.

Závěr

S ohledem na skutečnost, že cílem mé práce bylo prostřednictvím komparace české a polské právní úpravy nalézt inspirace a podněty k úvahám *de lege ferenda* pro další vývoj právní úpravy trestů v České republice, dovoluji si nakonec shrnout několik úvah, inspirací a závěrů, k nimž jsem během provádění tohoto srovnání dospěla.

Ačkoliv jsem předpokládala, že v obou právních úpravách najdu rozdílná řešení různých institutů, zaskočilo mě, jak se liší již samotné systémy trestů v obou zemích, tedy celková koncepce trestání, na niž jsou jednotlivé instituty navázány. V Polsku např. existuje zvláštní druh sankce s názvem „trestní prostředek“, jenž v českém právním řádu nemá svou obdobu, přičemž v postavení trestů jsou v Kodeksu kárném upraveny pouze 4 instituty. S ohledem na skutečnost, že český trestní zákoník rozlišuje 13 druhů trestů a kromě trestů a ochranných opatření žádnou další trestní sankci nezná, se trestání v obou zemích systémově podstatně liší.

Systémy trestních sankcí v obou zemích jsem podrobněji přiblížila v první části této práce. V následujících částech jsem poté prováděla komparaci právních úprav jednotlivých trestů, a na základě ní jsem dospívala k různým závěrům a námětům *de lege ferenda*.

Pokud se jedná o peněžitý trest, českou právní úpravu, zejména s ohledem na novelu trestního zákoníku z podzimu roku 2020, hodnotím kladně a více prostoru pro zdokonalování jsem našla v polské právní úpravě. Za hlavní problém polského trestu *grzywny* v současnosti považuji dva vedle sebe působící systémy jeho vyměřování, a to systém denních sazeb a starší pokutový systém³³⁰. *Grzywny* jsou tedy vyměřovány podle obou systémů, což způsobuje problémy, a bylo by žádoucí vyměřování sjednotit pouze do systému denních sazeb. Otázkou dále představuje, zda je obecná maximální výše *grzywny* v Polsku – přibližně šestkrát nižší než v České republice – dostačující. Diskutabilní je zejména rozsah pro vyšší denní sazby *grzywny*, jenž činí pouze 10-2000 zlotých (v přepočtu tedy přibližně 55Kč-11 144 Kč³³¹), nejvyšší uložená *grzywna* tudíž může v přepočtu dosahovat pouze 6 026 128 Kč. Může se tak stát, že *grzywna* uložená v těchto mezích nebude pro majetného pachatele dostatečně citelná. Ač Kodeks kárný umožňuje ve výjimečných případech zvýšit počet denních sazeb z jeho základní horní hranice 540 (až na 3000), počet denních sazeb nezohledňuje majetkové poměry pachatele a vyjadřuje pouze závažnost spáchaného činu. I když je pachatel mimořádně majetný, není možné vybočit ze shora uvedených mezí pro vyšší denní sazby. Na druhou stranu Kodeks kárný předpokládá výjimky, v souladu s nimiž lze v některých případech zvýšit maximální počet denních sazeb, a to

³³⁰ Volný překlad pojmu „system kwotowy“

³³¹ Přepočten podle kurzu ke dni 20.7.2021, kdy 1CZK = 0,1789PLN

na 810 v případě kumulativního trestu a mimořádného zpřísnění trestu a až na 3000 u skutkových podstat některých trestných činů. Domnívám se, že podobné výjimky by našly uplatnění i v české právní úpravě peněžitých trestů, např. u trestných činů hospodářských, jejichž závažnost a rozsah způsobené škody jsou mimořádně vysoké. Dále jsem se pozastavila nad přísností trestu odnětí svobody, na nějž může být přeměněn český peněžitý trest. Délka takového trestu odnětí svobody může činit až 4 roky, je tedy k uvážení, zda takový následek nezaplacení peněžitého trestu není příliš tvrdý (v Polsku dosahuje maximálně 1 roku). Zajímavým přitom zůstává, že i přes veškeré snahy navýšit v České republice ukládání peněžitého trestu, jeho ukládání za polskou grzywnou dlouhodobě významně zaostává, neboť roční podíl samostatně ukládaného trestu grzywny na všech odsouzených se v Polsku v letech 2001-2015 pohyboval kolem 20 % a mezi lety 2016 a 2018 přesahoval dokonce 30 %. V České republice se podíl peněžitého trestu na všech odsouzených, ukládaného jakožto trest hlavní, od roku 2001 pohyboval v rozmezí 3-7 %, přičemž až v roce 2017 přesáhl 10 % a v roce 2020 dosáhl 16,10 %, což je však nadále dvakrát méně než kolik činí podíl grzywny v posledních letech.

Český trest obecně prospěšných prací a polský trest omezení svobody jsou odlišně konstruovanými instituty, přičemž trest omezení svobody je komplexnější a skládá se z více vzájemně provázaných prvků. V rámci polského trestu omezení svobody lze např. namísto obecně prospěšných prací uložit alternativu v podobě srážení 10-20 % z měsíční pracovní odměny na obecně prospěšný účel. Tuto alternativu považuji za inspirativní také ve vztahu k české úpravě obecně prospěšných prací. Může být přitom účelná např. u zaměstnaných pachatelů s vysokou měsíční odměnou, kdy srážky z takové odměny budou pro společnost prospěšnější, než kdyby tito pachatele vykonávali obecně prospěšné práce, což by mohlo navíc časově zasahovat do jejich zaměstnání. V rámci úvah *de lege ferenda* mě v souvislosti s trestem omezení svobody dále také zaujal zvláštní institut spočívající ve společném uložení trestu omezení svobody s krátkodobým trestem odnětí svobody (v maximální výši 3 nebo 6 měsíců v závislosti na výši horní hranice trestní sazby daného trestného činu). Kombinace těchto dvou trestů by mohla příznivě působit zejména na pachatele méně závažných trestných činů, jimž by byl namísto delšího trestu odnětí svobody uložen trest kratší a tento by byl po jejich propuštění doplněn trestem obecně prospěšných prací. U takovýchto pachatelů se předpokládá, že u nich krátkodobý trest odnětí svobody vyvolá efekt šoku, který jim pomůže si uvědomit nesprávnost jejich jednání, a po jejich propuštění již bude dostačovat výchovné působení pomocí trestu obecně prospěšných prací. Podíl ukládání trestu omezení svobody od roku 2016 také významně převyšuje podíl ukládání trestu obecně prospěšných prací a v roce 2018 dokonce dosáhl 28,3 %,

zatímco podíl ukládání trestu obecně prospěšných prací se v posledních letech udržuje kolem 10 %.

Co se týče trestu odnětí svobody, dospěla jsem v kontextu polské právní úpravy k závěru, že by bylo vhodné do trestního zákoníku zakotvit obecnou dolní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody, která nyní v tomto zákoně chybí. Dále vnímám inspirativně polský přístup k mimořádnému zpřísnění/zmírnění trestu, kdy se tyto dva instituty vztahují nejen na trest odnětí svobody, ale také na trest grzywny a trest omezení svobody. Rozšíření možnosti zpřísnění/zmírnění trestu na tresty alternativní by dovolilo větší individualizaci trestů ve vztahu k pachateli a přizpůsobení ukládaných trestů tak, aby bylo co nejúčinněji dosaženo pachatelovy nápravy. Možnost mimořádného zpřísnění těchto trestů by také mohla přispět k poklesu v ukládání nepodmíněného trestu odnětí svobody, neboť by takto zpřísněné alternativní tresty mohly představovat jeho dostatečnou náhradu. U podmíněného odsouzení, a to konkrétně v případě nařizování podmíněně odloženého trestu odnětí svobody, by rovněž v českých podmínkách mohlo najít uplatnění zkrácení tohoto trestu, nebo jeho přeměna na jiný alternativní trest. Obzvláště za situace, kdy zkušební doba v České republice činí až 5 let, mohou se v takto dlouhé době změnit okolnosti či osobní podmínky pachatele takovým způsobem, že účelnější bude tento trest přeměnit na některý z alternativních trestů. Může také dojít k situaci, že pachatel poruší podmínky zkušební doby, toto porušení však není natolik závažné, aby mu odpovídalo nařízení podmíněně odloženého trestu odnětí svobody v celé jeho délce, bylo by tak na místě tento trest odnětí svobody zkrátit. Každý z výše uvedených návrhů týkajících se trestu odnětí svobody přitom svým způsobem podporuje ukládání alternativních trestů, což by mohlo v důsledku přispět i ke snížení se vězeňské populace, s jejíž početností má Česká republika dlouhodobě problém. Zajímavost přitom představuje, že podle statistických dat jsou jak Česká republika, tak Polsko lídry v rámci Evropské unie z hlediska počtu vězňů na 100 000 obyvatel.

V případě nejpřísnějších trestů jsem dospěla k závěru, že kladněji hodnotím českou právní úpravu těchto trestů. V rámci polského právního řádu kriticky hodnotím zejména pevné stanovení výměry trestu odnětí svobody na 25 let, skutečnost, že v Kodeksu karném nejsou explicitně a komplexně vymezeny podmínky, za nichž lze tyto nejpřísnější tresty uložit, a skutečnost, že v Kodeksu karném není explicitně zakázáno uložení těchto nejpřísnějších trestů mladistvým (s výjimkou doživotí u osob, jež v době spáchání trestného činu nedosáhly 18 let). Dále se také přikláním k českému způsobu úpravy zpřísnění podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu těchto nejpřísnějších trestů, jenž toto zpřísnění umožňuje pouze ve vztahu k trestu odnětí svobody na doživotí a vymezuje způsob, jakým má být provedeno. U

nejpřísnějších trestů tudíž dospívám k závěru, že by se spíše polská úprava měla inspirovat tou českou.

Po provedení rozboru obou právních úprav trestů na mě polská právní úprava oproti české působí dojmem, že je na jedné straně flexibilnější, přičemž zákonodárce ochotněji přizpůsobuje konkrétní instituty aktuálním potřebám společnosti a nebojí se je modifikovat, na straně druhé však častěji spoléhá na soudy a dává jim velký prostor pro uvážení. Příkladem flexibility v Kodeksu karném je trest omezení svobody, jenž je složen s více prvků přizpůsobitelných konkrétnímu případu, které byly v posledních letech vícekrát modifikovány. Dalším příkladem je mimořádné zpřísnění/zmírnění trestu, které se v Polsku vztahuje na více druhů trestů, nebo výjimky umožňující uložení trestu grzywny ve zvýšené výměře. Co se týče příkladů, kdy je zákonem soudu ponechán veliký prostor, takovým je například možnost v případě nařizování výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody tento trest zkrátit, nebo přeměnit na jiný, a dále možnost ve zvlášť odůvodněných případech zpřísnit podmínky pro podmíněné propuštění jak u nej přísnějších trestů, tak u klasického trestu odnětí svobody.

Seznam zkratk a vysvětlivek

Trestní zákoník	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Trestní zákon	Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon
Trestní řád	Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
ZTOPO	Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
ZSVM	Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů
Kodeks karny	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., poz. 553)
KKW	Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r., poz. 557)

Článek V Polsku se kodexy člení na: „artykuły“, v překladu články; paragrafy označené znakem § (nahrazující naše odstavce); a dále „punkty“, tedy v předkladu body. V ostatních zákonech je namísto paragrafů používán tzv. „ustęp“.

§ Používám-li § v kontextu polského práva, jedná se o polský ekvivalent českého odstavce. Používám-li § v kontextu českého práva, odpovídá polskému článku.

Slovník nejdůležitějších pojmů

Środek karny	Trestní prostředek
Środek zabezpieczający	Zabezpečující prostředek
Środek probacyjny	Probační prostředek
Grzywna	Peněžité trest
Kara ograniczenia wolności	Trest omezení svobody
Kara pozbawienia wolności	Trest odnětí svobody
Kara 25 lat pozbawienia wolności	Trest odnětí svobody na 25 let
Dożywotnie pozbawienie wolności	Trest odnětí svobody na doživotí
System kwotowy	Pokutový systém
Kara łączna	Kumulativní trest

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

a. Učebnice

DUKIET – NAGÓRSKA, T. a SITARZ, O. *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa* [online]. Warszawa: WKP, 2020. Dostupné z: www.lex.pl.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2017. Edice Student. ISBN: 978-80-7502-236-3.

WARYLEWSKI, J. *Prawo karne. Część ogólna. 7. vydání*. Warszawa: Wolters Kluwer, 2017. ISBN: 978-83-8107-687-6.

WRÓBEL, W. a ZOLL, A. *Polskie prawo karne. Część ogólna. 3. vydání*. Kraków: Znak, 2014. ISBN: 978-83-240-3045-3.

b. Komentáře

DRAŠTÍK, A. a kol. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-7478-790-4.

FILAR, M. a kol. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 5. vydání. Warszawa: WKP, 2016. Dostupné z: www.lex.pl.

GIEZEK, J. a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*. [online]. Warszawa: WKP, 2021. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

HRUŠÁKOVÁ, M., ŽATECKÁ, E. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN: 978-80-7478-848-2.

LACH, A. a kol. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 3. vydání. Warszawa: WKP, 2020. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

MOZGAWA, M. a kol. *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany* [online]. Lex, 2021. Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

STEFAŃSKI, R. *Kodeks karny. Komentarz* [online]. 25. vydání. Warszawa: C.H.BECK, 2020. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní odpovědnost právnických osob. 2. vydání*. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-592-3.

ŠÁMAL, P. a kol., *Trestní zákoník. 2. vydání*, Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. Edice velké komentáře. ISBN: 978-80-7400-428-5.

WRÓBEL, W., ZOLL, A. a kol. *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52* [online]. 5. vydání. Warszawa: WKP, 2016 [cit. 20.8.2021] Dostupné z: <https://www.lex.pl>.

c. Odborné články

KALISZ, T. Treść i elementy kształtujące karę ograniczenia wolności. *Iusnovum* [online]. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, 2016, č. 3, s. 64. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

LUKÁŠOVÁ, M. Nepodmíněný trest odnětí svobody ve světle alternativních a krátkodobých trestů. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, č. 1, s. 23-28. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

MALÝ, P. *Rok 2020 pohledem státního zastupitelství: covidová pandemie snížila kriminalitu, přinesla i nové typy deliktů* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, 2021. Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/nsz/rok-2020-pohledem-statniho-zastupitelstvi-covidova-pandemie-snizila-kriminalitu-prinesla-i-nove-typy-deliktu/>

MORKOVIN, O. Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2016, č. 6, s. 144-146. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

MYCKA, K. a KOZŁOWSKI, T. *Przestępczość i polityka karna w Polsce na tle innych krajow Unii Europejskiej* [online]. Warszawa: 2017. Dostupné z: https://www.arch.ms.gov.pl/Data/Files/_public/broszury-i-publikacje/przestepczosc-i-polityka-karna-w-polsce-na-tle-innych-krajow-unii-europejskiej.pdf

PASEKOVÁ, E. Počet vězňů klesá pod hranici 19 tisíc, kapacita věznic je ale stále téměř naplněna. *Česká justice* [online]. Praha: Media Network s.r.o., 2021. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2021/08/pocet-veznu-klesa-pod-hranici-19-tisic-kapacita-veznic-je-ale-stale-temer-naplнена/>

POLITOWICZ, K. A. Problem wykonania kary łącznej grzywny (w świetle uchwały Sądu Najwyższego), *Państwo i Prawo* [online]. Wolters Kluwer, 2014, č. 3, s. 70-78. Dostupné z: www.lex.pl.

POSTULSKI, K. Zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego *Prokuratura i prawo* [online]. Warszawa: Prokuratura Krajowa, 2017, č. 1, s. 2. Dostupné z: <https://legalis.pl>

STEFANŃSKA, B. J. Zbieg podstaw nadzwyczajnego złagodzenia i obostrzenia kary. *Prokuratura i Prawo* [online]. Warszawa: Prokuratura Krajowa, 2017, č. 2. Dostupné z: <https://www.pk.gov.pl>

ŠÁMAL, P. Peněžité tresty z pohledu soudní praxe aneb jak zvýšit jejich ukládání. *Právní prostor* [online]. ATLAS consulting spol. s.r.o., 2018. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/penezite-tresty-z-pohledu-soudni-praxe-aneb-jak-zvysit-jejich-ukladani>

ŠČERBA, F. Využívání alternativních opatření v praxi, *Trestněprávní revue* [online]. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, č. 6, s. 138-142. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

ŠČERBA, F. Změny trestního zákoníku provedené novelou č. 333/2020 Sb. a jejich důsledky. *Trestněprávní revue* [online]. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2020, č. 4, s. 187. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

ŠTEFAN, V. Opatření proti koronaviru snížila počet odsouzených v českých věznicích. Je jich nejméně od roku 2015. *iRozhlas* [online]. Praha: iROZHLAS.cz, 2020. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/koronavirus-veznice-vezeni-pocet-veznu-v-cesku_2006010703_ako

VICHEREK, R. Přeměna trestu odnětí svobody v trest domácího vězení. *Státní zastupitelství* [online]. Praha: Wolters Kluwer, 2017, č. 4, s. 20. Dostupné z: www.aspi.cz.

WOŹNIAK, A. a WRZOSEK, R. Kara mieszana (łączona) – kontrowersje wokół zakresu jej stosowania, *Iusnovum* [online]. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Uczelni Łazarskiego, 2017, č. 3, s. 37. Dostupné z: <https://legalis.pl>.

WÓJCIK, P. Polska jest największym więzieniem Europy. *Krytyka Polityczna* [online]. 2020. Dostupné z: <https://krytykapolityczna.pl/kraj/osadzona-polska-wiezienia-wojcik/>

WYSZOMIRSKA, A. Nawiązka. *Gazeta prawna* [online]. 2009. Dostupné z: <https://www.gazetaprawna.pl/encyklopedia/prawo/artykuly/334537,nawiazka.html>

Seznam použitých právních předpisů

- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r., Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 1971 r., poz. 114)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r., poz. 553)
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 1997 r., poz. 557)
- Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. 2002 Nr 197 poz. 1661)
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz. U. z 2007 r., poz. 1366)
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. (Dz.U. z 2015 r., poz. 396)
- Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r., poz. 428) a Ustawa z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2016 r., poz. 437)
- Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
- Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
- Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů
- Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů [...a další zákony]

Seznam použité judikatury

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie ze dne 12.10.2000, II AKa 168/00
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 6.10.2004 r., II AKa 166/04
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 25.10.2007 r., II AKa 239/07
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 25.10.2007 r., II AKa 239/07

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 14.11.2012 r., II AKa 279/12

Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 5.06.2013 r., II AKa 54/13

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 22.06.2018 r., II AKa 245/18

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z 14. 3. 2019 r., II AKa 246/1

Seznam ostatních zdrojů

Důvodová zpráva k zákonu č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb. kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Ministerstwo Sprawiedliwości. *Statystyka sądowa, prawomocne osądzenia osób dorosłych 2014-2018* [online]. Warszawa: Departament Strategii i Funduszy Europejskich, 2020 [cit. 1.7.2021]. Edice IV. Dostupné z: www.ms.gov.pl

Ministerstwo Sprawiedliwości. *Prawomocne skazania osób dorosłych w latach 1946–2014*. Warszawa: 2015. Dostupné z: <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/>

Rada Evropy. *Annual Penal Statistics on Prison Populations for 2020*. Dostupné z: https://wp.unil.ch/space/files/2021/04/210330_FinalReport_SPACE_I_2020.pdf.

Statistické listy s názvem *Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle soudů*, vyhotovené Ministerstvem spravedlnosti pro jednotlivá léta, dostupné ze stránky <https://cslav.justice.cz/InfoData/uvod.html>

Statistická ročenka České republiky 2020. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/statisticka-rocenka-ceske-republiky-2020> *Statistická ročenka kriminality. Rok 2016*. Ministerstvo spravedlnosti ČR. Dostupné z: <https://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf> a další data Vězeňské služby České republiky ze stránek <https://www.vscr.cz/sekce/tydenni-statisticke-hlaseni>

Uzasadnienie rządowego projektu ustawy z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Dostupné z: <https://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=2393>

Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2020. https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/06/Zpráva_o_činnosti_SZ_za_rok_2020_textová_část.pdf

Ukládání trestů v polské a české právní úpravě

Abstrakt

Komparace právních řádů jednotlivých států je důležitým zdrojem inspirace pro další vývoj právní úpravy. Ve své práci provádím komparaci právní úpravy trestů v České republice a v Polsku, a to těch, které jak česká, tak polská právní úprava jako tresty označují. Jedná se o český peněžitý trest, trest obecně prospěšných prací, trest odnětí svobody a výjimečný trest spolu s jejich polskými ekvivalenty. Cílem práce je prostřednictvím srovnání české a polské právní úpravy trestů, jakož i druhů trestů nejčastěji ukládaných soudy v obou státech, nalézt inspiraci a podněty k úvahám *de lege ferenda* pro další vývoj české právní úpravy trestů.

V první části práce přibližuji systémy trestních sankcí v obou státech za účelem zařazení do kontextu následně analyzovaných trestů. Dále je každá část věnována jednomu druhu trestu a srovnání jeho právní úpravy v České republice a v Polsku. Druhá část se zabývá českým peněžitým trestem a polským trestem *grzywny*, třetí část českým trestem obecně prospěšných prací a polským trestem omezení svobody, čtvrtá část je věnována právní úpravě trestu odnětí svobody a pátá část úpravě nejpřísnějších trestů v obou zemích. Každá z těchto částí je strukturována tak, že prvně uvádím výklad k české právní úpravě daného trestu, poté k jeho polské právní úpravě, následně provádím komparaci obou právních úprav a na konci každé části uvádím inspiraci a závěry, k nimž jsem prostřednictvím komparace dospěla. V každé části jsou také obsažena statistická data zpracována do tabulek a grafů vyjadřující vývoj v ukládání konkrétního druhu trestu v obou zemích v průběhu posledních let. V závěru potom shrnuji inspiraci a podněty k úvahám *de lege ferenda*, které jsem během provádění komparace shromáždila. Z práce mimo jiné vyplývá, že kromě rozdílů v úpravě konkrétních institutů, se podstatně liší také systémy trestů a celková koncepce trestání v obou zemích.

Klíčová slova: tresty; srovnání českého a polského práva; peněžitý trest, obecně prospěšné práce, trest odnětí svobody, výjimečný trest.

Imposing Punishments in Czech and Polish Legislations

Abstract

The comparison of the legal systems of individual states is an important source of inspiration for the further development of legislation. In my work I compare the legal regulation of punishments in the Czech Republic and in Poland, namely those of them which both Czech and Polish legal systems refer to as punishments. These are Czech fines, community service, imprisonment, and an exceptional sentence together with their Polish equivalents. The aim of the thesis is to find inspiration and stimuli for *de lege ferenda* considerations for further development of Czech criminal law by comparing Czech and Polish regulation of punishments, as well as the types of punishments most often imposed by courts in both countries.

In the first part of the work I deal with the systems of criminal sanctions in both states in order to introduce the context for the subsequently analysed punishments. Furthermore, each part is devoted to one type of punishment and a comparison of its regulation in the Czech Republic and Poland. The second part is devoted to the Czech fine and the Polish sentence of *grzywna*, the third part to the Czech community service and the Polish sentence of imprisonment, the fourth part is related to the regulation of imprisonment, and the fifth part to the regulation of the most severe sentences in both countries. Each of these parts is structured so that I first provide an explanation of the Czech regulation of the punishment, then of its Polish regulation, further I compare the two regulations, and at the end of each part I present the inspirations and conclusions that I have derived from the comparison. Each part also contains statistical data processed into tables and graphs expressing the development in the imposing of a particular type of punishment in both countries in recent years. In conclusion, I summarize the inspirations and suggestions for considerations *de lege ferenda* which I gathered during the comparison. Among other things, the work shows that in addition to differences in the regulation of specific institutes, the systems of punishments and the overall concepts of imposing the punishments in both countries also differ significantly.

Klíčová slova v anglickém jazyce: punishments; comparison of Czech and Polish legislation; fine, community work, imprisonment, exceptional sentence.